

50000

П^{III} 12. 527

1939-3

DOBRYJ PASTYR EDITIO TRIMESTRIS DE THEOLOGIA ET VITA ECCLESIAE

ДОБРИЙ ПАСТИР

ТРИМІСЯЧНИК, ПРИСВЯЧЕНИЙ БОГОСЛОВСЬКИМ
І ЦЕРКОВНИМ СПРАВАМ

РІК IX 1939 ЧИСЛО 3

DOBRYJ PASTYR

KWARTALNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM TEOLOGICZNYM
I KOŚCIELNYM

ROK IX

Nr 3

СТАНИСЛАВІВ

STANISLAOPOLIS (POLONIA)

Гр.-кат. Духовна Семинарія

Graeco-cath. Seminarium Dioec.

(вул. Перацького 11)

(ul. Pierackiego 11)

Printed in Poland

„ДОБРИЙ ПАСТИР“

ТРИМІСЯЧНИК, ПРИСВЯЧЕНИЙ БОГОСЛОВСЬКИМ І ЦЕРКОВНИМ СПРАВАМ

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА враз із пересилкою: в Польщі 10 зол., в інших державах 15 зол. (або їхня рівновартість). — Поодинокі число коштують без пересилки 2-50 зол. — Ковто П. Ш. 507. 999. Власник konta: Grecko-Katolickie Seminarium Duchowne — Rektorat — Stanisławów.

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ: Добрий Пастир, Станіславів, вул. Петрацького 11 (Лух. Семинарія). — Тел. 1555. — Редакція рукописів не звертає й не переписується в тій справі.

SUBNOTATIONIS PRETIUM: Pro Polonia zloty 10, pro aliis regionibus zloty 15 (vel pecuniae summa aequivalens).

INSCRIPTIO REDACTIONIS ET ADMINISTRATIONIS: Dobryj Pastyr, Stanisławów, ul. Pierackiego 11 — Polonia.

Periodicus editur in lingua ucrainica. Summaria autem, quae possunt esse alicuius momenti pro Lectoribus linguam ucrainicam minus callentibus, latine proponuntur.

ЗМІСТ:

I. Статті

- о. Стефан Ядловський, Вплив внутрішнього життя священика на його душпастирську працю 145-152
Д. Державник, Вільнодумство й релігійне відродження серед української інтелігенції 152-167

II. На вибрані теми

- Лист у важкій справі для нашої Церкви 168-176
о. Ісидор Луб ЧСБВ, Друге видання німецької католицької енциклопедії 176-181

III. Душпаст. питання й випадки

- о. Корнило Войтович ЧСБВ, Чи святокрадське св. Причастя це найтяжчий гріх? 181-183
Умовини досягнення відпусту за версією 183
Євхаристійний піст для недужих 183
Практичні ради 184

IV. Хроніка

- А) Церковний огляд 185-186
Б) З нашого церковного й релігійного життя 186-189

(Продовження на 3. стор.)

INDEX:

I. Articuli

- Stephanus Jadlovskýj, Influxus vitae internae sacerdotis in eius laborem apostolicum 145-152
D. Derżawnyk, Liberalismus necnon religio renata apud homines eruditos nationis ucrainicae . 152-167

II. Analecta

- Epistola de quibusdam rebus maximi momenti pro Ecclesia Ruthena 168-176
Isidorus Lub OSBM, „Lexicon für Theologie und Kirche“ I-X² 176-181

III. Quaestiones et casus pastorales

- Cornelius Wojtowycz OSBM, An Communio sacrilega sit gravissimum peccatum? 181-183
Conditiones indulgentiae pro recitatione Rosarii acquirendae . . 183
Ieiunium eucharisticum pro aegrotis 183
Consilia practica 184

IV. Chronica

- Ecclesia universalis 185-186
Ecclesia Ruthena catholica . 186-189

(Continuatio in pag. 3)

За дозволом Церковної Влади — Ecclesiasticae Auctoritatis permissu.

Wydawca: Ks. Dr Aukenty Bojczuk — Redaktor: Ks. Dr Izydor Łub ZSBW.

Stanisławów, ul. Pierackiego 11. — Drukarnia OO. Bazylianów w Żółkwi.

Відавець: о. Др Авксентій Бойчук — Редактор: о. Ісидор Луб ЧСБВ.

Sponsor: Can. Auxentius Bojczuk, Rector Seminarii Dioecesanii.

Director: P. Isidorus Lub OSBM, in eodem Seminario Professor.

о. Стефан Ядловський.
Stephanus Iadlovskýj

Вплив внутрішнього життя священика на його душпастирську працю.

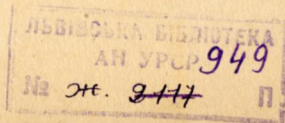
Influxus vitae internae sacerdotis in eius laborem apostolicum

Перебувайте в мені, а я в вас. Як вітка не може приносити плоду сама з себе, коли не залишиться на виноградині, так і ви, коли не будете перебувати в мені. (Йо. 15, 4.)

Не йде тут про наслідки цього ділання священика, що його означають богослови формулою „ex opere operato“, бо воно завдячує свій успіх внутрішній силі св. Тайн — не зважаючи на те, в якому душевному стані знаходиться священик, що звершує ті св. Тайни. Тут іде про ті прояви ділання священика, що їх означила богословська термінологія словами: „ex opere operantis“, тобто йде про те, як внутрішнє, духовне, життя священика впливає на його зовнішню, апостольську, працю.

Що цей вплив є дуже важний, можемо пізнати м. і. з оцих слів самого Божественного Спасителя: „Хто перебуває в мені, а я в ньому, той приносить багато плоду; бо без мене не можете нічого чинити“ (Йо. 15, 5). Священик мусить бути тісно злучений з Христом вузлом освячаючої ласки, щоб не тільки вести надприродне, внутрішнє життя, але також з великим успіхом трудитися над спасенням ближніх. Коли ж він буде жити далеко від Христа та вповатиме тільки на свої немінні людські сили, тоді не зможе звершити нічого творчого й позитивного, а вірні скористають із його праці лишень настільки, наскільки це буде „opus operatum“, зате майже ніякого хісна не будуть мати з його праці, як „operis operantis“.

Тому слушно звертається св. Вернард до тих, що займаються апостольською працею, з оцими словами: „Si sapis, concipiam te exhibebis, non canalem — коли ти мудрий, то будеш збірником, а не (тільки) водопроводом“ (S. Bern. Serm. 18 in Cant.). Водопровід (рура, канал) відпроваджує тільки вилляту до себе воду й коли не прибуває до нього більше води, то незабаром стає порожній і зовсім висихає. Інакше мається справа зі збірником. Він першусього задержує всю вилляту до

Роз 27
1.12-5

ебе воду, аж поки не дійде вода до його вершка, а коли вже цілий наповниться, тоді надміром своєї води зрошує поле, що біля нього знаходиться.

Подібно мається справа з апостольською працею священика. Коли він не веде внутрішнього, духовного, життя, тоді, виконуючи свої священні чинності, передає, щоправда, Божу ласку вірним, але притім він зовсім подібний до водопроводу, бо хоч Божя ласка спливає на вірних, однак йому самому ніщо не залишається. А священик, що веде внутрішнє життя, стає неначе збірником Божої ласки, а ділання цієї ласки в його душі проявляється в його апостольській, ревній, праці.

Вище згаданий св. Вернард боліє над тим, що між священиками за багато є порожніх і сухих водопроводів, а за мало повних, розливних збірників Божої ласки. Він каже: „*Canales multos hodie habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas*“ (S. Bern. Serm. 18). А причина цього є та, що вони не ведуть справжнього внутрішнього життя.

Отже священик повинен дуже високо цінити внутрішнє, духовне життя, не тільки зважаючи на спасення своєї власної душі, але також тому, що справді духовна людина має великий: як безпосередній, так посередній, вплив на своїх ближніх і зокрема справді духовне життя священика має нераз рішальний вплив на всю його душпастирську працю. Бо тоді з його працею злучене є

1) Велике Боже благословення

Вже в Старому Завіті праведне життя священиків причинялося до великих Божих ласк і добродійств для вибраного народу, як про це запевняє сам Бог устами пророка: „Скріплю душу священиків товщею і нарід мій насититься добром моїм“ (Єр. 31, 14). Не каже тут Господь, що наділить своїх священиків більшою ревністю й спосібністю, лишень заповідає, що наділить їх чимсь таким, що проникатиме та оживляти їхнє нутро, а це буде переливатися на нарід. Ця надприродна товщ і життєдайна струя, що її одержать священики, це ніщо інше, як св. Дух зі своїми ласками. І ті ласки сплинуть передовсім на тих Божих слуг, що щиро й гаряче шукають і бажають злучки з Господом Богом.

Ще ясніше й виразніше виступає ця правда в Новому Завіті. Апостолів, що по вознесенню Ісуса „всі перебували однодушно на молитві“ (Діян. 1, 14), не скоріше післав Господь проповідувати Євангелію, аж поки не перемінив їх у

„внутрішнього чоловіка“, зіславши на них у день п'ятидесятниці св. Духа. Тоді Апостоли стали зовсім іншими людьми. Вони набралися надзвичайної й надприродної, святої хоробрости, ясного знання й великої посвяти. Їхні проповіді, під впливом св. Духа, мали щораз то більші успіхи. Та внутрішнього життя не покидали вони ніколи, навіть і тоді, коли зі зростом числа вірних їхні обов'язки почали перевищувати їхні немінні людські сили. Щоб мати більше часу на молитву й на проповідування Божого слова, вони поручили опіку над убогими своїм помічникам — дияконам. Притім молитву ставили на першій місці, навіть перед проповідуванням Євангелії (пор. Діян. 6, 4). Вони бо добре пам'ятали, як дуже цінив молитву Божественний Спаситель, уважаючи її за основну й конечну передумовину апостольської праці: „Жниво велике, а робітників мало. Моліть отже Господа жнива, щоб вислав робітників на своє жниво“ (Мт 9, 37-38). Отже молитва є всилі випросити в Бога, Господаря жнив, робітників — пастирів для народу, що потребує духовного проводу й духовної опіки. Тим більше є вона всилі випросити від Бога пребагатого Божого благословення для праці священика, що її він виконує. Вона скріпить його працю, надасть їй відповідний напрям та запевнить її тривалі успіхи. Боже благословення сплине не тільки на священика, але також на душі, поручені його опіці.

Та подібно, як із життям майже кожної людини, так теж зокрема з життям священика є злучені терпіння: як фізичні, так моральні. І коли священик живе справді внутрішнім життям, тоді він терпить разом із Христом і для Христа, а його терпіння стануть розливним джерелом Божого благословення не тільки для його власної душі, але також для його вірних. Св. Павло тішився, що міг терпіти також за вірних, бо знав, що це буде дуже корисне для них: „Я тепер радуюсь у терпіннях за вас і доповняю в моєму тілі те, чого не достає терпінням Христа за його тіло, що ним є Церква, якої я став слугою“ (Кол. 1, 24-25). Тому й священик, коли терпить, то повинен пам'ятати, що ті терпіння має радо переносити не тільки за себе, але також за інших людей, як чільніший член містичного Христового тіла, „щоб помножена ласка викликувала в багатьох тим більшу вдячність для прославлення Бога“ (II Кор. 4, 15). І хоч би серед тих терпінь його „зовнішній чоловік“ занепадав на здоров'я й тратив щораз то більше свої сили, то всетаки праведний священик не попаде в зневіру, чи смуток, бо його „внутрішній чоловік“ зростатиме безупинно та буде набиратися день-у-день щораз то більших чеснот і духо-

вої сили: „Тому не тратимо відваги, але, хоч наш зовнішній чоловік тліє, то внутрішній обновляється з дня на день“ (II Кор. 4, 16).

Крім того внутрішнє життя священика це великий

2) Освячуючий приклад для вірних

У своїй нагірній проповіді порівняв Христос Спаситель робітників у своєму винограді зі сіллю землі: „Ви є сіль землі; коли ж сіль звітріє то, чим посолиться? Ні-на-що більш не придасться, як тільки, щоб викинути її геть на потоптання людям“ (Мт 5, 13).

Природна сіль надає страві смаку, зберігає її незіпсутою, чинить страву поживнішою. Ті прикмети посідає сіль у своїм нутрі, у своїй природі, тобто вона є сіллю в усіх своїх частинах, в цілій своїй повноті та обемі. В переносному, духовному, значінні такою сіллю має бути для вірних священик-душпастир. Прикметою знову цієї духовної соли має бути духовне життя, що дозволяє ділати в душі надприродній Божій ласці. Інакше кажучи, життя священика має бути пересякле Божим духом і духом Христовим. Розум і воля, пам'ять, почування, бажання й постанови повинні бути всеціло віддані на службу Богові. Тоді просто неможливе, щоб той дух не проявлявся назовні в формі різних чеснот і доброго прикладу так, що такий священик стає справді „сіллю землі“ для всіх. І тільки такий священик є всилі навчити інших служити вірно Богові, заохотити вірних навіть до геройських чеснот, піднести їх на дусі, викоренити з їхніх душ різні недомагання та скріпити їхню волю в витривалому наслідуванні Христа. Тому справді щасливі ті люди, що мають такого священика за свого духовного провідника, бо він своїм добрим прикладом вказує їм ясний шлях до вічного життя.

„Ви є світло для світу“ — сказав Христос до своїх Апостолів (Мт 5, 14). Щоб якась природна субстанція могла бути світлом і світити, мусить уже зі своєї природи бути ясна й крім того уділяти своєї ясности своєму оточенню, тобто освічувати всі місця й предмети, що на них паде її ясність. Такою субстанцією в природі є передовсім сонце, що є не тільки джерелом світла, але також піддержкою життя. В духовному значінні таким світлом для світу має бути священик, присвічуючи людям своєю праведністю, святістю, бездоганністю життя. Він, неначе ясно горючий смолокип, має прикладом свого життя вести людей до Бога та вказувати їм шлях правдивого щастя.

Та подібно, як тільки добра, суха й чиста сіль є всилі надати страві належного смаку, так теж тільки ясне й чисте світло (а не каганець, що коптить і блимає) зуміє усунути темряву та вказати певну й безпечну дорогу. Звітрила знову сіль тратить усю свою силу та вартість і непридатна ні до чого. Відомо теж, що блимаюче й коптяче світло каганця тільки ослаблює очі. Подібно мається справа з душпастирем. Коли він святий і непорочний, то також і вірних зуміє повести дорогою святости, присвічуючи їм ясним світлом своїх чеснот. А коли йому самому бракує Божого духа, тоді навіть і найбільш принадні та чарівні його слова будуть пустим звуком та не матимуть ніякого впливу на людей, бо їх заперечуватиме лихе життя священика. Звітрилий духово священик буде неначе той каганець блимати своїми науками й притім коптитиме, даючи згіршення своїм ближнім. Тому для нього не залишається нічого, як тільки упорядкувати своє внутрішнє життя, а коли цього не всилі нехайно вчинити — має якнайскоріше вчинити місце для свого наступника, щоб не відповідати перед Богом не тільки за себе, але передовсім за людські душі! Бо тоді бодай буде менше руїни й спустошення в Христовому винограднику.

Священик, що в ньому завмер його „внутрішній чоловік“, це справжній контраст між тим, чим він повинен бути, а тим чим він справді є. Бо він подібний до того недотепного проповідника Божого закону в Ізраїлі, що йому ось так докоряє св. Апостол Павло: „Ти називаєшся жидом і спочиваєш на законі, і хвалишся в Бозі, і пізнаєш Його волю, і розпізнаєш, що ліпше, поучений законом, і вповаєш, що ти провідник сліпих, світло для тих, що в темряві, виховник безумних, учитель дітей, що має образ знання й правди в законі. Та ти, що навчаєш іншого, себе самого не навчаєш; ти проповідуєш, щоб не красти, а крадеш; ти говориш, щоб не чужоложити, а чужоложиш; ти гидишся ідолами, а допускаєшся святокрадства; ти хвалишся в законі, а переступом закону Бога зневажаєш. Бо ім'я Боже через вас хулиться між поганамі“ (Рим. 2, 17-24).

Покликуючи своїх учнів до поширювання свого царства на землі, Божественний Спаситель промовив до них м. і. оці слова: „Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоб (вони) бачили ваші добрі діла й прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мт 5, 16). Те світло, що його домагається Христос, це ніщо інше, як тільки праведне життя й надприродно добрі діла, які своєю моральною силою й вартістю спонукували б та заохочували людей служити Богові та прославляти Його.

Доброго прикладу й праведного життя домагався теж від

своїх учнів: Тимотея й Тита, св. Ап. Павло. До першого з них пише: „Будь взором для вірних у слові, в життю, в любові, в вірі, в чистоті“ (I Тим. 4, 12), а другому пригадує: „В усім подавай сам себе за взір добрих діл, непідкупного й достойного в навчанню, здорового й непоборимого в слові, щоб противник застидався, не маючи нічого проти нас сказати“ (Тит 2, 7-8). Священик, що хоче корисно працювати для спасення людських душ, повинен передовсім дбати про свою власну досконалість — і то так, щоб міг справді повторити своїм вірним слова св. Ап. Павла: „Наслідуйте мене, як я Христа“ (I Кор. 11, 1).

3) Могутній, чудодійний вплив надприродного життя

Про Божественного Спасителя оповідає св. Євангелист Лука (6, 19), що з Нього виходила сила та уздоровляла всіх; тому нарід бажав бодай діткнутися Його одежі, щоб досвідчитися на собі ту чудотворну, цілючу, силу. Подібна сила (хоч не в такому ступені) знаходиться подекуди також у священика, що веде святе й праведне життя, бо він притягає всіх до себе красою надприродного світу та спрямовує людські душі до надземських річей (пор. життя св. Йоана Вяннея, св. Йоана Боска, чи інших святих). Від такого священика промінює якийсь принальний, духовний чар, з нього пробивається якась могутча надприродна сила, що їй навіть і найбільші грішники не всилі опертися. Бо душа священика, розпалена жевріючим огнем надприродної Божої любови, стає справжнім мешканням триєдиного Бога: „Коли хтось любить мене, слово моє зберігає; і Отець мій полюбить його, і до нього прийдемо та в нім замешкаємо“ (Йо. 14, 23). Надприродність дихає тоді від нього всюди, в кожній хвилині, на кожному кроці. Укритий у ньому Бог дається тоді пізнати в чарівному блиску його добрих, повних посвяти, діл і його моральних чеснот. Сама його поява між людьми має нераз сильніший вплив і більший успіх, як проповіді навіть і найбільших проповідників, що не дорівнюють йому своїм внутрішнім життям. Його постава й зібрання духа в часі богослуження викликає незатерте вражіння й підносить до Бога цілі ряди побожних душ, оживляючи їх подихом надприродности та захоплюючи людські серця так, що вони стають готові навіть на найбільші жертви для Бога, щоб осягнути святість і досконалість.

Що так воно справді є, potwierджують приклади з церковної історії. Завдяки духовій силі св. Антонія Великого,

що зокрема широко промінювала чеснотою самовідречення й саможертви, залюднилися в перших віках християнства тисячами пустинників відлюдні пустині Єгипту. Заповнилися тими, що взяли розбрат зі своїм тілом та з приманами й розкошами цього світу. Вони радо поспішили в далекі, самотні, місця й ціле своє життя переводили „в пустинях і горах і вертепах і земних печерах“ (Євр. 11, 38), живучи „в труді й нужді, часто в неспанню, в холоді й жаді, часто в постах, в холоді й наготі“ (II Кор. 11, 27), щоб зажити незрівняним духовним щастям звершеного, внутрішнього життя та заслужити собі на невянучий вінець у небесному царстві.

Те саме, але в багато більшій мірі можна сказати про св. Василя Великого, великого Патріярха монашого життя. Дух св. Василя промінює в цілій католицькій Церкві, і зокрема на Сході, аж до сьогоднішнього дня. В сліди Василя вступило багато інших великих святих, а чимало з них є справжніми світочами Східної Церкви.

На Заході св. Венедикт став основником вельми заслуженого для Церкви Чину, якого члени м. і. зберегли від заглади культуру старинного світу та стали творцями й піонерами теперішньої європейської культури. Загально відомий теж могутній вплив таких великих святих, як: Франціск, Домінік, Ігнатій Льойоля й багато інших, що потягнули за собою велике число вибраних душ, повних ревности й посвяти для Бога та ближніх.

І хто ж довершив та довершує в повних запалу серцях тієї посвяти та непереможеного впливу на інших, як не всемогуча Божа сила, що діє в їхньому „внутрішньому чоловіці“? Вона загріває їх до праці, осолоджує їхні труди, усуває труднощі й перепони, розбуджує ревність, дає через них ласку навернення грішникам і невірним, розпалює в їхніх серцях любов, наповняє ті серця великим милосердям, додає відваги й сили в терпіннях та спонукує їх до подиву гідних геройських діл так, що сповняються на них слова Божественного Спасителя: „Я прийшов огонь кинути на землю, і чого хочу більше, як щоб уже розгорівся?“ (Лк 12, 49).

Дав би Бог, щоб той огонь розгорівся також у серцях усіх наших священників та запалив їх великою любовю до Бога й до ближніх так, щоб люди бачучи їхні святі діла, прославляли Бога, що на небесах!

eine immerwährende Messe. München 1930. — P. Dr. Raphaël Rosmann OSB, Liturgie und Opferseele. München 1931. — Ravul Plus T. J. W Chrystusie Jezusie. Kraków 1932. — о. Михайло Баричко, Єрейський Провідник Духовний. Жовква 1910.

SUMMARIUM

Per gratiam sanctificantem sacerdos debet esse intime coniunctus cum Christo, non solum ut vitam vere internam agat, sed etiam ut munera sua fructuose implere possit. Sed una cum S. Bernardo dolendum est, quod „canales multos hodie habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas“ (S. Bern., Serm. 18); multi enim sacerdotes vitam vere internam non agunt. Sacerdos, qui sincere quaerit Deum, et qui patitur simul cum Christo, efficacius laborat in vinea Domini et praesertim dat bonum exemplum fidelibus — ut sal terrae et lux mundi (Mt 5, 13-14). Influxus autem eius in animas, vel maxime corruptas, est admirabilis, sicuti legimus in vita S. Antonii Magni, S. Basilii Magni, S. Benedicti, Francisci, Dominici, Ignatii. Sacerdotes, qui vere vitam sanctam agunt, fiunt instrumenta Dei ad sanctificationem mundi. Ad eos imprimis referri possunt illa verba Christi: „Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?“. (Lc 12, 49).

Д. Державник.
D. Deržavnyk.

Вільнодумство й релігійне відродження серед української інтелігенції. *Liberalismus necnon religio renata apud homines eruditos nationis ucrainicae*

„У нас досі майже зовсім не було католицької інтелігенції, бо мало хто дбав про те, щоб виховати таку інтелігенцію. По світовій війні чимало наших освічених людей вернули до Церкви (що Нею давніше погорджували, або й поборювали її), але їхній католицизм, не зважаючи навіть на їхню найліпшу волю, є дуже кволий, бо тим людям, вихованим на засадах лібералізму, бракує католицьких засад і тому їхнє навернення є дуже часто тільки поверхове й зовнішнє, без глибшої духової переміни. Тому коли хочемо мати справді католицьку інтелігенцію, то мусимо виховати її, а не домагатися, щоб наша інтелігенція була католицька, хоч ніхто не подбав про її релігійне виховання“. (Добрий Пастир IX [1939], стор. 97).

I.

Релігійний лібералізм, тобто релігійне вільнодумство було чуже загалові української інтелігенції першої половини XIX віку: як у Великій Україні, так і в Галичині. Історія „Братства св. Кирила й Методія“ свідчить, що найідейніша молодь, яка зорганізувалася 1846 р. в тім Братстві, або бодай симпатизувала з його ідеями, була глибоко релігійна. Національна й су-

спільницька ідеологія тієї молоді спиралася на науці святої Євангелії. П. Куліш характеризує тодішню українську молодь оцими словами:

„Треба се знати, що київська молодіж була глибоко просвічена святим письмом, що се була молодіж високої чистоти духовної, і що апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузіязму.

Вдохновляючись чудесами християнської проповіді серед спідленого римського царства, вона заповіт Учителя благого: возлюби ближнього твого, як сам себе любиш, виповняла перш усього, як і подобає, на тих, хто має найперше право зватися нашими ближніми. Се були добрі діти своїх отців і матірок, добрі брати своїх братів і сестер, добрі, щирі друзі своїх друзів, незлобиві терпеливці ворогів своїх і вельми прихильні приятелі темного народу. Носячи в серці рай любови і благословення, гаряче ждали вони розлити ці божественні дари всюди, де ступнем ступали і з речами оберталися.

Із сього благословенного на віки повабу виникла їх думка — проповідати серед просвіщених панів українських визволення з крпацтва дорогою просвіти, разом християнської і наукової“...¹.

Глибока релігійність пронизує також творчість Кулішевого сучасника, професора київського університету та основника „Братства св. Кирила й Методія“ — Миколу Костомарова. Ось як розпочинається його „Книга Битія Українського Народу“:

1. Бог создав світ: небо і землю і населив усякими тварями і поставив над усею тваррю чоловіка і казав йому плодитися і множитися і постановив, щоб род чоловічеський поділився на коліна і племена, і кожному колінові і племену дарував край жити, щоб кожне коліно і кожне племено шукало Бога, котрий од чоловіка недалеко, і поклянялись би Йому всі люди і вірували в Його, і любили б Його, і були б усі щасливі.

2. Але род чоловічий забув Бога і оддався діяволу, і кожне племено вимислило собі богів, і в кожному племену народи повідумували собі богів, і стали за тих богів битися, і почала земля поливатися кровю і усіватися попелом і костями, і на всім світі сталось горе, і біднота і хвороба, і нещастя і незгода.

3. І так покарав людей справедливий Господь потопом, війнами, мором і найгірше неволею².

Релігійний був теж напрям виховання української молоді в Галичині, що стояла під впливом ідей Маркіяна Шашкевича. Тому й світогляд галицької молоді до 70 рр. XIX віку був той самий, що його висловив М. Шашкевич у кінцевому акорді „Псалмів Русланових“: „Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська“.

¹ Твори П. Куліша, том VI, ст. 378, вид. „Руська Письменність“.

² Книга Битія Українського Народу (Накл. вид. „Нові Шляхи“, ст. 7).

Коли ж серед української молоді стало поширюватися вільнодумство?

Воно прийшло до нас разом із соціалістичними ідеями³, і то не просто з Заходу, де зродилися ті ідеї, але через Петербург, де соціалізм набирив специфічного російського кольориту.

Російська політична еміграція в краях західньої Європи старалася викликати революцію в Росії й тому перепачковувала до Росії революційну літературу нелегальною дорогою. Особливо два політичні емігранти мали величезний вплив на російську інтелігенцію: Олександр Герцен (1812-1870) і вельми впливовий Михайло Бакунін. Герцен славний революційний публіцист, протопляст і теоретик революції, як багатий чоловік (він був сином князя Яковлева) оснував у Лондоні російську друкарню й видавав там та редагував славний революційний російський часопис „Колокол“, де розвивав свої революційні думки. І саме зокрема цей часопис поширювали нелегальною дорогою в Росії. Клич Герцена був: „Нехай живе знищення й смерть — *vive la mort*“⁴.

Михайло Бакунін подекуди доповняв Герцена. Був це практичний революціонер і організатор революційних виступів російської інтелігенції. Подібно, як Герцен, уважав він метою революції: знищення й смерть. „Ми розуміємо революцію — каже Бакунін — як радикальний переворот, як заміну всіх форм сучасного життя в Європі на інші, що є їхнім повним

³ Творцями соціалістично-комуністичних ідей (в розумінні другої половини XIX віку) були: соціолог Кароль Маркс (1817-1882) і економіст Фридрих Енгельс (1820-1895). Оба вони створили доктрину комунізму й при кінці 1847 р. скликали до Лондону зїзд міжнародньої робітничої організації, що на ньому Маркс і Енгельс сформулювали програму міжнароднього робітничого руху та ясно зясували його мету. Ця програма вийшла друком у люті 1848 р. під наголовком „Комуністичний Маніфест“. На тезах цього маніфесту Маркс почав класти основи нового ладу для „усуспільненого людства“. Так повстав завдяки Марксові 1864 р. „Міжнародній Союз Робітників“, або „Перший Інтернаціонал“. До нього належали також російські революціонери-емігранти під проводом анархіста Михайла Бакуніна (1814-1876), що з Лондону кермував революційно-соціалістичною пропагандою в Росії та в „Першому Інтернаціоналі“ дійшов до такого значіння, що виповів боротьбу ідеології Маркса й створив окрему групу своїх прихильників „бакуністів“, що протиставились прихильникам ідеології Маркса — „марксистам“. Споры між „марксистами“ й „бакуністами“ загострилися так, що 1872 р. на конгресі в Газі марксисты виключили „бакуністів“ із „Першого Інтернаціоналу“. Але те виключення так потрясло організацію „Першого Інтернаціоналу“, що він 1876 р. розв'язався. Аж 1889 р. прийшло до „Другого Інтернаціоналу“ — „соціалістичного“. Він різниться від „Першого Інтернаціоналу“ тим, що не прив'язує великої ваги до боротьби за політичну владу, лишень звертає свою увагу на організування робітничих мас та виступає в обороні їхніх „класових інтересів“. Цей „Другий Інтернаціонал“ формально існує аж досі й до нього належать соціал-демократи всіх народів. „Другий Інтернаціонал“ більшовики прозвали „соціал-зрадниками“ і 1919 р. оснували в Москві „Третій Інтернаціонал“, „Комуністичний Інтернаціонал“, або в скороченні — „Комінтерн“. Ціллю „Комінтерну“ довести до всесвітньої революції та установити в усіх краях „диктатуру пролетаріату“.

⁴ M. Zdziechowski, Europa, Rosja, Azja, 194.

противенством“⁵. Щоб ті нові форми повстали, то треба зовсім зруйнувати старі, бо — як пише далі Бакунін — „коли б збереглась хоч би одна стара форма, то через те збережеться зародок з можливістю нового їх розквіту в будучності“⁶.

Отже як Герцен, так і Бакунін не прямували до того, щоб зреформувати російську державу, лишень намагалися зовсім знищити її з усіма її установами так, щоб ніщо (по латинськи *nihil*) з неї не залишилося та щоб на її руїнах грядучі покоління могли оснувати нову державу на засадах розуму й справедливості.

Цими ідеями Герцена й Бакуніна всуміш із ідеями Маркса й Енгельса переймалася російська молодь так скоро, що вже 1862 р. письменник Іван Тургенєв (1818-1883) у своїй повісті „Батьки й діти“ констатує пропасть між старшим поколінням (батьками) і молодим поколінням (дітьми). В цій повісті виступає тип нового покоління — Базаров (предтеча большевиків!). Тургенєв назвав цих нових людей „нігілістами“ й цю назву дістали члени революційної організації „Народня Воля“, що проявляли свою діяльність кривавими ділами: динамітом і атентатами (атентат Кароказова 1866 року на царя Олександра I, вбивство царя Олександра II і т. д.).

Ці нові революційні ідеї не минули й України. Під впливом революційної, нелегальної літератури, велика частина української молоді зійшла на манівці. Відомі нам із повістей Нечуя-Левицького, Кониського й інших „космополіти“ почувалися „горожанами всього світу“. Вони відкидали не тільки релігію, але також і все те, що називаємо національними прикметами. Іван Франко, очевидно на старості літ, твердить, що указ із 1876 р., яким заборонили друкувати книжки українською мовою на території російської держави, треба уважати тільки за малу частину горя українського народу. „Далеко гірше було те — пише він — що в значній частині української суспільності запанував був настрій байдужний, а навіть ворожий для розвою української національності. Під впливом непереверених соціалістичних теорій одна частина найгорячішої і найздібнішої молодіжі доходила до повної неґації всякої народности, до погляду, що в Елюзіюмі будущего, недалекого (як тоді вірили) соціалістичного раю потонуть усякі національні партикуляризми і що загалом розв'язання економічних питань безмірно важніше від усіх інших. „І що ви пишете та друкуєте? — згідно говорив мені (І. Франкові) один із приїзжих Українців. — Усе, що треба було написати, написали вже Маркс і Чернишев-

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

ський. Тепер треба тільки виконати те!“ В кругах тої української молодіжи панувало переконання, що розвій іде до зливання народностей до купи і що плекання якоїсь національної окремішности, то регрес. Розуміється, що заборона українського слова для таких людей не мала ніякого значіння, а дехто навіть був готов бачити в ній прислугу для російського поступу...“⁷.

Такий небезпечний був соціалізм і анархізм для України, коли навіть Франко, що в своїй молодості, як побачимо опісля, був пропагатором тих самих ідей — тепер по 25 літах видає строгий засуд на ті „непереварені соціалістичні теорії“, що — скажемо від себе — потоптали релігію в Україні, торували дорогу большевизмові з його безбожництвом та своєю утопійністю підготовляли катастрофу української державности в 1918-1920 рр.

II.

Між молодими українськими соціалістами в 60 і 70 рр. минулого століття вибилися два найталановитіші й найактивніші — Михайло Драгоманів (1841-1895) і Сергій Подолинський (1850-1891). Оба вони походили з інтелігентних, заможних родин і тому мали змогу осягнути високу освіту. Оба вони ділали опісля на еміграції й оба пропагували соціалістичні ідеї серед української молоді.

Сергій Подолинський вже як студент медицини своїми способностями звернув на себе увагу одного з найвизначніших російських революціонерів — Петра Лаврова (1823-1900), що познайомив Подолинського з Енгельсом і Марксом⁸.

Під впливом Марксового „Капіталу“ пише Подолинський твір, в яким dokonує „відкриття, що людська праця може довше задержувати соняшну енергію на поверхні землі і примушувати її ділати, ніж це було б без неї“⁹. Вже те саме, що ця праця С. Подолинського стає предметом переписки між творцями соціалістично-комуні-

⁷ Писання Івана Франка IV. (Молода Україна, часть I, ст. 2-5).

⁸ Довідуємося про це з листа С. Подолинського до К. Маркса. Зміст цього листа такий: „Монпельє, 30 III. 1880. Високоповажаний Пане! З надзвичайною приємністю посилаю Вам малу працю, до написання якої першу заохоту дав мені Ваш твір „Капітал“. Можливо Ви пригадуєте собі, що я мав честь познайомитись з Вами літом 1872 р. в пана Енгельса, за посередництвом пана Лаврова. Я надіюсь, що незадовго зможу опублікувати в „Revue Socialiste“ кілька приложень моїх думок до різних продукційних форм. Крім цього приготавлю більшу працю ілюстровану прикладами, але я ще не певен, яку маю вибрати для неї мову — французьку, чи німецьку. — З глибоким поважанням С. Подолинський“.

⁹ Цей цитат виїнятий з листа Енгельса до Маркса, написаного дня 19. XI. 1882 року. А саме вище згаданий твір С. Подолинського був предметом переписки між Енгельсом і Марксом. Задержались два листи Енгельса з 19. і 22. XII. 1882 р., в яких Енгельс критично аналізує „відкриття Подолинського“. (Ці листи разом із двома

стичної ідеології, свідчить про великі спосібності С. Подолинського, А з другого боку ця переписка з Марксом це доказ, як соціалістичні діячі закладали сіті на нашу найспосібнішу молодь. Бо оце 49-літній старий революціонер, філософ-соціолог, чільний публіцист і редактор революційного часопису „Впередь“¹⁰ — Петро Лавров, веде 22-літнього Подолинського до Енгельса, де гостем був також Маркс, і тут познайомлюється Подолинський з цими двома людьми, що мали (вже 1872 року) європейську славу. Ця хвиля глибоко записалася в душі С. Подолинського й він пригадує в своєму листі 1880 року цю хвилю К. Марксові, пересилаючи йому авторський примірник свого твору. Не збереглася, щоправда, відповідь К. Маркса на цього листа, але з другого листа С. Подолинського до К. Маркса¹¹ довідуємося, що К. Маркс не тільки подякував С. Подолинському відвратною поштою за авторський примірник, але що більше: він висловив свою журбу з приводу лихого стану його здоров'я. Звідкіля такі інформації мав К. Маркс про Подолинського — про це не довідуємося з листа. Але цей жест К. Маркса супроти молодого лікаря С. Подолинського приніс йому, як читаємо в його листі, „таку сердешну радість, яка йому рідко трапляється“.

Так чужинці вміли приєднувати нашу молодь для своїх цілей тоді, коли наші діячі не могли дати своїй молоді жертівника, що на ньому горів би її щирий запал для добра свого народу. І С. Подолинський пропагував соціалістичні ідеї не тільки в чужомовних журналах, але також разом із М. Драгомановом і М. Павликом оснував у Женеві періодичний журнал „Громада“¹², якого перша книжка появилася (за листопад і грудень) 1880 р. В програмі цього часопису піднесено ті самі соціалістично-анархістичні гасла, що їх 40 літ пізніше бажали реалізувати в Українській Народній Республіці соціалісти „Цен-

листами С. Подолинського до К. Маркса подані в публікації: Н. Ленін, Світогляд К. Маркса. Збірка статей. Львів 1923).

¹⁰ Виходив у Лондоні. Редакція (Лавров!) прислала 1876 р. революційно-соціал. видання м. і. до бібліотеки „Академического Кружка“ у Львові (диви: Альманах віденської „Січі“, ст. 402).

¹¹ Зміст другого листа С. Подолинського до К. Маркса є такий: „Монпельє, 8. IV. 1880. Високоповажаний Пане! Думаю, що не зможу краще подякувати Вам за Вашого листа, як признавшись, що він приніс мені таку сердешну радість, як це мені загалом рідко трапляється. Ваша журба про моє здоров'я мене надзвичайно схвилювала і тому я спішу повідомити Вас, що справа не стоїть так лихо, як це Ви мабуть чули. Коли мої лікарські відомости не заводять мене, то є мій організм на стільки витривалий, що він уможливить мені працю ще довгий час. З надзвичайною нетерпеливістю чекаю я Вашої думки про мою спробу погодити надвишку праці з сучасними фізичними теоріями. — З глибоким поваженням С. Подолинський“.

¹² Від 1877 р. М. Драгоманів видав 3 книжки „Громади“. Було це видавництво неперіодичне. (Диви І. Франко, Укр.- руська література, ст. 188-9, 282-5).

тральної Ради“, як: „повна автономія всіх громад“, „спільна власність землі та продукційних знарядів“, домагання „позитивної науки про речі природні і громадські“ і бажання „при першій случаю скасувати державне військо і позаводити громадське козацтво (міліцію), в котрому б кожний громадянин мав оружа і знав з ним обертатися“. В дусі соціалістичної програми помістив С. Подолинський у „Громаді“ дві обширні статті: „Громадівство (соціалізм) і теорія Дарвіна“¹³; „Громадівський рух в Англії і Ірляндії“, та коротку статтю: „Перегляд громадівського руху в Європі“. Подаючи оцінку статей двох книжок „Громади“, І. Франко вважає за найцінніші саме статті С. Подолинського, очевидно — для соціалістичної пропаганди¹⁴.

Видавши ще два великі популярні твори: „Здоровля і життя людей на Україні“ і „Ремесла і фабрики на Україні“, С. Подолинський не діставши з дому обіцяних грошей (він видавав „Громаду“ своїм коштом!), виїхав 1881 р. з Женеви й поселився в Монпеліє (в південній Франції), де незабаром важко занедужав на нервовий розстрій і з цієї недуги вже невилічився: 1891 р. вмер у лікарні для божевільних.

III.

Багато більший вплив мав на українську молодь у Галичині Михайло Драгоманів. Особистим контактом, перепискою й публіцистикою повних 20 літ формував він зовсім новий світогляд тієї молоді, прищиплюючи їй релігійний лібералізм і соціалістичний анархізм¹⁵.

Його шкідливими ідеями переймалися найспосібніші з українського студентства в обох центрах українського студентського життя — в Відні й у Львові. У Відні українське студентство, зорганізоване в „Січі“, було загипнотезоване „драгоманівщиною“: „Наймилішим предметом відчитів, дискусій і дебат — пише сучасник, Григорій Цеглинський — був будучий соціалістичний рай на землі, устроєний на основі свободи, рівності і вселюдського братерства — рай, який розмальовували пре-

¹³ Інші статті, як нпр. стаття Анни Павлик п. н. „Мої і людські гріхи, а панська і попівська правда“, або подібні їй статті М. Павлика грішили таким галицьким примітивізмом, що їх ніяк було порівнювати з талановитими статтями С. Подолинського.

¹⁴ Як Драгоманів, так і Подолинський чужі слова: „соціалізм, соціаліст, анархія“ ітп. українізували на: „громадівство, громадівський, безначальство“.

¹⁵ Під ці негативні сторони драгоманівського впливу на українську молодь, треба піднести й позитивні ідеї, що їх речником був той самий Драгоманів, а саме: 1) здобування позитивного широкого знання на європейських зразках; 2) абстиненція молоді від практичної політики, а зате інтенсивне здобування політичної освіти. Але апостоли драгоманівщини ці ідеї відкинули й пропагували тільки безбожництво й соціалістичний анархізм. (Диви: С. Томашівський, Драгоманів і молодь. „Політика“ І. ст. 44).

легенти в таких принадних і пориваючих красках, що ціле товариство, наче загіпнотизоване, забувало дійсність і як діти переносилось уявою в той чудесний, казочний час, в яким не буде ні панів, ні рабів, ні голоду, ні холоду, ні неволі, ні саможолі, а для всіх воля, доля, гаразд...¹⁶.

Були між молодю й противники соціалістичної дурійки, та їх було небагато. Вони опам'ятували зачаджених соціалізмом товаришів і вказуючи на національний напрям праці чехів, говорили: „...Нам радше ратувати народність, берегти перед польонізацією і русифікацією, займатись просвітою народу, його письменством, наукою, історією, етнографією, як се роблять наші брати в Галичині у Львові...“¹⁷.

На це відповідав соціаліст: „Не терплю я тих національних комедій. Ті чехи не вилічаться мабуть ніколи з своєї національної дурійки, як наші в Галичині... Ідїть собі вже раз з тим львівським реакціонерством до лиха, де окрім старого, пережитого і аж до утоми оклепаного народництва нічого більше не знають і не в силі пізнати. Народництво тай народництво. Поза той політичний буквар і носа не витиснуть. Величають Шевченка так, як москвофіли свій типик, не поминаючи, що і Шевченко вже пережився, а наступила ера нова, ера соціальна, революційна, ера, так би сказати Драгоманова¹⁸.

А у Львові? Ситуація така сама, як не гірша. Нові думки української молоді, під впливом драгоманівської ідеології, висловив 22-літній Іван Франко у своїм віршованім маніфесті, писанім у тюрмі, п. н. „Товаришам із тюрми“. Подаємо цей маніфест у цілості:

Обриваються звільна всі пута,
Що вязали нас з давнім життям:
З давніх брудів і думка розкута —
Ожиємо, брати, ожием!

Ожиємо новим ми, повнійшим
І любовю огрітим життям:
Через хвилі мутні та бурливі
До щасливих країв попливем.

Через хвилі нещастя і неволі
Мимо бур, пересудів, обмов,
Попливем до країни святої,
Де братерство, і згода й любов.

Ми ступаєм до бою нового
Не за царство тиранів, царів,
Не за церков, попів, ані Бога,
Ні за панство неситих панів.

Наша ціль — людське щастя і воля,
Розум владний без віри основ,
І братерство велике всесвітнє,
Вільна праця і вільна любов!

Треба твердо нам в бою стояти,
Не лякатись, що впав перший ряд.
Хоч по трупах наперед ступати,
Ні на крок вертатися взад.

¹⁶ Григорій Цеглинський, *Метаморфози. Січові спомини*. (Альманах віденської „Січі“, ст. 226).

¹⁷ Ibidem, ст. 225 і 227.

¹⁸ Ibidem, ст. 227.

Се-ж остання війна! Се до бою Не моліться вже більше до Бога:
Чоловіцтво зі звірством стає, „Хай явиться нам царство Твоє!“
Се поборює воля неволю, Бо молитва слаба нам підмога,
„Царство боже“ на землю зійде. Де лиш розум і труд у пригоді стає.

Не від Бога те царство нам спаде,
Не святі його з неба знесуть,
Але власний наш розум посяде,
Сильна воля і спільний наш труд!

„Це теорія деструкції — пише Андрій Камінський — програма розкладу і блофу незрілості, дівтвацтва і гріхи проти основних принципів життя і культури: чародійна формула-рецепта на всі проблеми і недостачі нашої планети — мусить викликувати в зрілім чоловіці тільки усміх“¹⁹.

Подібний осуд і іншого критика: „Сухе се, плитке, демагогічне тенденційне, вивчене, непоетичне — експозитура чужої мудрости. Однак аж надто ясне „Вірую“: повний, самопевний атеїзм, повна воля (з „вільною любовю“ включно), рай („царство боже“) на землі — через соціалізм, через уперту боротьбу, через спільний труд... через „науку“, для якої Франко складає навіть особний пеан „Наука“²⁰.

Одночасно Михайло Павлик у своїй новелі „Ребенщукова Тетяна“ пропагує вільнодумство між селянством у сфері „вільної любови“ й проповідує такі тези: „Роби так, як тобі ся хоче!“ — „Іди собі, голубонько, тай жий, з ким ліпше...“ — „І най би жила без шлюбу, як би піп не дав“. — „Так повинно бути: адже нема такого лиха ізза того й межі звірями: хоть то кажеся, що в них нема розуму... А я стораз, не раз забоживбих ся, що як до того, то в них є більший розум, як у людей...“

Такі то перші плоди в літературі видала драгоманівська пропаганда релігійного вільнодумства й соціалістичного анархізму!

IV.

Австрійський уряд на соціалістичну пропаганду відповів репресіями. Перевели ревізії й арештування серед української університетської молоді, І. Франка й М. Павлика поставили перед суд і він засудив їх обох на тюрму.

Як поставилось громадянство супроти тих подій? Мабуть найкращу відповідь на це питання дає уривок зі спогадів сучасника — д-ра Ярослава Окуневського (сина пароха

¹⁹ Андрій Камінський: Загадка України і Галичини, ст. 58.

²⁰ о. Г. Костельник, Ломання душ, ст. 54.

Яворова на Гуцульщині), тоді студента університету. Уривок цей наводимо дослівно²¹:

„Діялось се в 70 роках минулого століття, після першої нагінки за українськими „соціалістами“.

Драгоманів був для усіх батьків, що синів на університет виражали, щось гірше антихриста: „Він руську молодіж зводить, арешти ними напихає, християнську віру руйнує“.

„Хто руську молодіж на бездорожжя зводить, той ворог руського народу, то ляхський шпійон і агент“ — рішив мій батько.

У нашу хату в Гуцульщині загостив Василь Михайлович, матурист із руської гімназії у Львові. Його бліде лице з чорною борідкою та довгими кучерями нагадувало образ Христа-Спасителя — очі горіли полум'ям, а його милий голос так вкрадався до серця.

Він говорив так щиро, так від душі. Біхнер, Джон Стюарт Мілль, Ляссаль, Маркс, западньо-європейська культура, еманципація жіноцтва, праця для мужицтва, — всі ті і інші кличі зливались в його бесіді в таку гармонію, отвірала такий широкий вигляд для прибитого і пригнобленого „Рутенця“, що терпить душею і не видить перед собою ніякого виходу, що ті його слова слухались, як Боже об'явлення.

„Та може воно і Драгоманів рацію має“, бурмотів мій батько.

Жіноцтво просто пропадало за Василем, він якби гіпнотизував усіх.

„Не хочу я дармоїдкою білоручкою бути“, сказала собі Соня та засіла за латину і греку.

„Ой не гаразд Запорожці, не гаразд зробили“ — співав Василь своїм прегарним барітоном сю пісню, що ледви почалась із Львова розходитись по краю.

„Сука-мати, Катерино, що ти наробила?

Степ широкий, край веселий та занапастила!“ так і різало серця. — Жіноцтво ледви сльози здержувало, мої вуйки, що замолоду в широченних шараварах козакували, знов запалились козацьким завзяттям, а в серцях молодих гімназистів загоріло полум'я віри в ліпшу будучність і завзяття до тяжкої праці для свого народу.

Драгоманів, западньо-європейська культура ітд. стали тим мостом, що має завести руський народ до ліпшої долі“.

Що ж каже нам цей спогад? — Українська інтелігенція, особливо духовенство було схвильоване арештуваннями, переведеними серед української молоді²², кидало громи на Драгоманова, але було безсильне супроти нових ідей, не могло й не вміло їм протиділати. Бачимо, що парох Яворова, о. Окуневський, сам піддається пропаганді львівського матуриста й з резигнацією „бурмотить“: „Та може воно і Драгоманів рацію має!“ Той самий Драгоманів, що його о. парох недавно ува-

²¹ Д-р Ярослав Окуневський, Василь Чудотворець. (Альманах віденської „Січі“, ст. 190-191).

²² Тоді арештували насамперед закордонних українців: Сергія Ястрембського з Харкова й Антона Ляхощького з Києва, а потім: М. Павлика, І. Франка, Івана Мандичевського, Олександра Заячківського, Івана Белея й Остапа Терлецького. (Диви: О. Назарук і О. Охримович, Хроніка руху української академічної молодіж у Львові. [Альманах віденської „Січі“, ст. 403]).

жав „ляцьким шпіоном і агентом“. І в домі о. пароха молодий матурист стає паном ситуації, його пропаганді піддаються всі: жіноцтво, пристаркуваті вуйки й зокрема гімназійна молодь. Те, що, молодь чула в парохіяльнім яворівськім домі, повезла опісля до своїх гімназій, а катихити або не звертали уваги на новий рух серед нашої молоді, або своїм поведенням супроти неї (як напр. відомий зі спогадів д-ра Є. Олесницького о. Копитчак у Тернополі) ще підсичували цей рух.

Треба признати, що „Слово“, „Сіон“, „Правда“, Верхратський у своїй брошурі та деякі патріоти з провінції обурилися на Драгоманова за його безпощадну критику галицьких провідирів²³, але Драгоманів гостро відгризався „песиголовцям“ (так називав Драгоманів галицьких народовців)²⁴. Це підхоплює молодь тай собі критикує до схочу батьків. Напр. І. Франко пише своїх „Ботокудів“, що в них так зогиджує батьків, що й сам Драгоманів (як це признає Франко) не радив друкувати того твору²⁵. Тому аж у другому виданні збірки „З вершин і низин“ (1893 р.) помістив Франко „тільки виривки з „Ботокудів“, переплітані прозовим рефератом з того, що по мойому не стоїть тепер друкувати так, як тоді було написане“²⁶. Словом — проблема: „Батьки і діти“ Тургенєва, копіювана з російського життя, виринула в нас у небувалій гостроті. Відношення між „батьками і дітьми“ загострювалося, що так скажемо, з дня на день. Демонстраційна участь молоді в похороні студента Нарольського²⁷, без участі священика, огірчила старших. Але молодь уважала це за доказ свого „поступу“ й стала виступати в ролі диктатора. Від того часу вона „жила в дуже напружених, часами ворожих взаєминах зі старшими і виступала проти старших дуже гостро і при кожній нагоді“²⁸.

Наведемо деякі приклади. На врочистім Шашкевичівськім концерті (в салі Фрозін) в імені молоді виступив Микола Ганкевич (відомий опісля соціаліст-пепесівець) з промовою, що в ній під адресою старшого покоління сказав між іншим таке: „Бонзи, що знищили Маркіяна, а тепер побіджені його ідеєю, величають його“. Прийшло до гострого конфлікту, мало не до бійки, і молодь мусіла опустити салю²⁹. На комерсі по Шевченківськім концерті на промову проф. Вахнянина відповів представник, молоді Євген Левицький, гостро критикуючи націо-

²³ Ibidem, ст. 402.

²⁴ Драгоманів, Листи до І. Франка I, ст. 202.

²⁵ І. Франко, З вершин і низин, III вид. (Сімовича), ст. 215.

²⁶ Слова самого І. Франка в передмові до I. видання, що передрукована в III-ім виданню, ст. 94.

²⁷ Хроніка руху укр. акад. мол., ст. 409.

²⁸ Ibid., ст. 417.

²⁹ Ibidem.

налізм. На те Євген Олесницький: „Нація не є ніякою формою, її можна вирвати тільки з серцем“⁸⁰. Загалом тодішня соціалістична молодь відносилася негативно до формального націоналізму („що мужикови з того, що його ґрунт зліцитують по руськи?“) й заперечувала принцип державности, виходячи з непередуманих, теоретично-анархістичних („громадівських“!) преміс і до програми радикальної партії втягнула боротьбу з вірою (раціоналізм у справах віри).

Ті засади вщиплювала старша молодь і в гімназійну молодь, яка вступивши в університетські мури, ставала ще радикальніша. Нпр. 1896 р. ухвалив виділ студентського товариства запросити на вечерниці тільки тих людей, „що дотепер не спроневірилися ідеям, які визнає українська поступова молодіж“⁸¹. Однак цю ухвалу мусів виділ анулювати на найближчому засіданні, бо показалось, що нікого було б просити на концерт⁸¹... Або того самого року (дня 11. березня) відкинули внесок одного з виділових, щоб портрети Маркса й Ляссаля здіммити з тієї стіни, де висів портрет Шевченка, „бо вони жида“⁸². Відкинули також внесок, щоб на вечерниці просити Митрополита, Кардинала Сильвестра Сембратовича⁸². Ті оба внески та їх відкинення багато говорять.

Загально кажучи, українська університетська й старша гімназійна молодь 90 рр. минулого століття під впливом „драгоманівщини“ ставилася до Церкви й релігії негативно. Дуже вірно схарактеризував світогляд тодішньої молоді Володимир Охримович оцими словами: „Релігію й релігійність я вважав, коли не хоробою, то щонайбільше сонною марою, яка повинна розвіятися перед світлом розуму й науки. Релігійні вірування я вважав казками, церковні обряди — забобонами, церковні будівлі пам'ятниками низшої культури, священиків — людьми, що живуть з людської дурноти. Спасення людства я бачив в раціоналізмі й соціалізмі; я вірив в безнастанний прогресивний розвиток людства, в його поступ, який неминуче доведе людство до соціалістичного ладу та що тоді настане рай на землі“⁸³.

Такий світогляд, як його висловив у вище наведеній сповіді д-р В. Охримович, став на переломі XIX і XX ст. власністю усієї нашої інтелігентної молоді з незначними винятками. Тому читаним, освідмленим і поступовим уважався тільки той юнак, що бодай перечитав книжку Дрепера „Боротьба віри з наукою“ (в перекладі М. Павлика) і грубу польську брошуру

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem, ст. 425.

⁸² Ibid., стор. 426.

⁸³ Д-р В. Охримович: Чому я навернувся, ст. 4.

з пожовклими картками п. н. „Idea“⁸⁴. Бувало, як гімназист діврався цієї книжки, то читав її аж поки не скінчив — звичайно цілу ніч. По прочитанні її уважався вже за „скінченого“ атеїста.

V.

Та коли досі своє вороже відношення до Церкви й релігії проявила тільки частина університетської молоді — то 1909 року, у днях від 11-14 липня „І. Всеукраїнський Студентський Конгрес“ по рефераті Дмитра Донцова ухвалив антирелігійні резолюції, в яких домагався усунення науки релігії в цілім шкільництві та закриття богословського факультету в університеті (про який українці щойно боролися!). Таке домагання реклямовано тоді, як домагання „вільної школи“⁸⁵. Реферат Донцова, виголошений на тім конгресі, вийшов друком, але його сконфіскувала прокуратурія. Та з протекції тодішнього соціалістичного посла Семена Вітика й тов. інтерпелянтів цей реферат дійшов до рук суспільности, як легальна брошура п. н. „Школа а релігія“.

„Цей конгрес — писав о. Стефан Білінський — записався в пам'яті нашої суспільности отсим, що українська академічна молодіж погордила вірою своїх батьків. Відцуралася своєї історії, минувшини і традиції, та зовсім забула, що віра се душа народу. Академічна молодіж на своїм зїзді проголосила — як звісно — *urbi et orbi* круціяту і взялася на життя і смерть вести війну — з ким?.. З Церквою! З тою Церквою, що від колиски берігла нарід від загибелі і цілковитого винародовлення, що по всі часи була правдивим огненним стовпом, чи в лютих часах татарського, чи польського, чи навіть московського лихоліття...“⁸⁶.

Реакція громадянства проти тієї нерозумної антирелігійної демонстрації була слаба. Коли не більшість, то певно половина громадянства зі своїм головним пресовим органом зайняла вигідну позицію нейтральности⁸⁷. Вона не потакувала молоді, але й не картала її. Ні с'як — ні так! Молодь не могла цього розуміти інакше, як тільки: „*qui tacet, consentire videtur*“. Радикали й соціалісти зі своїми пресовими органами оплескували мо-

⁸⁴ Про цю брошуру згадує О. Маковей у своїй новелі „Весняні бурі“. Куповалося її в антикварнях за 3-4 шістки (0'60—0'80 австр. кор.)

⁸⁵ „Вільну школу“ називано тоді також „Ферерівською школою“, бо основником „новітньої“ або „вільної школи“, що в ній діти виховувались би без релігії, був Феррер Франсіско (1859-1909), еспанський анархіст. Таку „вільну“ школу мають тепер большевики.

⁸⁶ о. Стефан Білінський, Матеріалістичний світогляд в кругах шкільної молодіж, його причини і наслідки, ст. 15-16.

⁸⁷ Ibid., ст. 17.

лодь, одні лишень „клерикали“ з „Ниви“ й „Руслана“ виступили рішуче проти антирелігійних резолюцій молоді³⁸, але двотижневик „Нива“, як становий орган духовенства, мав читачів тільки між духовенством³⁹, отже на світську інтелігенцію й зокрема на молодь він не мав впливу. А що до „Руслана“, то це був орган найбільш тоді непопулярної політики Барвінського — тому й його голос не находив послуху в противників тієї політики⁴⁰. Крім того між „Нивою“, а „Русланом“ приходило часто до контроверсій⁴¹.

Тим неначе заохочено академічну молодь до дальших антирелігійних демонстрацій. Сталось це на II. Всеукраїнським Студентським конгресі⁴², що відбувся в днях 3-5 липня 1913 р. у Львові, в салі „Народнього Дому“. На дневному порядку цього конгресу був реферат Ярослави Секели про національне виховання. Над цим рефератом розвинулась дискусія й один із дискутантів виступив проти „клерикалізації“ школи та поставив таку резолюцію: „З огляду на те, що найбільшим лихом сучасної школи є клерикалізм і брак справжньої педагогіки, чого об'явом є побіч великанської прірви між молодіжею й учителями та машинального середньовічного виховання, численні страйки і самовбійства молодіжи — конгрес жадає перебудови теперішньої школи на школу вільну від усякого клерикалізму та школи, якаби гармонійно улаштовувала відносини між учениками та учителями і давала справжнє виховання“.

Над цією резолюцією, що домагається школи на взірцях шкіл Ферера, далі велася дискусія. Один із промовців уважав наше духовенство за неспосібне до ніякої національної праці, бо воно безоглядно послухне приказам Риму. Другий промовець підніс клич: „Los von Rom“⁴³. Інший знову (це був націонал-демократ) сказав дослівно таке: „Нас дотепер виховували школи, єпископи, папи, святіші синоди; треба це змінити“.

³⁸ В обороні християнського світогляду перед ухваленими резолюціями появилися дві брошури: о. Н. Садовського: „Антирелігійна резолюція академічної молодіжи“ і о. Стефана Білинського: „Матеріалістичний світогляд в кругах шкільної молодіжи, його причини і наслідки“.

³⁹ Наклад „Ниви“ по обчисленню з дня 30. IV. 1909 р. виносив 924 чисел, з того галицьке гр. кат. духовенство побиало 793 примірники, а світські люди в Галичині 14 примірників. (Диви „Нива“ за 1909 р., число за липень, ст. 675-9).

⁴⁰ „Руслан“ виходив за субвенцією австр. Міністерства закордонних справ. Його наклад був мінімальний.

⁴¹ Склакали цей конгрес з приводу 40-ліття літературної й наукової діяльності Івана Франка.

⁴² Диви нпр. статтю о. д-ра Яремка „Нива“ і „Руслан“: ст. 117 за 1911 рік, або рубрику „Біжучі теми“ і дискусія над цими темами (нпр. ст. 188 і наступні того самого річника).

⁴³ Молодий тоді політичний клич австрійських всенімців (Alldeutsche), які вели пропаганду за протестантизмом (і не без успіху).

Вкінці забрав голос нестудент, різбар із Великої України — Михайло Гаврилко, і висловив думку, що ми повинні схилюватися не до християнства, переповненого рабськими й чужими тенденціями, а радше повернути до поганства наших предків, бо воно є рідне нашій культурі (!).

Вражений цією дискусією над церковним питанням, забрав слово сам ювілят, Іван Франко. Він назвав цілу дискусію дитинством і недвозначно осудив антиклерикальні високі промовців. „Такі кличі — говорив він — як „Los von Rom“ у наших часах і серед наших обставин показують мале зрозуміння діла, бо куди прим. прихилитися нашому духовенству на випадок відриву від Риму?“⁴⁴.

Та не зважаючи на промову ювілята, при голосуванні прийняли всі антирелігійні резолюції, а деякі з них навіть одноголосно. До вище наведеної резолюції в спраферівської школи зголосили поправку, а саме, щоб замість слів „найбільшим лихом сучасної школи є клерикалізм“, помістити слова: „одним з лих сучасної школи є клерикалізм“, але ця поправка при голосуванні не вдержалася. Така була протицерковна завзятість молоді.

Кінчаючи своє звітлення з нарад II. Всеукраїнського Студентського Конгресу, писала „Нива“ ось таке:

„Так поставилася наша університетська молодіж супроти християнства і Церкви. Може дехто потішатися тим, що на тисячу з горою наших студентів підчас голосування над резолюціями була на салі всего сотка студентів. Та це потіха не велика. Коли наші, неprisутні, з резолюціями не годилися би, повинніби були внести відтак протест проти тих резолюцій. Тимчасом про якийсь протест нема й мови. Справа представляється тим сумнійше, що між промовцями і голосуючими були не лише радикали та соціалісти, але також націонал-демократи (тут наводить „Нива“ ім'я представника). Правда, старша інтелігенція висміяла і осудила „подвиги“ академічної молодіжи, сам Франко назвав їх дитинством, але чи ідеї проголошені на конгресі остануть зовсім без впливу серед нашої суспільности? Знаменне і те, що досі формально ніхто компетентний не осудив прилюдно учасників конгресу за їх протихристиянські і протицерковні виступи. А такі некультурні, що лише так їх назвемо, виступи, прим. за введенням поганства або за введенням у нас (!) Ферерівської школи, чи вони тільки церковній справі ворожі? Чи не місце тут забрати голос також всім тим, котрим лежить на серці бодай справа просвітна або політична нашого народу? Чиж не випадало було тут забрати голос хочби тим, котрим ходить взагалі о добру славу нашої української суспільности? Чиж видвигання таких домагань з боку цілої академіної молодіжи без нічийого протесту не свідчить наглядно про нашу некультурність? Вартоби над тим застановитись і нашій академічній молоді і тим, що мають на неї який-такий вплив“.

Ось до чого довела нас „драгоманівщина“ на передодні великого історичного іспиту народів — всесвітньої війни. Це налякало навіть старого Франка⁴⁴, що замолоду сам пропагував подібні думки (як про це свідчить хоч би вище наведений маніфест), але тепер його голосу перестороги молодь не послухала так, що його роля живцем нагадує ролю його Мойсея в відношенню до Датана й Авірона!

Тут треба згадати, що Іван Франко вже 1906 р. відпекався політичної доктрини Драгоманова, піддавши „драгоманівщину“ гострій критиці у своїй статті „Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова“, поміщеній у „Літературно-науковім Віснику“ за 1906 р., кн. 8. Тут сконстатував Франко шкідливість драгоманівського соціалістичного анархізму („громадівського безначальства“) та висловив радість, що українська інтелігенція не прийняла цих політичних думок, бо коли б була прийняла їх за свої, „то над нами, як нацією, була б висипана могила“ (ст. 239).

⁴⁴ Перебіг дискусії подаємо за звітним „Ниви“ з дня 1 жовтня 1913 р., ст. 563-66.

(Докінчення в наступному числі).

**Лист у важній справі для нашої Церкви.
Epistola de quibusdam rebus maximi momenti pro Ecclesia Ruthena**

Stanislawiw (Galizia), 9. V. 1939.

Станиславів, дня 9. V. 1939 р.

Eminenza Rev.ma¹,

Ваша Емінієнціє¹,

Gli umili sottoscritti, membri della Pia Unione dei Sacerdoti celiбi sotto il nome di S. Giosafat, uniti in seduta generale il 9 maggio 1939, in numero di 265, col permesso e la benedizione di Sua Eccellenza il Vescovo Gregorio Chomyszyn, si rivolgono a Vostra Eminenza,¹ per cosa di grave importanza per la Chiesa, esponendo quanto segue:

La Russia nei paesi occupati, cioè nella Volyn, Cholmszczyna e Pidlasce, nei quali abitavano cattolici di rito orientale, cercava di distruggere l'Unione, oltrechè con persecuzioni e sanguinose imposizioni di forza, anche con la frode e la scaltrezza. Questo ultimo piano suggerì a vescovo Giuseppe Semasko, favorito della corte dello Zar in Pietroburgo. Secondo il suo piano, si doveva avvicinare la Chiesa Unita con la Ortodossia, procurando la più grande assomiglianza possibile di rito nella liturgia col rimuovere dalle liturgie degli Uniti e dai loro libri liturgici ogni specie di „latinismi“. Perciò tolsero dalle Chiese unite „latinismi“ di ogni specie. Così, per esempio, proibirono ai fedeli di ricevere la S. Comunione in ginocchio, eliminarono gli altari laterali, abolirono le Messe lette, tolsero dalle Chiese amboni e confessionali, introdussero i liturgikhà stampati a Mosca, simili a quelli russi: in una parola resero il rito degli Uniti com-

Підписані в покорі члени Т-ва безженних священників ім. св. свщмч. Йосафата, зібрані на Загальних Зборах дня 9 травня 1939 р. в числі 265, за дозволом і благословенням Їх Ексцеленції Єпископа Григорія Хомишина, звертаються до Вашої Емінієнції в важній для (нашої) Церкви справі, прокладаючи ось таке:

Росія в краях, що Їх займила, тобто: на Волині, в Холмщині й Підляшші, що в них мешкали католики східного обряду, намагалася знищити Унію не тільки переслідуванням і кривавим насиллям, але також підступом і хитрістю. Цей другий спосіб піддав єпископ Йосиф Сіماشко, прислужник царського двора в Петербурзі. Згідно з його пляном треба було наблизити зєдинену Церкву до православ'я через найбільш можливе уподібнення відправи богослужень, усуваючи з уніятських богослужень та Їхніх літургічних книг усякі „латинізми“. Тому то й усували з уніятських церков усякого роду „латинізми“. І так напр. заборонили вірним приймати святе Причастя навколїшках, усунули бічні престоли, заборонили відправляти читані Служби Божі, викинули з церков амвони й сповідальниці, завели друковані в Москві служебники, подібні до російських служебників. Коротко кажучи, обряд зєдинених

¹ Questa lettera è diretta a Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Eugenio Tisserant, Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale.

¹ Оригінал висланий до Їх Емінієнції, Євгена Кардинала Тіссерана, Секретаря св. Конгрегації для Східної Церкви.

pletamente simile a quello degli ortodossi Russi.

Lo stesso vescovo Semasko e i suoi compagni non rinnegarono subito apertamente la fede cattolica, ma vi rimasero materialmente uniti, perchè meglio potessero rovinare l'Unione. Assicuravano e inculcavano tanto ai sacerdoti quanto al popolo, che non si trattava di rinnegamento della fede, ma soltanto di riforma della liturgia e della purezza del rito. Molti sacerdoti sedotti, ed alcuni sotto la minaccia di deportazione in Siberia, o di privazione di sostentamento, sottoscrissero una dichiarazione di unione con l'ortodossia. Il popolo, non entrando nelle differenze dogmatiche, si fece facilmente sedurre, abituato com'era da tempo al nuovo rito, purificato dai „latinismi“. Affinchè poi potesse meglio sedurre il popolo, il Semasko ordinò a quei sacerdoti, che avevano firmato la dichiarazione, di radersi la barba e proibì loro di portare l'abito clericale degli ortodossi. Anzi lo stesso Semasko, anche dopo aver apostatato apertamente dalla Chiesa cattolica, continuò a radersi la barba per tre anni ancora.

In questo modo poterono rovinare l'Unione; e nell'anno 1839, il 2 febbraio, in Polock, fu redatto il „comune“ atto di unione della chiesa Unita con la Russia, firmato, oltre che da tre vescovi, che già prima avevano firmato, da 21 professori e dignitari di concistoro; fu fatta poi una medaglia commemorativa „di unione“, nel giorno 25 marzo 1839.

Quest'anno capita la triste memoria centenaria della sepoltura dell'Unione, sepoltura operata con la forza dalla Russia, e con i furbi e dolosi metodi degli apostati, che furono strumenti della Russia ortodossa. Questi furbi e dolosi metodi di mestatori dell'ortodossia stigmatizzò il papa Gregorio XVI nella Sua allocuzione a 72 Cardinali rac-

зовсім уподібноли до обряду православних росіян.

Сам же єпископ Сімашко та його спільники не виреклися негайно католицької віри явно, лишень формально залишилися при Унії — щоб могли тим легше знищити Унію. Вони запевнювали та підкреслювали: як перед священиками, так і перед народом, що тут не йде про зраду віри, лишень про літургичні реформи та про чистоту обряду. Чимало зведених священиків, а деякі під загрозою, що їх вивезуть на Сибір, або позбавлять усякого удержання, підписали заяву „возсоединенія“ з православем. Нарід дався легко звести, бо на догматичних різницях не розумівся, а до нового обряду, очищеного з „латинізмів“, поволі привик. Щоб іще більше обманути нарід, приказав Сімашко тим священикам, що підписали заяву, дальше голити бороду й заборонив їм одягатися так, як одягаються православні священики. А й сам Сімашко, навіть, коли вже став явним відступником від католицької Церкви, ще три роки голив бороду.

Так прийшло до знищення Унії й до підписання в Полоцьку, дня 24 лютого 1839 р., „соборного“ акту злуки уніятської Церкви з російською Церквою. Підписали його, крім трьох єпископів, що вже давніше поклали на нім свій підпис, 21 професорів і консисторських достойників. А потім зладили ще й памяткову медалю „возсоединенія“, дня 25 березня 1838 року.

Цього року припадає сумна столітня річниця погребання Унії, а те погребання наступило через насильство Росії та через хитрі й підступні методи відступників, що були орудниками православної Росії. Ці підступні й хитрі методи агітаторів православя нап'ятував Папа Григорій XVI у своїй промові до зібраних, дня 2 липня 1842 р., 72

colti il 2 luglio 1842, con queste parole: „Sua autem nefaria consilia exsecuti sunt hisce modis: primo missalia per schismaticos usitata adhibita induxerunt dolose in ecclesias suae administrationis, per quod adamusim fere sese in celebranda Missa accomodaverunt ad eorum morem, quo facilius per istam fraudem populus parum cultus similitudine ecclesiasticorum rituum deceptus nesciens et nolens ad schisma seduceretur“.

La Russia degli Zar ha usato furbi e dolosi metodi anche verso la nostra Chiesa, che si trovava sotto l'Austria, poichè come la Russia bolscevica esercita negli stati vicini una rovinosa propaganda comunista, così pure la Russia degli Zar cercava di sconvolgere gli stati vicini, in vari modi, secondo le condizioni di questi stati. Da noi, nella provincia ecclesiastica di Galizia, ai tempi dell'impero Austriaco, spandeva la Russia i suoi agenti pagati, che patrocinavano la purificazione del rito dai vari „latinismi“. Sotto questo pretesto della purezza del rito, essa propalava l'ortodossia e con l'ortodossia anche la Zarodossia, cioè nazionalismo russo e Stato russo, perchè, in Russia, ortodossia, zarodossia e nazionalismo russo sono sinonimi. Questa propaganda ha avuto sicuro effetto, come si è visto nella grande guerra, perchè molti puritani ritualisti sono stati non solo traditori del proprio stato (governo, nazione), ma anche apostati dalla Chiesa cattolica.

Dopo la caduta dello stato russo dello Zar, l'agitazione russa in verità presso di noi si è fermata, nel campo religioso - ecclesiastico, riguardo all'influsso della Russia, ma purtroppo è cominciata in mezzo a noi stessi l'azione del puritanismo rituale, cioè l'epurazione del nostro rito orientale da vari „latinismi“, sotto pretesto di facilitare la conversione degli ortodossi orientali.

Кардиналів оцими словами: „А свої злочинні наміри перевели вони в діло ось так: найперше підступно завели в церквах, що ними завідували, служebníки, яких уживають незєдинені, і так майже зовсім у відправі Служби Божої пристосувалися до їхніх звичаїв, щоб через такий підступ нарід, обманений подібністю в церковній відправі, тим легше, несвідомо й мимохіть, дався перетягнути на схизму“.

Царська Росія вживала хитрих і підступних метод також супроти нашої Церкви, що знайшлася під Австрією. Бо подібно, як большевицька Росія веде в сусідніх державах розкладову пропаганду комунізму, так теж і царська Росія намагалася розкласти сумежні держави в різний спосіб — відповідно до стану тих держав. У нас, у галицькій церковній провінції, за австрійських часів пропагувала Росія, через своїх платних агентів, очищування обряду від усяких „латинізмів“. Під претекстом чистоти обряду вона впоювала православне, а з православем також і царське, тобто російський націоналізм і російську державність — тому, що в Росії православне, царське й російський націоналізм це синоніми. Ця пропаганда мала запевнений успіх, як це показалося в часі світової війни, бо чимало обрядових пуритантів стали не тільки зрадниками своєї держави, але також відступниками від католицької Церкви.

По упадку російської царської держави заперестали в нас, що правда, вести російську пропаганду на релігійно-церковному тлі під впливом Росії, та, нажаль, серед нас самих почалася акція обрядового пуританізму, тобто очищування нашого східного обряду від різних „латинізмів“ під притокою, що улегчиться навернення східних православних. І так: заводяться

E così s' introducono da noi liturghikà simili a quelli russi; si ordina ai fedeli di ricevere la S. Comunione in piedi; si aboliscono gli altari laterali; invece di cibori per la custodia della SS. Eucaristia si mettono semplici piccole scatole; divozioni cattoliche si tralasciano perchè sono „latine“, ecc... Entrano poi in uso abiti russi, si lasciano lunghi i capelli, si portano barbe. Alcuni di questi puritani rituali all' estero portano il kamilafion con velo, e qualcuno vestito alla orientale gira per Roma con lungo bastone, per indurre in errore la Sede Apostolica, come se fosse da noi generale quel modo di vestire.

Tutta questa azione di puritanismo rituale procede da noi quasi inavvertitamente, ma con piano prestabilito. Essa però per noi è nociva e pericolosa, perchè il nostro rito orientale s' è assai sviluppato, essendo noi già da 400 anni in unione con la Sede Apostolica. In tutto questo tempo di unione con la Chiesa cattolica abbiamo ricevuto molte divozioni cattoliche, adattandole al rito orientale. Ed esse si son dimostrate utili e buone, perchè non soltanto aiutano il risveglio della vita religiosa, ma rinforzano pure l' unione e la congiunzione con la Chiesa cattolica; sono diventate ormai per noi necessità della vita. Come ottimo esempio sia questo, che quando, durante la guerra mondiale, la Russia occupò la provincia ecclesiastica della Galizia, non vi fu apostasia dalla fede cattolica là dove fiorivano divozioni cattoliche.

Vediamo perciò con grande dolore quest' azione di puritanismo rituale, che è pericoloso per noi così sotto l' aspetto religioso che politico e nazionale. Non sappiamo quali saranno le future relazioni fra i popoli. Possiamo però indovinare e prevedere che, dopo la caduta del bolscevismo, prevarrà il nazionalismo nella Russia. Ed allora troverà pronto

в нас служебники подібні до російських; приказується вірним приймати св. Причастя стоячи; усувається бічні престоли; замість кивотів до переховування Пресвятих Тайн ставляється малі скринки; католицькі набоженства понехуються тому, що вони „латинські“, ітд.. Входять також в уживання російські ряс, запускання довгого волосся й ношення борід. Деякі з тих обрядових пуританів убираються закордоном у камилавку з вельоном, а дехто, убраний на лад орієнталів, ходить по Римі з довгою палицею, щоб увести в блуд Апостольський Престіл, неначе б то була в нас така загальна ноша.

Цілу ту акцію обрядового пуританізму переводять у нас незаметно й спровола, але пляново. Та ця акція є для нас шкідлива й небезпечна тому, що наш східний обряд дуже розвинувся — зважаючи на те, що ми вже від 400 років є в одності з Апостольським Престолом. За весь той час злуки з католицькою Церквою ми приймали багато католицьких набоженств, пристосовуючи їх до східного обряду. Вони показалися корисні й спасенні, бо не тільки підпомагають розвій релігійного життя, але також скріплюють одність і злуку з католицькою Церквою. Вони стали для нас життєвою потребою. Найліпший доказ, що коли в часі світової війни займила Росія галицьку церковну провінцію, не було відступства від католицької віри там, де процвітали католицькі набоженства.

Тому з великим болем дивимосся на цю акцію обрядового пуританізму, що небезпечний для нас: як під оглядом релігійним, так політичним і національним. Не знаємо, як уложаться в будучності відносини між народами. Всетаки можемо здогадуватися й передбачувати, що по упадку большевизму запанує в Росії націоналізм. І тоді знайде-

da noi il terreno per esercitarvi influo e agitazione sotto ogni aspetto, e ciò tanto più che la presente azione di purificazione del rito orientale dai „latinismi“ prepara la strada per l'influenza russa. E a noi bastano ormai gli influssi della Russia. L'infelice situazione della nostra Chiesa e del nostro popolo è una conseguenza del dominio e dell'influsso della Russia sopra di noi.

Considerando tutte queste circostanze e pericoli, che ci minacciano sotto ogni aspetto, noi ci rivolgiamo alla Sede Apostolica con calda preghiera, perchè voglia considerare la cosa sotto tutti gli aspetti e prendere le misure atte ad allontanare da noi pericoli e danni per la Chiesa e la fede. Preghiamo:

1) Che si tolga dalle nostre Liturgie la parola „pravoslavie“ (ortodossia), „pravoslavnyj“ (ortodosso), che è terminus technicus ed è la parola d'ordine degli scismatici.

Proprio con queste parole essi promuovono l'agitazione, dicendo ai fedeli: „la fede nostra e la vostra è la stessa, perchè noi e voi ci chiamiamo ortodossi“. Si sa ormai che le parole „ortodosso“ e „ortodossia“ si usano, tanto nel parlare ordinario che nella letteratura di tutti i popoli, per significare „scisma“ e „scismatici“. Queste parole si possono facilmente sostituire con altre „pravovirnyj“ (ortofede) e „pravovirie“ (ortofede), le quali spesso capitano nei libri della nostra Liturgia.

2) Per togliere tutte le orme di cesaropapismo, nominare il S. Padre in tutti i luoghi della liturgia, dove si commemorava lo zar, l'imperatore. Come pure collocare nella „grande ektenia“ il nome del S. Padre, perchè in questa „ektenia“ si commemorano nomi di gerarchi ecclesiastici, ma si tace il nome del S. Padre.

3) Togliere nelle „ektenie“ le preghiere per „il perdono dei peccati

в нас готове підложжя для впливу й для аґітації під кожним оглядом, — тим більше, що теперішня акція очищування (нашого) східного обряду від „латинізмів“ стелить дорогу до російської орієнтації. А для нас досить уже російських впливів! (Ціла) нещасна доля нашої Церкви й нашого народу це наслідок російського панування над нами й російських впливів у нас.

Призадумуючися над тими всіма обставинами й небезпеками, що загрожують нам під кожним оглядом, ми звертаємося до Апостольського Престолу з гарячим проханням, щоб зволив взяти під увагу цю справу всебічно й подбав, щоб відвернути від нас небезпеки й шкоди, що загрожують нашій Церкві й вірі. Тимто прохаємо:

1) Щоб усунути з наших богослужень слово „православе“ і „православний“, що є технічним терміном і кличем незєдинених. Вони аґітують саме тими словами, говорячи до наших вірних: „Наша віра й ваша є та сама, бо і ми і ви називаємо себе „православними“. Як відомо, слів: „православний“, „православе“ вживається: як у звичайній мові, так теж у літературі всіх народів, на означення „схизми“ і „схизматиків“. Ті слова можна легко заступити словами „правовірний“ і „правовіріє“, що їх часто стрічається в наших богослужбних книгах.

2) Щоб, для усунення всяких слідів цезаропапизму, згадувати св. Вітця в усіх місцях богослуження, де згадували царя, чи імператора. Також, щоб помістити імя св. Вітця в великій ектенії — тому, що в тій ектенії згадується імена церковних ерархів, але не згадується імени св. Вітця.

3) Усунути з ектеній молитву за „отпущеніє гріхів“ Папи, бо це не

del Papa", perchè questo non solo offende il sentimento di devozione per il Vicario di Cristo, ma è per Lui offensivo, considerandolo pubblicamente come peccatore. Perciò gli scismatici ci burlano dicendo che noi nominiamo il Papa „Santissimo“ e nella liturgia vien detto peccatore.

4) Il liturgicòn da usarsi sia nella forma che fu decisa dal Concilio di Leopoli del 1891, e cioè che insieme con la Liturgia siano messi Evangelo, Apostolo e Menologhion e che vi siano inserite le Liturgie del S. Cuore di Gesù e di Cristo Re.

5) Tutte le pratiche di culto verso la SS. Eucaristia, come da noi sono entrate in uso, siano conservate.

6) La devozione al S. Cuore di Gesù in tutte le sue forme, come per esempio l'Intronizzazione, che si è da noi fortemente sviluppata ed è molto amata dai fedeli, sia praticata anche in avvenire.

7) Sia pure conservato il culto di Maria SS-ma con tutte le sue pratiche, come il Rosario, le Congregazioni Mariane, le Liturgie di Maggio, ecc., come da noi si usa.

Le divozioni e pratiche nominate sotto i nn. 5, 6, 7, e tutte le altre, prese dalla Chiesa cattolica, fra le quali ricordiamo ancora come molto diffusa da noi la Via Crucis, non le consideriamo come latine, ma come cattoliche. Queste, rivestite di forma orientale, non soltanto non latinizzano il rito orientale, ma al contrario lo sviluppano e aiutano a risvegliare la vita spirituale, perchè all'introduzione di esse da noi ha influito la stessa vitale necessità. Qui non possiamo prendere il rito come fine, ma soltanto come mezzo diretto al fine, cioè per rinforzo di fede e risveglio di vita religiosa. Il Rito che fosse come inciampo al rinforzo della fede e della vita spi-

тільки зневажає почування пієтизму для Христового Намісника, але також є зневагою для Нього самого — уважати Його прилюдно за грішника. Незєдинені сміються з нас кажучи, що ми називаємо Папу „Святішим“, а в богослуженнях уважається Він за грішника.

4) Щоб служебника вживано в тій формі, як це рішив Львівський Синод 1891 р., тобто, щоб разом із Літургіями були теж у ньому поміщені: Євангелії, Апостол і Місяцеслов, та щоб додати до нього Службу Пресвятого Ісусового Серця й Службу Христа-Царя.

5) Щоб дальше були задержані всі практики культу Пресвятої Євхаристії так, як вони увійшли в нас в уживання.

6) Щоб почитання Пресвятого Ісусового Серця в усіх своїх формах, як нпр. Інтронізація, що дуже в нас розвинулася й вірні дуже полюбили її, було практиковане також у будучності.

7) Також, щоб задержати всі практики почитання Пречистої Діви Марії, як: вервиці, Марійські Дружини, травневі набоженства, і т. д., що в нас приймалися.

Набоженства й практики, згадані під чч. 5, 6 і 7, як і всі інші, прийняті від католицької Церкви (між ними згадаємо ще поширену в нас Хрестну Дорогу), не уважаємо за латинські, але за католицькі. Вони, убрані в форму східнього обряду, не тільки не латинізують східнього обряду, але навпаки: підпомагають його розвій та піддержують духовне життя. На їхнє заведення в нас вплинула сама життєва konieczність. Тут ми не можемо дивитися на обряд, як на ціль, лишень, як на орудник до ціли, тобто, щоб скріпилася віра й розвинулося релігійне життя. Обряд, що перешкоджував би скріпленню віри й духовному життю, не був би обрядом, але ви-

rituale, non sarebbe più rito, ma suggestione di spirito maligno, nemico della salvezza delle anime.

8) Per rialzare e diffondere il culto di S. Giuseppe, Patrono della Chiesa cattolica, domandiamo di mettere il Suo nome nella „Proskomidia“, ove si commemorano Santi di diverse specie, ma manca il nome di S. Giuseppe Sposo di M. V. Così pure nel canone della Liturgia, dove si commemora la SS. Vergine Maria, S. Giov. Battista, e i Santi del giorno, desideriamo commemorare pure il nome di S. Giuseppe. Il mese di marzo poi sia consacrato a S. Giuseppe e la sua festa come Sposo di M. V. sia celebrata il 19 marzo con proprio ufficio. Infine nel „apolytis“ della Liturgia, come delle altre ufficiature, dove si commemorano diversi santi, sia commemorato anche il nome di S. Giuseppe.

9) Per significare e lodare lo stato della santa verginità, si deve aggiungere nella „Proskomidia“ e nelle altre parti della Liturgia, dopo la commemorazione dei Santi e Sante martiri, anche le „Sante vergini“.

10) Domandiamo che sia conservata la presente disposizione interna delle chiese, come: altari laterali, ambone, confessionali, cibori per custodire la SS. Eucaristia, uso dei campanelli nella Messa letta, a altre cose come adesso.

11) Vogliamo e desideriamo conservare anche in avvenire l'attuale veste sacerdotale, che già da secoli è da noi in uso. Gli abiti simili a quelli dei preti russi, i lunghi cappelli e la barba, l'uso del camilafion o altre coperture di capo, come si usa nei lontani paesi dell'Asia, ciò agli occhi dei nostri fedeli causerebbe meraviglia, confusione e scandalo.

Come prima è stato detto, noi siamo in unione con la Chiesa cattolica da 400 anni, e in tutto questo tempo non soltanto abbiamo convissuto lo spirito della Chiesa cattolica,

думкою злого духа, ворога спасення людських душ.

8) Щоб піднести й поширити почитання св. Йосифа, Покровителя католицької Церкви, прохаємо, щоб Його ім'я було поміщене в проскомидії. Там згадується різного рода святих, але нема згадки про св. Йосифа, Обручника Пречистої Діви Марії. Також, щоб згадувати ім'я св. Йосифа в каноні Літургії там, де згадується Пречисту Діву Марію, св. Йоана Христителя й святих дня. А місяць березень щоб був посвячений св. Йосифові й Його свято, як Обручника, щоб було святкуване з Його Службою дня 19 березня. Вкінці, щоб в отпусті Літургії, як також інших богослужень, де згадується різних святих, було згадуване також ім'я св. Йосифа.

9) Для зазначення й возвеличення стану св. дівицтва, щоб було додане в проскомидії і в інших місцях богослуження по згадці св. мучеників і мучениць також і „дів святих“.

10) Прохаємо, щоб задержати дотеперішнє внутрішнє устроєння церков, як: бічні престולי, амвони, сповідальниці, кивоти для переходування Пресвятих Тайн, уживання дзвінків при читаних Службах Божих і все проче, як це було досі.

11) Хочемо й бажаємо задержати теперішню священицьку одягу, що вже від віків є в нас у звичаю. Ношення ряс, подібних до ряс російських священиків, запускання довгого волосся й бороди, уживання камилавок, чи іншого накривання голови, як це є в звичаю в далеких краях в Азії, викликавало б в очах наших вірних здивування, замішання й згіршення.

Як уже сказано, ми від 400 літ є в одності з католицькою Церквою й за весь той час ми не тільки зжилися з духом католицької Церкви, але також розвинули

ma abbiamo anche sviluppato il rito secondo i bisogni della nostra vita spirituale. Ritornare di nuovo a primitive forme di rito sarebbe innaturale e nocivo. Sarebbe così innaturale come il dire a un uomo adulto di vestirsi in veste di piccolo ragazzo; e sarebbe pericoloso, perchè ciò non solo attutirebbe il risveglio religioso e il rinforzo della vita della fede, ma causerebbe indebolimento di fede e anche apostasia dalla fede cattolica, come testimonia la storia. Lo scisma ha preso sempre origine dal togliere le differenze di rito tra l'Unione e l'Ortodossia.

Noi formiamo una massa cattolica, che conta oltre 5 milioni di fedeli in Europa e nell'emigrazione. Perchè dovremmo adattarci ai piccoli gruppi o circoli degli uniti d'Oriente, p. es. Caldei, Copti, Siri e altri? Piuttosto essi si adattino a noi, se vogliono rinforzarsi e confermarsi nel cattolicesimo. L'adattamento nostro agli orientali del lontano Oriente significherebbe lo stesso che fare un abito della identica misura per uomini di diversa statura. Oltre ciò, l'unirsi con la Chiesa cattolica e il fermarsi nel punto morto del rito, ciò non è sviluppo e rinforzo di fede e di vita spirituale, ma congelamento in una forma morta, simile ad una mummia imbalsamata.

12) Da noi comincia ad entrare in uso il nome di „rito bizantino-slavo“. Noi abbiamo paura di questo nome, perchè questo rito bizantino-slavo è soltanto il ribattezzato „rito sinodale russo“. Inoltre il solo nome „bizantino“ è odioso e ricorda lo spirito bizantino, che ha sedotto e strappato tutto l'Oriente dalla Chiesa cattolica. Fin adesso si usava il nome di rito greco-cattolico. E' desiderabile ritenere il nome attuale e cioè: „rito greco-cattolico“; oppure la S. Sede voglia benevol-

наш обряд відповідно до потреб нашого духовного життя. Отже вертатися знову до первісних обрядових форм було б і неприродне й шкідливе. Було б таке неприродне, як неприродне було б сказати дорослому чоловікові, щоб убрався в одягу малого хлопчини, а було б небезпечне тому, що це не тільки приглушило б розвій релігійного життя й скріплення життя з віри, але також викликало б ослаблення віри, а навіть відступство від католицької віри, як про це й свідчить історія. Схизма (в нас) завсіди розпочиналася від затирання обрядових різниць між Унією, а православем.

Ми становимо католицьку масу, що числить більше, як 5 мільйонів вірних в Європі й на еміграції. (Отже) чому ми мали б достосуватися до малих груп, чи гуртків східних уніятів, нпр. до халдеїв, коптів, сирійців і інших? Радше нехай вони достосовуються до нас, коли хочуть скріпитися та утвердитися в католицизмі. Пристосовувати нас до східних далекого Сходу, було б те саме, що шити одягу однакової величини для людей різного росту. Крім того зединитися з католицькою Церквою та стати на мертвій обрядовій точці — це не розвій і скріплення віри та духовного життя, але заскоружлість і мертвечина, подібна до забальзамованої мумії.

12) У нас починає входити в уживання назва: „візантійсько-словянський обряд“. Ми боїмося тієї назви, бо той „візантійсько-словянський обряд“ це тільки перехрищений синодальний російський обряд. Крім того сама назва „візантійський“ є одіозна й пригадує візантійського духа, що звів і відірвав увесь Схід від католицької Церкви. Досі вживано назви греко-католицького обряду. Було б побажане задержати цю дотеперішню назву, тобто: „греко-католицький

mente stabilire altro nome, però senza la parola „bizantino“.

Baciando le venerabili mani di Vostra Eminenza, rimaniamo in umiltà fedeli servi in Gesù Cristo.

Per la Pia Unione dei sacerdoti celibi sotto il nome di S. Giosafat

Mons. Dott. Aussenzio Bojčuk, Preside
Mons. Simeone Lukač, Segretario

обряд“, або щоб сам Апостольський Престіл зволив устійнити іншу назву (для нашого обряду), але без слова „візантійський“.

Цілуючи Святительські Руки Вашої Емінінції, залишаємося в покорі вірними слугами в Ісусі Христі.

За Т-во Безженних Священників Ім. Св. Священномученика Йосафата

о. Др Авксентій Бойчук, предсідник
о. Симеон Лукач, секретар

о. Ісидор Луб ЧСБВ.
Isidorus Lub OSBM.

Друге видання німецької католицької енциклопедії.
»Lexikon für Theologie und Kirche« I-X² (ed. Herder, 1930-38)

Кожний освічений католик, чи-то духовний, чи світський, що цікавиться релігійно-церковним життям, відчуває потребу мати під рукою не тільки відповідну літературу з тієї ділянки, що нею в особливіший спосіб займається, але бажає мати також якусь добру католицьку енциклопедію, що в ній міг би легко знайти коротку, об'єктивну й притім докладну та ясну відповідь на всі питання, що злучені з наукою Церкви та її життям. І саме таку енциклопедію видали німецькі католики під проводом Й. Е. Дра Buchberger'a, Єпископа з Регенсбургу, п. н. „Lexikon für Theologie und Kirche“, що в часі 30 років появилася вже другим накладом (видало її католицьке Видавництво Гердера в Фрайбургу). На цей твір звернула увагу критика всього католицького світу й приймила його дуже прихильно. Тому годиться, щоб і наші Читачі виробили собі бодай деяке поняття про нього та по можності старалися набути собі його.

Забираючися до зладження цієї енциклопедії, Преосв. Бухбергер рішив дати в руки освічених читачів такий твір, що скріплював би віру, боронив правди й притім був би придатний для практичного життя. На його думку енциклопедія повинна бути зладжена так, щоб читач мав ясні докази, що нема ніякої противорічності між вірою, а наукою, подібно, як не повинно бути ніякої противорічності між наукою, а щоденним життям. Тому його плян був такий, щоб цей твір був висловом справді католицької віри й представляв справжнє життя католицької Церкви, а не був тільки збіркою різних, нераз зовсім противних собі, думок, чи висловом поодиноких богословських шкіл.

Щоб досягнути намірену ціль, Він дібрав собі до помочі Редакційну Колегію під проводом д-ра К. Гофмана з Фрайбургу. Тому, що енциклопедія мала обіймати аж 33 ділянки — кожна з тих ділянок мав зредагувати спеціаліст (Fachleiter) при допомозі різних співробітників. І так: Ст. Завіт — Фр. Фельдман; апольогетику — Г. Штравінгер;

археологію — Й. Завер; життєписи — В. Кох; візантійські справи — А. Ергард; догматику — Е. Кребс; історію догм — Й. Юнгляс; життя святих — А. Ціммерман; катихитику — Г. Маєр (Mayer); історію Церкви — А. Бігельмаір і Фр. Гайдінгсфельдер; церковну музику — К. Феллерер; церковне право й церковну єрархію — Ю. Кпрі; церк. географію й статистику — К. Гофман; церковну штуку — Й. Крайтмаєр; історію монастирів — М. Гартіг; віроісповідання, релігійні й протирелігійні напрями — К. Альгерміссен; історію літератури — А. Маєр-Пфангольц; літургіку — Л. Айзенгофер; місійні справи — К. Гофман; містику й аскетику — А. Маєр; Новий Завіт — Й. Сікенбергер; монаші справи — К. Гофман; *Orientalia* — А. Rucker; педагогіку — Фр. Еггерсдорфер; пасторальну й гомілетику — К. Гофман; патрологію — Й. Целлінгер; філософію — Л. Бавр; схоластику й середньовічну богословію — М. Грабман; соціологію, добродійні справи й католицькі стоваришення — Франц Келлер.

Від 1930 р. почали появлятися друком поодинокі томи цієї енциклопедії; десятий і притім останній появилвся 1938 р. (формат сторінок 25,5×17,5 см.). Цілий твір має аж 27.247 кличів (20.079 статей), 10.448 шпальт (колюми) друку (*garmond* і *petit*), 1232 ілюстрації, 172 мапи, 86 таблиць (ілюстрації на крейдяному папері поза текстом). Крім Єпископа Buchberger'a (що вже 30 років працював з великою посвятою над цим твором), причинилися до зладження цієї енциклопедії аж 1185 спеціалістів (здебільша професорів університету). Крім німецьких учених, співробітниками стали також учені інших народностей. З українців помістили деякі кличі: проф. Д. Дорошенко (том 3, 4, 6, 7, 8, 9), проф. І. Мірчук (6, 8, 9, 10), о. Й. Скрутень ЧСВВ. (2, 5, 8), пок. проф. Біднов (1), о. М. Горникевич (5) і проф. В. Залозецький (9).

I. том (1930) має 992 колюми (шпальти) (кличі A — Bartholomäer), 8 таблиць і 88 ілюстрацій. Замітніші статті: *Abendmahl* (letztes), *Aberglaube*, *Abessinien*, *Abläss*, *Abstammung*, *Action Française* (цікава була б згадка про кардинала Billot'a), *Akt*, *Aegypten*, *Alexandria*, *Alkoholismus*, *Altar*, *Altchristliche Kunst*, *Amerika*, *Anglikanische Kirche*, *Antiochia*, *Apologetik*, *Apostelgeschichte*, *Aramäer*, *Archivwesen*, *Arianismus*, *Armenfürsorge*, *Assyrien*, *Aszese*, *Athanasius d. Gr.*, *Augustiner-Eremiten*, *Augustinus* (hl.), *Barock*.

II. том (1931) має 1024 колюми (кличі: Bartholomäus — Colonna), 6 таблиць, 25 мап (*Kartenskizzen*) і 125 ілюстрацій. Важніші статті: *Basilika*, *Basilius d. Gr.*, *Bayern*, *Beichte*, *Belgien*, *Benediktiner*, *Bernhard v. Clairvaux*, *Bibel* (274-325, 328-341), *Bischof* (370-380), *Bolschewismus* (434-441), *Brahmanismus*, *Brasilien*, *Brevier*, *Buddhismus*, *Busse* (655-667), *Byzantinische Kunst u. Literatur*, *Calvin*, *Caritas*, *China*, *Choral*, *Christentum* (906-917), *Christlich-soz. Bewegung*, *Chrysostomus* (hl.), *Codex iuris canonici*.

III. том (1931) має 1040 колюм (*Colorbasus*—*Filioque*), 6 таблиць, 2 колірві мапи, 12 звичайних мап (*Kartenskizzen*) і 73 ілюстрації. Більші статті: *Coemeterium*, *Cyprian* (hl.), *Dalmatien*, *Damaskus*, *Daniel*, *Dante*, *Deismus*, *Deuteronomium*, *Deutsche Mystik*, *Deutschland* (238-262), *Dichtung* (291-299), *Dogma* (358-370), *Dominikanerorden* (382-394), *Dreifaltigkeit* (441-450), *Edessa*, *Ehe* (550-575), *Ekstase*, (*Unbefleckte*) *Empfängnis Mariae*, *Engel*, *England*, *Ephesus Erbsünde* (740-746), *Erlösung* (759-765), *Erziehung* (778-790), *Ethik*, *Eucharistie* (820-833), *Eusebius v. Cäsarea*, *Evangelien* (878-885), *Exegese*, *Familie*, *Fasten*, *Fegfeuer*, *Feste*, і т. д.

IV. том (1932) [кличі: Filippini—Heviter] — 1040 колюмн (шпальт), 10 таблиць, 8 мап і 122 ілюстрації. Важніші кличі: Film, Firmung, Florenz, Frankreich (94-105), Franziskaner, Frau, Freidenker (156-163), Freimaurerei (167-172), Gallikanismus (271-275), Gebet (308-319), (Heilger) Geist (348-353), Germanen, Gewissen, Glaube (520-530), Glocke, Gnade (542-551), Gnosticismus, Gotik, Gott, (Hl.) Grab, Griechenland (694-703), Hagiographie, Hebräerbrief, Heidentum, Heilig, Herodes, Herz Jesu, Hethiter (1033-1037).

V. том (1933) [Hexapla—Kirchweihe] — 1056 колюмн, 10 таблиць, 20 мап і 126 ілюстрацій. Довші статті: Hexen, Hieronymus (hl.), Hinduismus, Hoheslied, Hölle, Homiletik, Jacobus d. Jüngere, Japan, Jeremias, Jerusalem (314-327), Jesuiten (328-335), Jesus Christus (336-353), Indien, Inquisition, Inspiration (423-429), Johannesevangelium, Irland, Isaias, Islam, (630-640), Israell[iten] (644-650), Italien (651-660), Juden (675-690), Jugend, Kanon, Kapuziner, Karmeliten, Katakomben, Katechumenat, Katholische Aktion, Kirche (968-982), Kirchenbau, Kirchenrecht, Kirchenstaat, Kirchenvermögen.

VI. том (1934) [Kirejewski—Maura] — 1040 колюмн, 10 таблиць, 23 мапи, 148 ілюстрацій. Містить м. і кличі: Klasizismus, Kollegien u. Seminarien in Rom, Kommunion, Kommunismus, Konfuzianismus, Konkordat (134-139), Konstantinopol (168-172), Kopten (191-199), Koran, Kreuz (242-256), Kreuzzüge (267-271), Kulturkampf, Kunst, (Römische) Kurie (310-315), Lateran, Leibniz, Leichenverbrennung, Liebe, Liturgie (605-618), Logos, Loreto, Lourdes, Lukasevangelium (712-715), Luther (721-739), Mailand, Makkabäer (814-818), (kirchliche) Malerei, Maria (Mutter Jesu) (886-899), Markusevangelium (960-963), Martyrer, Matthäusevangelium (1030-1033), ітд.

VII. том (1935) [Mauretanien—Patrologie] — 1040 колюмн, 8 таблиць, 17 мап, 120 ілюстрацій. Довші статті: Mensch, Messe (116-127), Mexiko, Michelangelo, Mischehe, Missionsgeschichte (220-226), Modernismus, Mongolen, Monismus, Moralsysteme, Moses (341-345), Mystik (405-411), Mythologie (412-418), Neuheidentum, Neuscholastik, Nicäa, Niederlande (550-557), Ockham, Offenbarung, (Letzte) Ölung, Optimismus, (Religiöse) Orden (748-761), Ordination, Orgel, Origines (776-781), Ostern, Oesterreich, Palästina (876-888), Papst (928-941), Paradies (948-53), Parapsychologie, Paris, Parsismus, Pastoraltheologie, Patrologie, і т. д.

VIII. том (1936) [Patron—Rudolf] — 1040 колюмн, 8 таблиць, 11 мап, 171 ілюстрацій. Важніші статті: Patronat, Paulus Apostel (27-43), Pentateuch (72-78), Persien, Peterskirche, Petrus Apostel (131-133), Pfarrei, Philo, Philosophie (244-247), Photius, Plato, Polen (345-350), Portugal, Prädestination (406-414), Prämonstratenser, Predigt (440-447), Presbyterianer, Preussen, Priester (462-474), Propheten (496-502), Protestantismus (510-523), Psalmen (539-547), Psychologie, Rationalismus, Recht (671-680), Reformation (690-703), Religion (758-803), Reliquien, Renaissance, Reservatfälle, Restitutionspflicht, Reue, Rokoko, Rom (950-961), Romanische Kunst (962-967), Romantik (967-971), Römerbrief (975-979), Rosenkranz (990-993), Rousseau, Rubens.

IX. том (1937) [Rufina—Terz] — 1056 колюмн, 12 таблиць, 12 мап і 134 ілюстрації. Довші статті: Rumänien, Russland (21-33), Ruthenen (35-38), Sakrament (80-90), Säkularisation (100-107), Salzburg, Samaria, Savonarola, Schelling, Schmerzen Mariä, Scholastik (296-305), Schöpfung (319-323), Schottland, Schule (342-349), Schweden, Schweiz (376-382), Seele (403-408), Slaven, Sonntag, Sozialismus (686-692), Sozialordnung (692-696),

Spanien (703-712), Staat, Staat u. Kirche (748-759), Stoizismus, Strafe, Strassburg, Substanz, Sünde (895-905), Syllabus (920-925), Synagoge, Synedrium, Synoptische Frage (949-954), Syrien, Talmud (982-985), Taufe (1007-1020), Tempel (1037-1043), Tertullianus.

Х. том (1938) [Terziaren—Żytomierz] — 1118 колюмн, 8 таблиць, 19 мап і 148 ілюстрацій. Довші статті: Terziaren, Testament, Teufel (10-17), Theologie (65-77), Theresia v. Jesus (hl.), Thomas v. Aquin (112-122), Thomismus (140-143), Tod (187-193), Toledo, Totenbräuche (218-223), Totenkult (223-227), Tradition (243-248), Trienter Konzil (275-284), Unfehlbarkeit (576-383), Ungarn, Union (395-402), Universitäten (405-413), Unterbewusstsein, Urchristentum, Vatikan (501-507), Vat. Konzil, Venedig, Vereinigte Staaten (547-556), Vollkommenheit (628-686), Vorsehung (695-699), Waldenser, Wallfahrt (735-740), Wasser, Weihnachten (776-783), Weisheit (790-796), Weissagung, Weltanschauung, Wiclif, Wien (872-879), Wille (914-917), Wunder (980-986), Zahlensymbolik, Zins, Zionismus, Zölibat, Zwang, Zweikampf, Zwingli.

Коли йде про поодинокі ділянки, то м. і. докладно представлене є св. Письмо: як Старого, так Нового Завіту (введення до св. Письма [загальне й спеціальне], герменевтика, біблійна історія, бібл. археологія) так, що читач може багато скористати з поміщених кличів. Найновіша література й розкопки в біблійних краях використані вповні. Напрям посередній між консервативною, а „ліберальною“ школою, з деякою перевагою цієї останньої, але й з пошаною для консервативної школи (не забуваймо, що співробітниками енциклопедії були м. і. Ісусовці й Домініканці). В апологетиці звертали Автори увагу передовсім на протестантів, зате мабуть за мало звернули уваги на різниці що до віри між католиками, а православними. Дуже вартісні є кличі, що відносяться до християнської археології (м. і. дуже дібрані є ілюстрації старохристиянських пам'яток). Ділянка біографії досить неповна. Найбільше є біографій різних німецьких, як також інших західноєвропейських визначних людей, зате мало є біографій словянських і зокрема українських (те, що подали українські Співробітники в цій енциклопедії, є майже незамітне). Просто кажучи, нема майже зовсім біографій навіть найвизначніших українських греко-католицьких єпископів. А можна було багато дечого подати напр. на основі Загальної Української Енциклопедії. Редакція подала біографії тільки визначних покійних людей (з незначними винятками, як напр. Тереса Нойман). Тимчасом уже в часі друкування лексикону повмирало чимало таких визначних людей, що їх імена повинні були б увійти до нього. (З давніших нема нпр. біографії Rodotà, Ероніма Грімальді [нунція в Польщі в 1720 pp.] і інших). Отже в усяких енциклопедіях добре є подавати імена також визначніших живих людей, бо й вони „незабаром“ знайдуться між покійними. Догматика представлена в енциклопедії дуже дбайливо та всебічно й за це належить зокрема проф. Кребсові повне признання. Подібно досить повна є географія, навіть Східньої Церкви. На окрему згадку заслуговує історія Церкви, поміщена в різних кличах (нпр. в біографіях Папів, історичних подіях ітп.). Дуже дбайливо опрацьована церковна географія й статистика (майже кожна важніша єпархія представлена на окремій мапі). Велику увагу звернула Редакція на церковну штуку на Заході й на Сході (шкода, що замало місця посвячено слов'янам). Хто читає уважно цю енциклопедію, може виробити собі докладне поняття про розвій католиць-

ких місій та про їхній теперішній стан, про участь поодиноких Чинів і Згромаджень у місійній праці, тощо. З моральної богословії, аскетики, пасторальної, педагогіки й філософії подані найважливіші, основні, питання з їхньою загально-католицькою розвязкою. Досить основно опрацьована патрологія, як також середньовічна схоластика (ключі здебільша подав загально відомий знавець середньої богословії й філософії — проф. М. Grabmann). Також усі інші ділянки оброблені дбайливо.

Найбільше місця посвячено в енциклопедії Німеччині. І це зовсім зрозуміле, бо ж цю енциклопедію видали німецькі католики — передовсім для німецьких читачів. Чимало місця теж посвячено Італії, Франції, Англії, Іспанії, Греції (старинній і середньовічній). Зі словянських країв іще найбільше згадки находимо про Росію (тут згадаємо, що один автор написав, що в „Карпатській Росії“ мешкають москалі-католики [IX, 633]). Зате за мало є згадки про церковне життя деяких інших народів Східної Європи.

Тим то є це енциклопедія не так загально-католицька, як радше католицька західно-європейська. І як така, заслуговує на повну похвалу й признання. Є це незрівняний богословсько-релігійний твір, що мусить викликати подив усіх, що візьмуть його в руки. Теорія й практика, віра й знання, минуле й теперішнє створили тут гармонійну цілість. І тому цей твір завсіди цікавий і завсіди актуальний. Хто розсмакувався в ньому, не легко відложить його на бік. А кожний знайде в ньому щось корисне й цікаве для себе: католик і не католик, світський і священик, професор і душпастир, артист і письменник. Для нас, українців, має він дуже високу вартість тому, що стає для нас неначе віконцем, що крізь нього ми маємо нагоду глянути на католицьку Церкву й західноєвропейську католицьку культуру. Побачивши працю й здобутки західноєвропейських народів і порівнявши з ними нашу працю й наші здобутки, ми мусимо мимохіть признати, що нам треба іще дуже багато працювати, щоб хоч трохи зрівнятися з західними народами!

Зовнішній вид енциклопедії також справді європейський. Друк читкий і виразний, коректа дуже дбайлива, папір добрий (чимало знімок на крейдяному папері), оправа (в полотно) бездоганна. Кожний том має ще окрему паперову обгортку (з поданням на хребті першого й останнього клича) та окрему „тектурову шабатурку“.

А ціна цього, справді неоціненого, твору досить приступна так, що кожний середньозаможний священик, чи світський інтелігент може здобутися на нього (диви 4 стор. обгортки). І не пожалує, бо подібної енциклопедії, де були б зібрані ключі аж із 32 ділянок релігійно-церковного життя, нема ще досі ані на одній західноєвропейській мові.

Накінець насувається ще питання, чи й ми українці-католики, не могли б здобутися бодай на 1-2 томову енциклопедію, що містила б у собі всі найважливіші ключі з нашого релігійно-церковного життя? На нашу думку це зовсім можливе, а навіть подекуди конечне, бо чужинці ледви чи зможуть написати про нас так, як ми самі можемо це вчинити. Співробітників знайшлось би відносно досить, а фонд на видання такої енциклопедії також повинен би знайтися. Важне, щоб не тільки хтось із наших поважних людей забрався з великим запалом до справи й посвятив їй усі свої сили, але також, щоб зокрема наші священики не залишилися байдужі до неї.

SUMMARIUM

Encyclopaedia „Lexikon für Theologie und Kirche I-X“ sumptibus Herder (Friburgi in Br.) ab Ex.mo Dno Dr M. Buchberger, Eppo Ratisbonnensi, annis 1930-1938 edita, fidem corroborare, veritatem defendere, vitae practicae inservire debet. Ex intentione Ill.mi Praesulis opus hoc omnia continere debebat, quae vitam Ecclesiae catholicae eiusque statum hodiernum illustrare possint.

In hoc opere, vero thesauro theologico, 27.247 articuli, 10.448 columnae, 1.232 figurae in textu, 172 cartae geographicae, 86 tabulae extra textum inveniuntur. Articuli de 32 (vel potius de 33) disciplinis theologicis (principalibus et auxiliariis) tractant — ita, ut haec Encyclopaedia vere Summa theologica nostrae aetatis dici possit.

Dolendum est, quod „Lexikon“ de viris illustribus Ecclesiae Ruthenae catholicae parum curat (desiderantur v. g. vel breves notitiae de Mich. Card. Lewickij, de S. Card. Sembratowyč, Metropolita Rutskyj pluribusque eppis Ruthenis, vere meritis pro Ecclesia). Etiam de rebus ecclesiasticis aliarum nationum Europae orientalis proportionate pauca in hac Encyclopaedia inveniuntur.

Propterea „Lexikon“ potius de rebus religiosis et ecclesiasticis nationum Europae occidentalis tractat et sub hoc respectu omni laude meretur. Ratio atque usus, fides ac scientia, res praeteritae et hodiernae admirabilem unitatem in hoc incomparabili opere efficiunt. Pro omnibus catholicis, praesertim autem pro sacerdotibus, hoc eximium opus utilissimum, ne dicatur necessarium, evaderit.

III. ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ Й ВИПАДКИ QUAESTIONES ET CASUS PASTORALES

o. Корнило Войтович ЧСВВ.
Cornelius Vojtovyč OSBM.

I. Чи святокрадське св. Причастя це найтяжчий гріх? An Communio sacrilega sit gravissimum peccatum?

Так твердять деякі проповідники, та чи воно справді так є — це зовсім інша справа. Бо є деколи проповідники, що люблять говорити пересадно, забуваючи про те, що правда не потребує підтримки від неправди та що пересадні твердження (звичайно в доброму намірі) можуть людям радше пошкодити, як допомогти.

Згідно з наукою св. Томи (Sum. th. 3, q. 80, a. 5) гріх є тим тяжчий, чим вища є противна йому чеснота. А між чеснотами перше місце займають богословські чесноти: віра, надія й любов. Тому найтяжчими гріхами є нпр.: ересь (чи вперте невірство), цілковита безнадійність, ненависть до Господа Бога, богохульство. Друге місце займають моральні чесноти: второпність, справедливість, мужність, здержливість. Найважливіша між ними це справедливість. До справедливості належить теж чеснота богопочитання (virtus religionis), що

поручає належно почитати Господа Бога й святі річі (чесноту богопочитання називають богослови „потенціальною частиною справедливості“ — тому, що вона не є властивою справедливістю [яка вимагає, щоб віддати кожному те, що йому належиться], лишень є тільки подекуди справедливістю — зважаючи на те, що людина не всилі віддати Богові по вимогах строгої справедливості того, що йому справді належиться).

І саме святокрадське св. Причастя це переступ чесноти богопочитання. Тим то є воно саме в собі меншим гріхом, як гріхи проти богословських чеснот, але більшим, як гріхи проти інших моральних чеснот.

Як вище згадано, чеснота богопочитання вимагає, щоб віддавати належне почитання не тільки Божій Величності, але також усьому тому, що через злуку з Господом Богом має в собі щось із цієї Величності. Тому й гріхи проти богопочитання не є однаково тяжкі. Найтяжчим гріхом проти богопочитання є кривоприсяга, бо нею безпосередньо порушується пошану, що належиться самому Богові. Потім ідуть гріхи проти Ісуса Христа в Його людській природі, тобто гріхи проти Христа в часі Його туземного перебування, коли Його людська природа була у своєму власному виді, а не тільки під видами Пресвятих Тайн. Отже зневага Євхаристійного Христа є меншим гріхом, як зневага Христа в Його людській природі. Більша знову є зневага Євхаристійного Христа тоді, коли хтось нпр. викинув би Пресв. Тайни на землю й потоптав ногами, як зневага, що її допускаються ті, що святокрадсько причащаються.

З того бачимо, що святокрадське св. Причастя що до тяжкості гріха займає аж п'яте місце. Тому не є згідне з правдою твердження деяких проповідників, що святокрадське св. Причастя це такий самий гріх, як зрада Юди, або гріх тих, що розпинали Христа. Бо зрада й розп'яття були зневагою Христа в Його людській природі, а святокрадське Причастя є зневагою Христа під євхаристійними видами. Отже це не є такий самий гріх.

Досі брали ми під увагу тільки об'єктивну тяжкість гріха (в нашому випадку: гріх святокрадського св. Причастя сам у собі). Та, як відомо, при моральній оцінці людського вчинку рішає його суб'єктивна сторінка. Тому, коли схочемо оцінити тяжкість святокрадського св. Причастя з його суб'єктивного боку, тоді дуже часто зможемо переконатися, що в поодиноких випадках негідне прийняття св. Причастя між тяжкими гріхами займає останнє місце.

Нпр. в якійсь виховній інституції є практика, що всі хлопці, чи дівчата, приймають щодня св. Причастя. Та трапилося таке, що один із хлопців (чи дівчат) почувається перед св. Причастям до тяжкого гріха. Не має нагоди висповідатися, а ложний стыд („Що скажуть товариші?“), чи безосновний страх („Що скажуть настоятелі? Може проженуть мене“) так сильно ділає на уяву хлопчини, що він приступає негідно до св. Причастя? Чи його гріх є такий самий, як гріх Юди, або гріх тих, що видали Христа на смерть? А таких святокрадських св. Причастій (часто нерозважних) може бути, зокрема в молоді, більше. Тому пересадні слова проповідника можуть довести деякого навіть до розп'юки. Отже треба бути обережним при оцінці тяжкого гріха, що його стягається на душу через негідне св. Причастя, а зате радше захочувати вірних, щоб із чистою совістю приступали до св. Причастя, а приступаючи, щоб не зважали на людей, лишень на Бога та на добро

власної душі. Зокрема, коли йде про молодь, що спільно мешкає в бурсах, чи інтернатах, то добре є, щоправда, заохочувати її до частого (а навіть і до щоденного) св. Причастя, та притім треба завжди підкреслювати їй, що має вона повну свободу причащатися, або не причащатися.

II. Умовини осягнення відпусту за вервицю. *Conditiones indulgentiae pro recitatione Rosarii acquirendae*

Вервиця це, як відомо, духовний віночок у честь Богоматері, що складається зі 150 Богородице Діво на взір 150 псалмів. Ціла вервиця поділена на 3 частини (таємниці: радісні, страстні й славні), а кожна частина на 5 десятків. Перед кожною десяткою відмовляємо 1 Отче наш, а в часі десятки роздумуємо над відповідною таємницею (Диви: о. Л. Б. ЧСВВ., Як молитися на вервиці. Жовква 1930).

Того самого дня треба відмовити одну третину цілої вервиці (5 десятків), щоб можна осягнути відпуст (між поодинокими десятками може бути перерва).

Вступна молитва аж до Отче наш першої десятки, як також літанія по останній десятці не належить до цілості вервиці й тому можна осягнути відпуст без них. Важне також і те, що можна осягнути відпуст не маючи в руках вервиці (десятки можна числити нпр. на пальцях, або відмовляти вервицю разом з іншими людьми).

За відмовлення одної третини (5 десятків) можна осягнути відпуст 5 літ, а за спільне (приватне, або прилюдне) відмовлення — 10 літ відпусту. Крім того: хто бодай тричі кожного тижня відмовляє спільно вервицю, може осягнути повний відпуст в останню неділю місяця, коли висповідається, запричащається й відвідає якусь церкву, або прилюдну каплицю (та помолиться в ній у намірі св. Вітця).

Скільки разів відмовить хтось одну третину вервиці (5 десятків) перед Найсв. Тайнами (виставленими, або в кивоті), може осягнути повний відпуст, коли висповідається й запричащається. — Ті всі відпусти можна осягнути й тоді, коли ніхто з тих, що спільно моляться, не має вервиці.

Коли ж бодай одна особа має вервицю, що до неї привязані відпусти, то ті відпусти (крім вище згаданих — за саме відмовлювання) можуть осягнути також усі інші, що спільно з нею моляться. Отже вистачить, коли тримає вервицю нпр. священник, що має провід у відмовлюванні вервиці, або нпр. мама, що відмовляє її разом із дітьми. А всі прочі не мусять мати вервицю, щоб осягнути відпусти, що зокрема привязані до поблагословленої вервиці.

Коли хтось не може тримати вервиці в руках (нпр. у часі праці), то може тримати її в кишені, а осягне привязаний до неї відпуст. (Пор. *Preces et pia opera indulgentiis ditata*. Taurini 1938; *Theol.-prakt. Quartalschrift* [1938], стор. 718-721).

III. Євхаристійний піст для недужих. *Ieiunium eucharisticum pro aegrotis*

В Кодексі Кан. Права (кан. 858, § 2) читаємо: „Недужі, що вже місяць лежать без певної надії скорого подужання, можуть, згідно з вто-

ропним судом сповідника, приймати св. Причастя раз, або два рази в тиждні ненатще, тобто навіть коли б спожили передтим лікарство, або якусь рідинну страву". Ліки не мусять бути в стані рідини. Що до страв, то на думку Кардинала Йоріо можна випити сире яйце (але не можна їсти яйця звареного „на мягко"). До недужих, що про них згадує 858 канон, можна зачислити недужих на серце, на астму, і т. п., що вдень можуть перебути кілька годин поза ліжком. А інші недужі, що ходять, не можуть користати з того права. Особи, що мають дозвіл причащатися навіть і три рази в тиждень ненатще, в інші дні мають зберегти евхаристійний піст. (Gaz. Kość. [1939], стор. 292-3).

IV. Практичні ради. Consilia practica

1. Неакустичну церву можна вчинити акустичною прикріпивши поперек церкви, на висоті 6 до 8 метрів, бавовняні нитки, грубі на 3 мм. Здолини тих ниток майже не видно. Так чинять на Заході в церквах і концертних салях. Ниток не мусить бути забагато.

2. Як улегчити собі відправу часослова? Як відомо, кожний із наших священиків мусить щодня відмовити м. і. аж 6 разів „Іже на всякое время" і 6 разів по 40 Господи помилуй. Молитва „Іже на всякое время" надрукована в часослові звичайно тільки раз і тому священик, щоб не вчинити помилки, мусить безупинно вертати до того самого місця. Тому добре було б мати окремо надруковану, або бодай написану, на картоні цю молитву так, щоб завсіди можна мати її під рукою (такий картон є одночасно знаменитою „закладкою", що вказує, де ми в потребі перервали молитву з часослова).

Числити на пальцях, чи з пам'яті, 40 р. Господи помилуй звичайно дуже мучить і утруднює молитву (притім таке числення дуже рідко є зовсім докладне). Тому добре є зладити собі окрему „вервичку", зложену з 40 зерен, що їх легко можна пересувати по сильній нитці, чи шнурочку. (Що десяте зерне повинно бути відмінне від прочих зерен). При допомозі тієї вервички відмовимо 40 р. Господи помилуй без найменшого напруження. На тій „вервичці" можна числити також скількість висповіданих осіб. (Кінців тієї „вервички" не злучувати з собою).

А) ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД. ECCLESIA UNIVERSALIS

1. Св. Отець Пій XII уже з хвилиною свого вибору здобув собі якнайбільшу симпатію в світі, з винятком урядів, що уважають неначе за своє найбільше завдання поборювати Христа та Його Церкву. Хоч здоровля св. Вітця годі назвати кріпким, всетаки св. Отець працює кільканадцять годин щодня так, що аж лікарі мусять здержувати Його від надмірної праці. Як відомо, світ поділився тепер на два ворожі собі табори, що з усіх сил приготуються до війни, не за лад та справедливість на світі, лишень в ім'я імперіялізму. Св. Отець дуже боляче над тим і тому найбільше лежить Йому на серці справа мира між державами й народами. При кожній нагоді перестерігає Він світ перед війною, що готова знищити європейську культуру та по своїх силах старається впливати на державних керманичів, щоб не допустили до страшного проливу крові між народами. Хоч з конкретними пропозиціями Він не виступає, всетаки Його акція стрічається з прихильністю, зокрема в тзв. демократичних державах, які Він дуже перестерігає перед союзом з руйнниками християнської культури, большевиками. Дуже замітне й зворушливе є те, що з поручення св. Вітця моляться про мир тисячі невинних католицьких діточок у всьому світі. — Дуже багато часу займають св. Вітцеві майже щоденні аудієнції різних церковних і світських достойників та вірних, що прибувають із усіх кінців землі, щоб віддати Йому належну честь та проявити для Нього свою любов і вірність. Подібно, як перед своїм Понтифікатом, так і тепер дуже дбає св. Отець про прилюдне почитання Євхаристійного Христа. Свідчать про це різні Євхаристійні Конгреси: в Італії, Франції, а навіть на Ліванських горах між східними католиками. Крім того св. Отець дуже цікавиться справами Східної Церкви (Кодифікація східного права, 950-ліття Хрищення Руси-України, справи нашої Церкви) й католицькими місіями (м. і. іменував недавно двох муринів-священиків єпископами — перший раз у цілій історії Церкви!). Подібно, як Його великий Попередник, Пій XI, дуже дбає св. Отець про належне виховання духовенства та про католицьке виховання молоді. Щоб усі свої сили посвятити тільки церковним справам — передав св. Отець майже всі справи Ватиканської Держави окремій Кардинальській Комісії.

2. Ап. Престіл і різні держави. Увесь католицький світ відітхнув по світлій перемозі генерала Франка над міжнародними комуністами в Іспанії. З того приводу вислав св. Отець сердешного листа до тих, що станули в обороні своєї загроженої батьківщини, тобто до іспанських католиків. Знищена страшною домашньою війною Іспанія поволі відбудовується в наскрізь католицькому дусі. — По довгій перерві вислав свого дипломатичного представника при Ап. Престолі Парагвай. Словаччина має свого представника при Ватикані в особі п. Сідора, а Ап. Престіл іменував Нунцієм у Братиславі Монс. Ріттера, дотеперішнього Нунція в Празі. Відносини між III Німеччиною, а Церквою зовсім не поліпшилися, бо доля німецьких католиків мабуть іще гірша, як за часів Бісмарка. Ап. Престіл, хоч дуже добре знає про терпіння мільйонів католиків у Німеччині, не протестує перед світом, лишень зберігаючи

спокій, сильно вповає на Божу поміч та очікує кращої будучности, яка мусить колись прийти.

3. Смерть двох Кардиналів. Дня 1. IV. вмер у Римі, в 83 р. життя, Кардинал-єпископ Донат Сбарретті, Секретар Найвищої Священної Конгрегації Св. Уряду. Як Ап. Делегат у Канаді (1901-1910) причинився до оснування греко-католицької єпархії для канадійських українців. (Секретарем вище згаданої св. Конгрегації іменував св. Отець Кардинала Маркетті-Сельваджані, Вікарія Риму). — Дня 23. IV. вмер, також у Римі, Кардинал-диякон Домінік Маріяні, Предсідник Адміністрації дібр Ап. Престолу, в 76 р. життя. Кардиналом став дня 16. XII. 1935 р.

4, Секретарем Папської Біблійної Комісії іменував св. Отець професора домініканського університету в Римі, о. Якова Vosté. Предсідником тієї Комісії є, як відомо, Й. Ем. Кард. Тіссеран, учень славного домініканського бібліста, о. Лягранжа, що започаткував так зв. ліберальний напрям у католицькій екзегезі. Цей напрям має тепер за собою більшість католицьких біблістів. Але й консервативний напрям має також чимало поважних представників (його придержуються між інш. професори Папського Біблійного Інституту в Римі, що належать до Чина Ісусовців).

5. Два ювілеї священства. Дня 2. IV. минуло 40 років від часу, коли тодішній Вікарій Риму, (пізніший кардинал) Касетта, висвятив у своїй приватній каплиці на священика Євгена Пачеллі, теперішнього св. Вітця. Другого дня відправив о. Пачеллі свою першу Службу Божу в церкві Марія Маджоре, при престолі Божої Матері в Капелля Боргезіяна. — Недавно відсвяткував 60-ліття свого священства Декан Колегії Кардиналів, Граніто ді Бельмонте. Св. Отець вислав йому з того приводу сердешні побажання.

6. Католицька Акція в Італії. Кермує нею з волі св. Вітця окрема кардинальська Комісія, зложена з 3 членів: Кард. Люїджі Лявітрано, архиеп. з Палермо; Кард. Петра Боетто, архиеп. з Женуї, і Кард. Адеодата Пяцци (Piazza), венецького патріярха. Секретарем тієї Комісії й притім Генеральним Асистентом КА в Італії іменував св. Отець єпископа з Парми, Евасія Коллі, колишнього аудитора варшавської Нунціятури.

SUMMARIUM. Sanctissimi D-ni Nostri Pii XII labor apostolicus. — 2. Relationes inter S. Sedem Ap. et varia gubernia. — Mors E.mi Card. Sbarretti necnon E.mi Card. Mariani. — 4. Novus Secretarius Pont. Commissionis Biblicae. — 5. Santissimi D-ni Nostri Pii XII necnon E.mi Granito di Belmonte iubilaea sacerdotalia. — 6. E.mi Cardinales Actioni Catholicae in Italia praepositi.

Б) З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ. ECCLESIA RUTHENA CATHOLICA

1. 950-ліття Хрищення Руси-України в Римі. Відбулося воно за почином української Папської Семинарії св. Йосафата й російської Папської Колегії св. Терені. Дня 12 травня св. Отець у листі до Й. Ем. Кардинала Тіссерана одобрив цей намір і висловив бажання, щоб у часі 3-дневних урочистостей (у церкві Ісуса) приявні молилися про свободу для Церкви в Росії. Притім висловив також бажання, щоб дня 21 травня відправлено врочисту архиерейську Службу Божу в церкві

св. Петра в східньому обряді. Оце програма цього врочистого відсвяткування:

Дня 19. V. відправив в 8 год. Службу Божу в церкві Ісуса (Gesù) генерал ОО. Редemptористів*), о. Патрикій Муггау, а в 10 год. врочисту архиерейську Службу Божу архиеп. Гориції, Кароль Марготті. В 16,30 год. мав проповідь о. Мані Т. І. про вдячність Т. І. для Росії за те, що зберегла це Товариство в часі, коли всі інші держави скасували його в себе, як також про визначних російських конвертитів. По проповіді Й. Ем. Кард. Тіссеран уділив прививним благословення Пресвятими Тайнами.

Дня 20. V. відправив в 8 год. Службу Божу генерал Домініканців*), о. Мартин Gillet, а в 10 год. архиерейську Сл. Б. тит. архиеп. Петро Пізані, Візитатор Папських Колегій у Римі. Вечірню проповідь мав Преосв. Євреїнов про релігійний (поетичний) настрій російської душі та про почитання в росіян Пресвятої Євхаристії. Благословення Пресвятими Тайнами уділив Кардинал Піццардо.

Дня 21. V. В 8 год. відправив Сл. Б. генерал ОО. Єзуїтів*), о. Володимир Ледуховський. Ввечорі мав проповідь про св. Володимира Кардинал Пеллегрінетті, а благословення Пресвятими Тайнами уділив Кардинал Мармаджі.

Кульмінаційну точку врочистостей становила архиерейська Служба Божа в східньому обряді в церкві св. Петра (дня 21. V.), що її відправив Преосв. Євреїнов. Співлітургізуючі: о. Мітрат Др Йосиф Сліпий, о. Протоігумен Климент Шептицький, о. Йосафат Лабай ЧСВВ., Ректор української Папської Семинарії, о. Филип де Régis, Ректор російської Папської Колегії, о. Кирило Королевський і о. В. Новіков Т. І., віцекоректор російської Колегії. З гостей були м. і.: Кардинал Тарруні, Кард. Тедескіні, мелхїтський архиеп. Малюф, вірменський архиеп. Дер Абрамїян, архиепископи: Марготті й Пізані, Урядники св. Сх. Конгрегації з Й. Е. Монс. Чезаріні на чолі (Й. Ем. Кард. Тіссеран саме тоді поїхав був до Єгипту, а звідсіля на Євхаристійний Конгрес на Ливані), генерал ОО. Єзуїтів, Всв. о. Архимандрит Ткачук ЧСВВ. і багато інших. Співав хор української й російської Колегії. Відправу передавало Ватиканське радіо.

Хоч св. Володимир Великий був передовсім князем теперішньої України, однак про Україну ніхто не згадав у часі 3-дневних римських урочистостей. Архиерейська Служба Божа в церкві св. Петра була відправлена зовсім на російський лад (згідно з синодальним російським обрядом), а часописи загально подавали, що співлітургізуючі це російські священики! Виходило б, що „вчинено парад“ тільки для москалів, а не для українців. Однак не всі москалі були вдоволені. Кореспондент одного православного органу нарікає, що співлітургізуючі не вміли добре читати по старословянськи та що ціла відправа пригадувала Голливуд... Таким мабуть ніхто вже не догодить!

2. З приводу 500-ліття Флорентійської Унії появився спільний Пастирський Лист Єпископату греко-католицької Галицької Церковної Провінції. Зміст цього Листа догматично-історичний. Зокрема підкреслені заслуги Папи Євгена IV. для переведення Унії, як також найвизначніших учасників флорентійського Собору (м. і. Висаріона й Ісидора). Цей лист належить до найкращих, що їх видав наш Єпископат.

3. 40-ліття єпископства Іх Екц. Преосв. Кир Андрея, Галицького Митрополита. Цей, справді рідкий, ювілей відсвяткував наш

*) Зважаючи на те, що ті Чини мають вітку східнього обряду.

Високодостойний Князь Церкви дуже вчисто дня 18. VI. ц. р. Сам св. Отець в окремому листі зложив Йому якнайщиріші побажання та іменував Його Асистентом Папського Трону. Свої побажання надіслав також Й. Ем. Кард. Тіссеран, Секретар св. Конгр. для Сх. Церкви.

Благодарственну Службу Божу відправлено при великому престолі, що його поставлено на майдані на Святоюрській горі. Перед Службою Божою відбулася інсталяція новоіменованих Крилошан Митрополичої Капітули: греміяльного Крилошанина, о. Омеляна Горчинського, і почесних Крилошан: о. Михайла Цегельського, пароха Кам'янки Струмилової, о. Йосифа Дякова, пароха Бібрки, о. Миколи Галіянта, Канцлера Митрополичої Консисторії, і о. Стефана Рудя, професора Духовної Академії. Службу Божу відправив Високодостойний Ювілят у сослуженні: Кир Йосафата, перемиського Єпископа, Кир Никити, тит. Єп. патарського, Кир Григорія Лакоти, перемиського Єп.-Пом., Кир Івана, львівського Єп.-Пом., і Кир Николая Чарнецького, Ап. Візитатора, як також представників Чинів і Капітул та новоінстальованих оо. Крилошан.

Дияконували Крилошани: о. Р. Лободич і о. О. Горчинський. Співав хор богословів Духовної Академії. Дуже багато людей приступило до св. Причастя. По Службі Божій відчитав Преосв. Кир Іван вище згадані побажання від св. Вітця й від Кардинала Тіссерана та виголосив принагідну проповідь. Опісля промовив сам Митрополит та уділив приярним Апостольського благословення з повним відпустом (на основі уділеної собі влади на цей день від св. Вітця). Це рідке свято закінчили приярні гимном: „Боже великий“.

4. 35-ліття єпископства Їх Ексц. Кир Григорія, станиславівського Єпископа. Того самого дня, тобто 18. VI., станиславівська Епархія відсвяткувала 35-літній ювілей єпископства свого Архипастиря, Високопреосвященного Кир Григорія. Благодарственну Службу Божу в катедральному храмі в Станиславові відправив того дня Преосв. Кир Йоан у сослуженні Крилошан і інших священників. Співав хор питомців Духовної Семинарії. В 12 год. представники духовенства та всіх релігійно-культурних установ зібралися в канцелярії Єпископської Консисторії, щоб зложити для Найдостойнішого Ювілята свої побажання.

5. Інші цьогорічні ювілеї наших Єпископів. До них належать: 25-ліття єпископства Впреосв. Кир Діонісія Няраді, 15-ліття Преосв.: Кир Константина Богачевського й Кир Василя Такача та 10-ліття Преосв.: Кир Йоана Лятишевського, Кир В. Ладики, Кир Івана Бучка й Кир Николая Чарнецького. Ad multos annos!!!

6. Подорож Преосв. Кир І. Бучка до південної Америки. Ап. Престіл іменував Преосв. Бучка Апостольським Візитатором для греко-католицьких українських переселенців у південній Америці. До Львова верне Преосвященний десь з початком 1940 року.

Еміграція нашого народу до Бразилії почалася в 90 рр. минулого віку. Переселенці поселилися в стейтах: Парана й Санта Катаріна, довкруги теперішніх міст: Прудентополіс, Маршаль Мале, Ірасема, Куритиба та Порто Уніон. Всіх українців у Бразилії є майже 70.000. Зі священників перший прибув (на короткий час) о. Іван Волянський, а з Василян: о. С. Кизима, о. Хмільовський, о. В. Титла, о. Маркіян Шкірпан і о. Кл. Бжуховський. Тепер є там 12 оо. Василян і 4 світських священників. Деякі зі священників обслуговують 8-10 церков. 1909 року приїхали з Галичини перші СС. Служebníці й почали вести свої

школи у Прудентополісі та Ірасемі. Тепер мають свій новіціят і ведуть 25 шкіл. Крім того є ще наші СС. Францісканки, що ведуть 10 шкіл. Латинські єпископи в Бразилії відносяться тепер навіть дуже прихильно до нашої Церкви й обряду (в початках еміграції були випадки неприхильности), зате уряд під проводом президента Варгаса відноситься досить неприхильно до всіх чужинців і бажає вчинити з них бразилійців. Дійшло до того, що наука в народніх школах мусить відбуватися по португальськи, а навіть у церквах домагаються тільки португальських проповідей. Багато шкодять нашій Церкві й народові в Бразилії різні автокефалісти, православні й сектанти.

Кількадесят тисяч наших людей жиє в Аргентині, в Паргаваяу та Урагваяу. Наших священників нема там майже зовсім (крім одної місцевости в Аргентині). Тому ворожа агітація й зокрема комунізм та безбожництво ведуть свою руйницьку роботу досить легко. Окреме єпископство для нашого народу в південній Америці це пекуча потреба нашої Церкви під цю пору.

7. о. Петро Кисіль ЧСВВ †. Дня 10. VI. упокоївся в Жовкві в 56 році життя один із найвизначніших василіянських монахів, о. Петро Кисіль ЧСВВ., колишній професор богословії, б. віцекеректор Духовної Семинарії у Львові та досить визначний церковний письменник. Була це людина не тільки високо освічена, але також наскрізь чесна та надзвичайно ніжна й мила в поведенню. Багато прислужився м. і. для Духовної Семинарії у Львові разом з тодішнім її Ректором, о. Т. Галушчинським ЧСВВ., у перших післявоєнних літах (віднова знищених мурів, збирання фондів, наладнання нормальної шкільної науки і т. д.). Тому в імені Їх Ексц. Кир Андрея прибув на похорон до Жовкви Ректор Дух. Академії, о. Мітрат Др Йосиф Сліпий, та попрощав покійного сердешним, теплим словом. Похоронні пісні співали питомці львівської Семинарії. З великим жалем працювали свого колишнього магістра новіціяту СС. Служебниці, що прибули в числі 25 під проводом своєї головної Настоятельки, С. Вероніки Гаргіль. — В. Й. П.!

SUMMARYUM. 1. *Celebrationes romanae 950 anniversarii conversionis S. Vladimiri Magni.* — 2. *Epistola pastoralis Episcopatus Rutheni de Concilio Florentino.* — 3. *Anno 40 ab initio episcopatus Excellmi D.ni Andreae Šeptyckyj, Archieppi Leopoliensis Ruthenorum.* — 4. *Excell.mus D.nus Gregorius Chomyšyn, Eppus Stanislaopolitanus, a. 35. ab initio sui episcopatus.* — 6. *Excellmus Bučko, Eppus-Auxiliaris Leopoliensis, Visitator ad interim fidelium ritus Rutheni in America meridionali nominatus est.* — 7. *P. Petrus Kysil OSBM, vir eximiae scientiae et virtutis, pie obiit.*

В) З КАТОЛИЦЬКОГО СХОДУ. EX ORIENTE CATHOLICO

1. Поклін східних Єрархів св. Вітцю. Перший зложив його сирійський патріярх, Кардинал Гавріїл Тарrouні, що належав до конкляве й незабаром був на авдієнції в св. Вітця. Дня 9. V. приймив св. Отець делегацію маронітського Єпископату, що приїхала до Риму саме на те, щоб віддати належний поклін новому Намісникові Христа. Делегація складалася з генерального вікарія патріярхату, двох єпископів, монаших настоятелів і священників, що перебувають у Римі. Св. Отець промовив до маронітів по французьки та заохотив їх, щоб піддержували католицьку віру на Сході.

Та найбільш урочиста авдієнція відбулася дня 16. V. Це прибули зложити поклін Наступникові св. Ап. Петра представники антіохійського мелхїтського патріархату під проводом самого патріарха Кирила IX Могабада. Разом із ним прибули 4 єпископи та чимало священників. Є надія, що виберуться незабаром до Риму також представники інших східних обрядів.

2. Євхаристійний Конгрес на Ливані (в Бейруті) відбувся дуже величаво в днях 1—4 VI. під проводом Іх Ем. Кард. Тіссерана. Взяли в ньому участь також католики з Іраку, що належать аж до 5 обрядів, під проводом Ап. Делегата з Багдаду.

3. о. Абрантович у Римі. Як відомо, Ап. Престіл оснував у Манджуко для російських східних католиків окрему Ап. Адміністрацію, що нею управляє вже довгі роки Впр. о. Абрантович зі Згромадження ОО. Маріянів (о. Архимандрит Абрантович є білорусин). Недавно прибув він із Харбіна до Риму, щоб поінформувати Апостольський Престіл про стан Адміністрації.

4. Зміна на місійних станицях у Холмщині. Як відомо, майже 10 років вели душпастирську працю в Городлі й Грабівці б. Замостя ОО. Василяни (о. Н. Лиско, о. Митрофан Гринкевич, о. Й. Федорик, о. Д. Сироїд і о. М. Дацишин). Недавно, на бажання Преосв. Фульмана, люблинського єпископа, вернули оба ОО. Василяни (Дацишин і Сироїд) до Галичини, а на місце Василян прийшли інші люди, що „більш надаються“ до праці між тамошніми уніятами серед теперішніх, загально відомих, обставин.

SUMMARY. 1. *Delegationes catholicorum orientalium apud Pontificem Romanum Pium XII.* — 5. *Congressus Eucharisticus Beryti celebratus.* — 3. *Rev. P. Archimandrita Abrantović, Adm. Apost. in urbe Charbin, Romam visitavit.* — *Mutationes personales in Horodlo et Hrabovec (Cholmsčyna).*

Г) З НЕЗЄДИНЕНОГО СХОДУ. EX ORIENTE SEPARATO

1. Російська Церква на еміграції не становить, як відомо, якоїсь цілості, лишень поділена аж на три групи. Одні з єпископів признають над собою владу митрополита Анастасія з Карлівців, інші митрополита Євлогія з Парижа, ще інші владу московського митрополита Сергія. [Крім того є ще єпископи „автокефальних Церков“ (передовсім в Америці) та залежні від царгородського патріарха]. Поклик в. кн. Володимира (що по смерті свого батька Кирила, уважає себе за голову дому Романових), щоб погодилися з собою Євлогій і Анастасій, залишився без успіху. Між американськими єпископами найбільшу діяльність проявляє відомий „чорносотенець“ Віталій Максименко, що веде сильну акцію за православем між греко-католиками не тільки в Америці, але також у Карпатській Україні та в Словаччині, а навіть на Лемківщині. М. і. поміщує статті в часописі „Православная Русь“, що її він оснував у часі свого побуту в ЧСР у Владимиріві б. Свидника (Словаччина). Американський „карпаторусскій“ єпископ Адам Филиповський зірвав одність з митрополитом Теофілем (залежним від Карлівців) і хотів піддатися під юрисдикцію московського Сергія. Тимчасом ексарх московського патріархату в Америці, Венямин,

проголосив розпорядок Сергія про касату „карпаторусской епархії“ та про зложення Адама з його уряду. Та ледви чи Филиповський піддається Веняминові. Він пошукає собі якогось нового покровителя, або проголосить себе автокефальним єпископом.

2. Нові православні патріярхи. Дня 15. VI. ц. р. 7 митрополитів, 31 священників і 79 світських людей православного олександрійського патріярхату вибрали нового патріярха в особі митрополита з Леонтополю, Христофора. Він ур. 1876 р. в Тракії. Богословію скінчив 1890 р. в Єрусалимі. Опісля був секретарем олександрійського патріярха й протосинкелом. 1905 р. став митрополитом в Аксумі (Абессинія), де приймав його славний негус Менелек. Потім був єпископом у Нубії, а від 1914 р. митрополитом Леонтополю (резиденція в Загазір). 1920 р. був на відомім зїзді в Lambeth, бо подібно, як його попередники, дуже цікавиться зєдиненням православної Церкви з англїканською Церквою та з прочими протестантськими віроісповіданнями.

З початком липня прийшло теж до вибору нового румунського патріярха. Вибрали митр. Нікодима Мунтеану. Про цього нового голову православної румунської Церкви згадаємо в наступному числі.

3. Англїканський примас у Царгороді. У Великодний тиждень приїхав архієпископ із Кентербері до Царгороду, щоб зложити урядову візиту царгородському патріярхові Веняминові III. Патріярхія приймала примаса дуже величаво в церкві та в патріяршій резиденції. По обовільній заяві про приязнь між православною й англїканською Церквою, патріярх подарував примасові свою власну золоту панагію, викладану дорогими каменями. Опісля патріярх зревїтував примаса в його помешканню. Є це перша в історії безпосередня стріча царгородського патріярха з головою англїканської Церкви.

4. Збунтований митрополит. Атенським архієпископом вибрали були спочатку митрополита з Коринту, Дамаскина, але його вибір уневажнили впливові чинники. Тоді прийшло до вибору теперішнього голови автокефельної грецької Церкви, Хрисанта. А Дамаскин поїхав самовільно до Саламіни й залишився там у монастирі. Дня 10. III. поручив св. Синод Дамаскинові, щоб вернув до своєї епархії, а коли він не послухав, Синод проголосив, що Дамаскин перестав бути митрополитом у Коринті та, що незабаром прийде там до вибору нового митрополита.

SUMMARIUM. 1. Dissensus in Ecclesia Russica in diaspora. — 2. Metropolitae urbis Leontopolis Christophorus patriarcha Alexandrinus, metropolita autem Nicodemus Munteanu patriarcha Romenus electi sunt. — 3. Primas Ecclesiae anglicanae (prima vice in historia) patriarcham oecumenicum visitavit. — Quaedam consequentiae irritae electionis in Graecia (cum metropolita Corinthi Damascenus in sedem suam redire nolisset, pro deposito a S. Synodo declaratus est).

Г) З КАТОЛИЦЬКИХ МІСІЙ. E MISSIONIBUS CATHOLICIS

1. Місійна Вистава в Ватикані, заповіджена на 1940 рік, відбудеться одночасно з всесвітньою італійською виставою 1942 р. В італійській виставі візьме участь також Ап. Престіл. Ватиканську Виставу пересунено на пізніший час, передовсім тому, щоб могли взяти в ній участь: Китай і Японія, що, як відомо, ведуть тепер з собою війну.

Ватиканська вистава матиме два окремі відділи: місійне мистецтво Церкви лат. обряду й мистецтво Східної Церкви (Oss. R. [1939], 66).

2. Чин ОО. Францісканів має 86 місійних станиць: 6 в Європі, 38 в Азії, 13 в Африці, 25 в Америці й 4 в Океанії. Місіонарів має він 4.154. Є це найбільший Чин у католицькій Церкві: у 104 провінціях має 25.720 членів. Мабуть найбільше Францісканів є в Італії та в Америці.

3. Небезпека ісламу. В Туреччині по смерті Кемаль Паші почалася віроісповідна політика уряду в користь ісламові, що здобуває собі в турецькій державі знову право повного горожанства. Магометанська пропаганда набирає щораз то більшого розмаху не тільки в Азії й Африці, але також у західній Європі. Тієї пропаганди не треба, що правда перецінювати, але також не можна її легковажити. В самій Африці є вже 53 мільйони магометан, а тільки 11 мільйонів християн.

4. Учений місіонар. На Цейлоні з великим успіхом поширює католицьку віру індієць, о. Пракасар, що на вернувся був з гіндуїзму. Всі уважають його за найліпшого знавця історії Індії та індійських народів. Під цю пору приготував він етимологічний словник тамульської мови, що є одною з найбагатших мов у світі, бо має 124.406 слів. До католицької віри на вернув він 5 тисяч індієців.

5. Християнство в Японії. В японській державі живе 264.260 католиків. З того 112.000 у властивій Японії, 143.000 на Кореї й 9.000 на Формозі. Незединених з Апост. Престолом християн є там 300.000.

SUMMARY. 1. Expositio Vaticana Mission. a. 1942 locum habebit. — 2. Labor apostolicus Sodalium O. Fr. Minorum. — 3. Gubernium reipublicae Turcorum politicam in favorem religionis islamiticae agit. — 4. Doctissimus Prakasar, missionarius in Ceylon, 5.000 Indos ad fidem convertit. — 5. Numerus catholicorum in imperio nipponico.

Д) ЗІ СВІТУ.

CHRONICA-VARIA

1. Справа проголошення одної догми. Католицький світ загально вірить, що тіло Пречистої Діви Марії ані трохи не зіпсулося в гробі, бо Пречиста Діва Марія воскресла негайно по своїм Успенню. Тієї думки був м. і. св. Герман, царгородський патріарх († 733), як також св. Йоан Дамаскин († 749). Також вірить католицький світ, що Пречиста Діва Марія є загальною Посередницею між Богом (докладніше кажучи: між своїм Сином) і людьми так, що всі ласки спливають на людей через Марію. На Заході повстав недавно окремий комітет, якого завданням є прискіпити проголошення догми „Assumptionis“ та загального Посередництва Марії. Ще два роки тому подав паризький щоденник „Ля Круа“ (з дня 17. IX. 1937), що прохання до Ап. Престолу в тій справі підписали: 20 кардиналів, 709 архиепископів і єпископів, 5 патріархів, 26 архимандритів і інших настоятелі чернечих Згромаджень, як також більше, як 2 міл. священників, монахів і вірних з різних країв.

2. Головні небесні Заступники Італії. Св. Отець проголосив св. Франціска з Ассізі й св. Катерину з Сієни головними Заступниками й Покровителями Італії.

3. Пам'ятник Папи Пія XII. Кардинали, покликані до св. Колегії Пієм XI, оснували комітет, що має подбати про мистецький пам'ятник цього великого Папи в церкві св. Петра в Римі.

4. Новий архиепископ Нью-Йорку. Ап. Престіл іменував архи-

єпископом Нью-Йорку дотеперішнього єпископа-помічника в Бостоні, Франціска Спельмана. Як архієпископ Нью-Йорку стане він правдоподібно кардиналом.

5. В часі смерті Папи ІХ (†1878) жили вже всі дотеперішні його наступники. Кардинал Йоахим Печчі (Лев ХІІІ) мав 68 років; генер. вікарій у Тревизо, Йосиф Сарто (Пій Х) мав 42 роки; Яків делла Кеза (Венедикт ХV), диякон у Дженові, мав 23 роки; Ахіль Ратті (Пій ХІ), піддиякон у Міляно, мав 22 роки, а Євген Пачеллі (Пій ХІІ) 2 роки (Осс. Р. [1939], 104).

6. 50-ліття священства оломунецького Митрополита, Д-ра Леопольда Пречана. Цей ювілей свого Архипастира відсвяткувала старовинна моравська митрополія дня 5. VII. ц. р. Високодостойний Ювілят ур. дня 8. IV. 1866 р. в с. Тинець біля Оломунца. Середню школу й богословські науки скінчив в Оломунці. Оломунецьким митрополитом став дня 10. IX. 1923 р., як наступник славного митрополита Стояна. Мабуть ані один із оломунецьких митрополитів не набрався кирилометодіївського духа так, як саме Впреосв. Пречан. Він сам увесь перейнятий тією ідеєю й старається заціпити її не тільки в серцях своїх священників, але також одушевити нею своїх вірних. Дух св. Методія, першого велеградського митрополита, царює в моравській землі ще й досі та проявляється зокрема в праці над зєдиненням Словянщини в католицькій Церкві. Провід у тій справі має саме Впреосв. Пречан, що не жалує ані часу, ані труду, ані здоров'я, ані майна, як свідчать про це унійні зїзди в Велеграді 1924, 1927 і 1937 рр. та зїзд у Празі 1929 р. Хоч у часі тих зїздів були спроби спрямувати унійну працю на шляхи московської орієнтації (цю орієнтацію піддержували навіть деякі з українців), але Впреосв. Пречан не пішов за нею, лишень піддержував традиційну орієнтацію нашої Церкви, що її можна б назвати проукраїнською орієнтацією. До українців відносився Впреосв. Пречан завсіди дуже прихильно. М. і. Він радо приймав до семінарії в Оломунці українців богословів, а м. р. радо помістив там усіх богословів із Карпатської України під проводом окремих настоятелів - українців. Зокрема завсіди дуже прихильно й сердешно відносився до Василіянського Чина в Карпатській Україні. Василіянська друкарня в Ужгороді й монастир у Малому Березні, де виховувалися василіянські клирики, знайшли в особі Впреосв. Пречана щедрого Мецената. Ще й досі перебувають в Оломунці на вищих студіях василіянські богослови з Карпатської України, мешкаючи в гостинних мурах оломунецької семінарії. Тому імя Впреосв. Пречана запишеться золотими буквами передовсім в історії Василіянського Чина. *Ad multos annos!*

7. Хорватський Єпископат у спільному Пастирському Листі пригадав своїм вірним, що хорвати вже 1300 років тому мали звязки з Ап. Престолом. Папа Йоан IV (640-642) вислав був до них священника Йоана з Равенни й хорвати приобіцяли йому, що будуть боронити, щоправда, своїх земель перед ворогами, але самі не будуть нападати на чужі землі. Завдяки католицькій вірі існують хорвати аж досі, а чимало могутніх колись племен, що визнавали аріянізм, як: готи, льонгобарди та інші, давно вже загинули.

Католиків у Югославії є тепер 5,966.000 (з того 46 тисяч греко-католиків). Митрополій є 4, єпискоств 14, Ап. Адміністрацій 2. Католицьке життя стоїть там високо. Дуже підпомагають його монаші Чини: Франціскани, Домініканці й Ісусовці.

8. Смерть 3 польських єпископів. Дня 9. V. вмер у часі канонічної візитації Ординарій підляської єпархії, єп. Генрик Przeździecki. Покійний ур. 1873 р. в Варшаві в аристократичній родині. Вищі богословські студії скінчив у петроградській Дух. Академії. Від 1905-1910 р. був професором варшавської дух. семінарії, 1910 р. став парохом у Лодзі, а 1914 р. Ап. Адміністратором окупованої німцями частини варшавської й влодавської єпархії. Як делегат польського Єпископату їде 1916 р. в церковних справах до Риму, а 1917 р. до тодішнього Нунція Пачеллі до Мінхену прохаючи, щоб Ап. Престіл призначив Нунція для Польщі. Дня 1. XI. 1918 р. стає єпископом відновленої підляської єпархії й розвиває надзвичайно інтенсивну діяльність. Головна його заслуга це конкордат Річипосполитої з Ап. Престолом. Був довголітнім Секретарем польського Єпископату та Предсідником Папської Комісії для переведення в життя конкордату. Був подекуди головним творцем теперішнього напрямку унійної праці по той бік сокальського кордону. 1932 р. іменував його св. Отець консультором св. Конгрегації для Сх. Церкви. Його велику роллю в унійній справі оцінить колись належно історія. — Дня 17. V. вмер єп.-пом. у Гнезні, Антін Лявбіц, у 78 р. життя. М. і. дуже причинився до віднови багатьох церков. — Всі католики в Польщі глибоко відчували смерть тарнівського єпископа, Франціска Лісовського († 4. VI.). Покійний був родом із Чесанова, богословію скінчив у Львові і в Римі, був довший час професором спеціальної догматики у львівському університеті. Його викладів слухали всі з великим захопленням. Ап. Престіл іменував його спочатку єп.-помічником у Львові, а опісля Ординарієм у Тарнові. Покійний належав до найкращих єпископів у катол. Церкві. Надзвичайно побожний і ревний про спасення людських душ, покірний, лагідний і прихильний для всіх. Для вбогих і пригноблених був правдивим батьком. До нашої Церкви й нашого народу відносився дуже прихильно. В. Й. П.!

9. Єп. Тихомир Товт (Tihamér Tóth) †. Дня 6. V. ц. р. умер у лічниці один із найславніших теперішніх виховників молоді, проповідників і письменників — Ординарій мадярської єпархії Veszprém, Тихомир Товт. Покійний ур. 1889 р. Якийсь час був професором у дух. семінарії в Veszprém, в часі війни був військовим капеляном, по війні ректором дух. семінарії в Будапешті й професором тамошнього університету. М. р. став єп.-помічником з правом наступства в Veszprém, а в березні ц. р. Ординарієм. Написав чимало творів для молоді й чимало проповідей. Писав по мадярськи, але його твори перекладені бодай на 15 інших мов (деякі також на українську мову). В. Й. П.!

10. Міністер для церковних справ у Німеччині (Reichskirchenminister), в порозумінні з найвищою командою військового летунства, видав дня 4. березня ц. р. розпорядок, яким накладає на католицьких священників обов'язок служби в протилетунській цивільній охороні. Отже застережене конкордатом звільнення католицького духовенства від військової служби не розтягається на цивільну протилетунську службу католицьких священників.

11. Число католицьких священників у Франції виносило 1900 року 33.200. Тепер це число змаліло до 21.000. В останніх роках постійно зростає число питомців. 1925 р. було їх 6.500, а 1935 р. 10.000.

12. Комуністи вбили в Іспанії 12 єпископів (у часі домашньої війни) в оцих містах: Teruel, Barcelona, Almeria, Cuenca, Guadix,

Jaen, Lepida, Segorbe, Suguenza, Tarragona, Ciudad Real і Ап. Адмін. Barbastro. Архiep. з Valladolid перебув 55 днів у в'язниці; по втечі незабаром умер. 94-літній ep. Мінорки вмер у большевицькій тюрмі, де перебув увесь час домашньої війни. — В Каталонії вбили комуністи 2.000 священників. В самій Барселоні вбили 318 священників; з 60 церков у місті залишилося тільки 9. В епархії Теруель вбили 350 священників (залишилося 150). З рук комуністів згинуло також м. і. 204 монахів Августинців (між ними один генеральний консултор і 2 протоігуменів).

13. Католицьке населення Північної Америки разом з Аляскою й Гавайськими островами піднеслось до числа 21,451.460 душ. Архiepiscopів є 18, episcopів 93, священників 32.668 з 18.428 церквами й місійними станицями та 1.000 іншими релігійними установами. Мужських Чинів і Згромаджень є 86, жіночих 209. Католицька Церква удержує в Америці 193 колегії для студентів, 676 академій для студенток і 1306 середніх шкіл.

14. „Безбожницький університет“ у Москві вишколює тепер у безбожництві 15.000 молодих людей із 49 країв. Большевицький уряд дуже піклується цим майбутнім розсадником безбожництва по цілому світі. — Безбожницька пропаганда тепер дуже оживлена зокрема між робітниками. Большевицький уряд не тільки підвищує податки за церкви й каплиці, але й далі арештує духовенство „за шпiонажу в користь Японії“. Дуже багато духовенства арештували большевики в Україні, закидаючи йому протисовітську пропаганду. Дня 4. серпня мав відбутися в Москві всесвітній безбожницький конгрес.

15. Тайний монастир у Москві. Існував він 8 років під проводом православного episcopа Вартоломея й монахів: Агатона та Митрофана. Монашині працювали в різних фабриках і всі уважали їх за звичайних робітниць. Монаше життя вели теж деякі юнаки, що скінчивши богословію, ставали священниками. Большевики закрили монастир. Але частина монахів зуміла скритися від большевиків і в іншому місці продовжує свою діяльність. (Воскр. Чт. [1939], 17).

16. Релігійний рух у совітській Україні. „Укр. Автокефальну Православну Церкву“ зліквідували большевики ще 1931 р. (її керманичі були замішані в справу „Союзу Визволення України“). Під теперішню пору деякі священники тієї Церкви відправляють богослуження по українськи. Чимало автокефальних парохій зєдналося з тихонівською (синодальною) Церквою (богослуження відправляють на старословянській мові). З браку священників, повстало чимало сект. Богослуження відправляють „самосвяти“, або й жінки. Напр. у церкві рокітнянської округи (Київ) почала відправляти богослуження жінка арештованого священника. Вона відправляє в церковних ризах, сповідає й причащає. „Самосвятні попи“ відправляють у приватних домах. Селяни самі христять своїх дітей, занурюючи їх тричі в звичайну воду та покрплюючи їх опісля свяченою (священником!) водою, що її дуже пильно зберігають у баньочках. Подружжя зареєстровують у „zarci“ (цив. уряді), але перстені молодих несе хтось з родини до якоїсь церкви, щоб їх поблагословив священник (= заочні подружжя). Також мерця закопують по совітськи, але з могили беруть пригорщу землі, несуть до церкви й над нею відправляє священник похоронне богослуження (= заочний похорон). Один священник миколаївської області накликає людей до обєднання всіх віроісповідань. Багато людей в Україні пішло за ним (між ними є й деякі бувші католики). Секта „червонодраконців“ уважає большевиків

виплодом червоного змія, секта „чорнохрестівців“ навіть не дотикається большевицьких грошей, а секта „Божих людей, що не знає числа“, поборює большевицький економічний устрій, одягається в одязі з міхів, не признає ані церков, ані ікон, лишень молиться цілими родинами на степу на знак обєднання з Богом і з природою. Подібних сект під цю пору дуже багато в Україні. (Новий Час [1939], ч. 146 за Антирелігіозником [травень 1939], ч. 5).

SUMMARIUM. 1. „Dogma Assumptionis B. M. V.“ — 2. Protectores coelestes primarii nationis italicae. — 3. Monumentum Pii XI in basilica S. Petri Romae erigendum. — 4. Novus Archieppus Neoëboracensis. — 5. Quinque Successores Pii IX tempore eius obitus. — 6. Anno quinquagesimo ab Ordinatione sacerdotali Excell-mi D-ni L. Prečan, Archieppi Olomucensis (Moravia). — 7. Catholici in Jugoslavia. — 8-9. Mors 3 Episcoporum in Polonia necnon Eppli T. Tóth in Hungaria. — 10. „Servitio militaris“ cleri in Germania. — 11. Augmentum cleri in Gallia. — 12. Eppli Hispanici a communistis trucidati. — 13. Catholici in America septemtrionali. — 14. „Universitas atheismi“ Moscoviae. — 15. Monasterium clandestinum russicum Moscoviae. — Vita religiosa in Ucraina sovietica.

a) РЕЦЕНЗІЇ — RECENSIONES

АПОЛЬОГЕТИКА

Ks. Dr Sz. Szydelski, **Apologetyka chrześcijańska w ostatnim sześćdziesięcioleciu**. (Odbitka z »Ateneum Kapłańskiego«, t. 42-43). Włocławek 1939. 24,3×17 см. Стор. 91.

Всі, що займаються найновішою польською літературою, мабуть з великим зацікавленням читали в журналі »Ateneum Kapłańskie« цикл статей о. Проф. Шидельського про стан апольогетики в найновіших часах, що оце появився також, як окрема відбитка. У вступі обговорює високодостойний Автор поняття апольогетики, як окремої науки, її поділ, назву та методу, що її вживають при апольогетиці. Цікаве, що ще й досі ця наука не має своєї відповідної назви; не займається вишукуванням відповідної назви також і Автор.

В другій половині минулого віку розвинулися дуже природничі науки, порівняльна історія релігій, палеонтологія, релігійна етнологія, матеріалістична філософія Маркса й біблійний раціоналізм, що підкопували основи католицької віри. Але знайшлися в католицькій Церкві визначні люди, що під проводом і вказівками Ап. Престолу зуміли вже в короткому часі відперти всі закиди противників і спрямувати вище згадані науки в користь католицької справи. Католицька апольоgetика займалася передовсім біблійними питаннями й питаннями природничих наук та досягнула великих успіхів, що запевнили католицькій вірі перемогу. Та між самими католиками прийшло до досить поважної, а для віри дуже небезпечної кризи, що проявилася в формі модернізму. Модернізм осудив, як відомо, Папа Пій X. Автор звернув увагу на стан апольогетики в останніх 60 роках передовсім у Франції й Німеччині, бо на прикладі тих країв можна ще найліпше пізнати, як розвивалася католицька апольоgetика. Около 20 сторін посвятив Він також апольоgetичній літературі в Польщі. Шкода, що не подав бодай найвизначніших апольоgetів в інших краях і зокрема, що вони вложили свого до спільної скарбниці католицької апольоgetики. Та це тільки побажання, бо й те, що Автор дав, свідчить про надзвичайну його працьовитість, совісність, докладність. Притім представлення предмету дуже ясне й вельми цікаве. Ця книжка повинна знайтися в бібліотеці кожного священика та кожного освіченого світського католика.

Ks. Dr Szczepan Szydelski, **Człowiek w świetle historii i etnologii a rasizm**. Lwów 1939. Wyd. Instytutu Wyższej Kultury Religijnej. 19,4×13,6 см. Стор. 59. Ціна 80 сот.

Як відомо, теорія расизму, що її пропагують ідеологічні провідники німецького націонал-соціалізму, дуже сильно підкопує християнську віру, бо заперечує походження людського роду від одної пари людей і тим самим заперечує первородний гріх та потребу й konieczність Відкуплення. Коротко кажучи, вона заперечує основні правди християнської віри. Свої ложні твердження »спирає« теорія расизму зокрема на етнологію й доводить, що між усіма, »зовсім окремими від себе«, расами перше й найвище місце займає германська, нордійська, раса. З поручення св. Конгрегації для Семінарій і Університетів учені всього світу поборюють цю, таку небезпечну для віри, безосновну й кривдячу людський рід теорію расизму. Поборює її м. і. також і о. Проф. Шидельський в оцій брошурі.

Першущого Він наводить 10 тез вельми вченого німецького етнолога, фон Люшана, проф. берлінського університету, (Люшан умер 1924 р. в 70 р. життя). Тези Люшана, сперті на довголітньому досліді, зовсім противні тезам творців теорії расизму: Гобіно, Чемберлена й Розенберга. Історія старинних і теперішніх народів, свідоцтва етнології (мова, релігійні вірування, моральні засади, уява, мітологія, спосібність до поступу в усіх народів, сліди вищої культури в муринів, американських індіан і інших, різнородні винаходи в різних народів) свідчать, що всі люди творять одну людську родину, а не якісь „зовсім окремі від себе раси“. Є тільки одна людська раса та один людський рід, а те, що ми називаємо расами — це таке другорядне, що не може нікого уповажнювати до твердження про якісь зовсім відмінні від себе й передовсім вартостево нерівні собі раси. Свої докази зібрав вельми Шановний Автор дуже пильно, уложив їх систематично й послідовно так, що вони повинні переконати кожного. В закінченню покликується Автор на повагу св. Письма та на повагу св. Церкви, що осудила теорію расизму, яка, на випадок програної війни, може дуже пімститися на тих, що переймаються тією теорією («володарі світу з уродження» — можуть стати залежні від своїх „рабів“).

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

КАНОНІЧНЕ ПРАВО

Petrus Kurczyński, *De natura et observantia poenarum latae sententiae*. (Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wydział Prawa Kanonicznego. Rozprawy doktorskie. Tom 8). Lublin 1938. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. 24×16 см. Стор. XII+170. Ціна 5 зол.

На вступі Автор докладно зясовує загальне поняття кари, піддає аналізі правничо-філософські елементи кари та подає дефініцію церковної кари. В I. главі говорить про час повстання кари *latae sententiae*, про класичну термінологію та про еволюцію законодавства й кодифікації тієї кари. У II. главі подає дефініцію кари *latae sententiae*, збиваючи притім ложні її поняття. Третя глава трактує про обов'язок заховування вже затягнутої кари *latae sententiae* та про причини, що звільняють від цього заховування. В четвертій главі говориться про право церковної влади й заінтересованих домагатися від винуватця заховання цієї кари та про декларативний вирок (*sententia declaratoria*).

Питання про природу цих кар є теоретичне, бо подає докладне їх поняття, а питання про їх заховування є практичне, бо подає для винуватця, для церковного судді й для сповідника правила церковної дисципліни на випадок затягнення тих кар, що творять спеціальну групу канонічних кар, зовсім відмінну від цивільного права. Все таки мають вони багато спільних елементів з іншими карами; тому Автор доторкнувся теж майже всіх принципів карного права.

Ця докторська розправа становить цінний вклад у літературу канонічного права, бо досі не було ще монографії про кари *latae sententiae*. Вона причиниться не тільки для науки церковного права, але теж віддасть дуже цінну прислугу для церковних суддів і зокрема для сповідників.

о. Др. В. Баран.

СХІДНЯ ЦЕРКВА

Єп. Григорій Лакота, *Три Синоди перемиські й єпархіяльні постанови валявські в 17-19 ст.* Перемишль 1939. Накладом Товариства Єпархіяльна Поміч. 25×17,5 см. Стор. 178+6 знімок поза текстом.

Зміст цієї збірки можна поділити на 3 частини: Єпархіяльні Синоди 1693 р., 1740 р. і 1818 р.; 2) Єпархіяльні постанови в Валяві (1756, 1764, 1765, 1780, 1783); 3) Додаток, що в ньому поміщені недруковані ще оригінали (Синоди: 1740 і 1780 р.; Перший Статут Дяковчительського Інституту в Перемишлі; Статути Товариства Священиків).

Приймивши 1692 р. Унію, єп. Інокентій Винницький скликав, дня 27. IV. 1693 р., єпархіяльний Синод у Перемишлі, щоб скріпити Унію в Єпархії. Для обнови монашого життя вибрали для перемиської Єпархії окремого протоігумена (Мартиніяна Винницького), а для успішної управи світським духовенством офіціала (Івана Ревкевича). Для обох цих урядів визначили їхні обов'язки. Ухвалили теж багато важних постанов, що мали скріпити релігійне життя в Єпархії. — Синод 1740 р., за єп. Єроніма Устрицького, займався справою переведення в життя постанов замойського Синоду з 1720 р., кривдами нашого духовенства й справою самовільного переходу деякої частини вірних на латинський обряд. — В другій половині XVIII в. перебували перемиські єпископи дуже радо в Валяві й там теж відбувалися загальні збори представників духовенства (передовсім деканів) під проводом Єпископа. Ухвалені на тих зборах рішення нормували життя й обов'язки духовенства та вірних. Загальні збори скликували єпископи: Онуфрій Шумлянський, Атанасій Шептицький і Максиміліян Рилло. — На особливішу згадку заслуговує єпархіяльний Синод 1818 р., що відбувся під проводом єп. Мих. Левицького (що був уже тоді також галицьким митрополитом). Єпископ представив сумний стан вірних і духовенства, а Синод постановив оснувати народні школи з українською мовою навчання, оснувати дяковчительський інститут у Перемишлі та видавати шкільні підручники на народній мові. І справді наше духовенство багато вчинило в тому напрямі (зокрема крилошанин Іван Могильницький) так, що ще перед виступом М. Шашкевича почалося в Галичині національне й релігійне відродження.

Кожний, що йому дорога своя Церква й свій нарід, повітає працю Преосв. Кир Григорія з найбільшою радістю. Перемиські Синоди й валявські постанови це коротке й вірне представлення життя нашої Церкви від XVII—XIX в. Багато зовнішніх перепон і кривд, багато внутрішніх недомогань, але завсіди добра воля й сильна надія на кращу будучність пробиваються з кожної майже сторінки. Зовнішній вид книжки естетичний: добрий папір, виразний друк і дбайливо переведена коректа підносять вартість цієї вельми цінної праці, що повинна знайтися в руках кожного священика, а радше в руках кожного освіченого українця-католика.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

О. Roman Lukań ZŚBW., **Autor dziejopisu Monasteru Krystynopolskiego O. Korneliusz Sroczyński ZŚBW.** (ur. 17/XI 1731, † 21/III 1790). Krótki życiorys. Kraków, księgarnia J. Czerneckiego, 1939. 25×17·5 см. Стор. 16. Ціна 3 зол.

На основі архівних записок та інших документів подає автор найважливіші дати з життя й діяльності одного з визначних Василян XVIII в., о. Корнила Срочинського. О. Срочинський ур. в Селищах (Перемишль), богослов'ю скінчив у Львові, потім був місіонарем у Замості, ігуменом в Угорниках і Кристинополі, секретарем провінції, консультором провінції, ігуменом і духовником у Лаврові. Залишив по собі чимало друкованих і рукописних творів. Найважливіші з них це літопис кристинопільського монастиря й „Метода василіянських місій“. Писав теж релігійні пісні на народній українській мові. Життя о. Срочинського видане на крейдяному папері, двома колірами,

прикрашене вінетами й знімками василіянських монастирів: у Кристинополі, Добромилі, Замості, Бучачі, Лаврові та у Львові; друк гарний, коректа дуже дбайлива. Цю брошуру вважаємо за цінний причинок до історії заслуженого для нашої Церкви Василіянського Чину.

Друковано дуже мало примірників — тому досить висока ціна.

АСКЕТИКА

O. Jacek Woroniecki O. P., **Postuszeństwo a przeżożeństwo**. (Od-bitka z Myśli Rekolekcyjnej). Warszawa 1939. W-wo Ks. Jezuitów (ul. Rakowiecka 61). 20·4×13·7 см. Стор. 47.

На зміст книжечки складаються оці розділи: Важність питання; Кермування; Приказування; Картання; Недомагання в кермуванні; Браки в приказуванні; Блуди в картанні; Закінчення. Книжечка призначена передовсім для настоятелів у монаших Чинах і чернечих Згромадженнях (і для них є вона просто конечна), але дуже придасться також і для священиків, що мають провід над іншими людьми, а навіть над своїми домашніми. Автор про мистецьки використав науку св. Томи про второпність і в коротких словах накреслив взір ідеального настоятеля, як також представив, який не повинен бути настоятель. На нашу думку оця книжечка належить подекуди до клясичних творів аскетичної й притім педагогічної літератури.

о. І. Л. ЧСВВ.

ЖИТТЯ СВЯТИХ

Dr Franciszek Michał Willam, **Życie Maryi Matki Jezusa**. (Z oryginału niemieckiego tłumaczyła Ida Kopecka). Warszawa 1939. Ks. Jezuitci (Rakowiecka 61). 23×14·9 см. Стор. VIII+410. Ціна брош. 6 зол., опр. 7·20 зол.

Багато католицьких письменників старалися представити життя Пречистої Диви Марії, та мабуть ніхто не представив його так вірно, ніжно й величаво, як саме Автор оцього життя Марії. Автор, глибокий знавець св. Письма й знавець біблійних країв та зокрема св. Землі, дав нам такий твір, на який люди довго вже чекали. Свій твір поділив на 8 частей: Життя Марії аж до Благовіщення; Від Благовіщення до Христового Різдва; Від Різдва аж до повороту з Єгипту; Укриття життя в Назареті; Час між укритим життям Ісуса, а Його прилюдною діяльністю; Марія в часі прилюдної діяльності Ісуса; Марія й смерть Ісуса на хресті; Марія й новооснована Церква. Життя Марії представляє Автор на тлі краю й жидівського народу, (подібно, як це вчинив він представляючи життя Христа). Тому дуже багато є в книжці археологічних відомостей (географія Палестини, відносини релігійні, політичні, суспільні; зокрема дуже докладно й вірно представлене домашнє життя в жидів; чимало є, по мистецьки представлених, побутових картин). Притім Автор глибокий знавець людської душі й великий знавець духовного життя. Тому його твір читається з великою насолодою від початку аж до кінця. Предмет, як здавалось би, досить відомий, але його освітлення справді нове; легкий стиль, велике багатство думок і побутових картин очаровують читача так, що він не так легко відложить цей твір зі своїх рук. »Життя Марії« Дра Willama повинен прочитати кожний освічений католик зокрема кожний священик, що знайде в ньому, крім здорового корму для своєї душі, невичерпану скарбницю травневих і інших богородичних проповідей.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Lucien Bézuiller, C. SS. R. **Alfred Soussia**. Paris, Tequi, 1938. 18·5×11·4 см. Стор. 176. Ціна 10 фр. фр.

В оцій книжечці, що присвячена християнським учителям, представляє автор життя глибоко релігійного вчителя, виховника, батька родини та загалом християнина — Альфреда Зусії. Життя цього визначного й притім скромного педагога це життя терпінь і посвяти, а його діяльність повинна стати світлим прикладом для його станових товаришів — учителів. Книжечку прочитає кожний з великим зацікавленням.

Читаючи опис цього життя приходять нам на думку, що коли серед інших народів уміють шанувати укріті вартості, чи добродійні людські по-статті, то також і в нас не повинно бути інакше. Бо й ми маємо чимало життєвих прикладів до наслідування в різних станах нашої суспільности. Може їх не так багато, як в інших народів, але ті, що є — зовсім не уступають чужинцям.

О. Біленький.

ПРОПОВІДНИЦТВО

Eugen Kardinal Pacelli (jetzt Pius XII). **Der heilige Konrad von Parzham**. Autorisierte deutsche Wiedergabe v. P. Marinus Mayer O. M. Cap. Text zweifarbig mit zwei Bildern in Kupfertiefdruck. Verlag Ars Sacra Josef Müller, München 13, Friedrichstr. 9. 16×11 cm. In Büttenumschlag Mk 1·10.

1934 р. Папа Пій XI проголосив святим покірного монаха-брата з Чина Капуцинів, Конрада з Парцгаму (в Баварії). Майже весь свій вік перевів цей святий, як дверник одного з монастирів свого Чина — в Альтеттінг (Баварія). Але його геройські чесноти й зокрема любов до Бога та ближніх, велика терпеливість і вірне виконання своїх обов'язків поставили його в ряди великих новітніх святих. Проголосивши його святим, віддав йому навколішках честь Христовий Намісник Пій XI, а Його Наступник на Престолі св. Петра, тодішній Державний Секретар, Кардинал Пачеллі, виголосив в одній із римських церков проповідь у честь святого, що оце появилася в німецькому перекладі (друком вийшов цей переклад 1937 р.). Св. Отець Пій XII загально відомий, як один із найкращих проповідників. Та коли зокрема йде про проповідь у честь св. Конрада з Парцгаму, то це справжня перлина католицького проповідництва, що залишає в душі дуже глибоке й незатерте враження.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Bp. Tihamér Tóth, **Ojczę nasz**, I. Z oryginału madziarskiego przełożył Robert Oleár. Kraków 1939. Nakładem Ks. Dra Ferdynanda Machaya (Związek Górali Spisza i Orawy). 24×16 cm, Stor. 280. Ціна 6 зол.; опр. 8 зол.

Вже саме ім'я покійного Автора свідчить про велику вартість цих проповідей. Ясний виклад, повний життя, глибоко переконливі приклади, вміле цитування св. Письма — оце головні вартості книжки. Коли йде про св. Письмо, то Автор не обмежується на самих цитатах Нового Завіту, але залюбки й по мистецьки покористується Старим Завітом, що його, нажаль, так рідко вживають наші проповідники. Ці проповіді призначені передовсім для інтелігенції. Але можуть послужити, при відповідній зміні, як дуже придатний підручник до популярних проповідей.

о. Лев Бурнадз.

о. Теодосій Лежогубський, **Проповіди та промови**. По-смертне видання. Том II — випуск II. Жовква, ОО. Василяни, 1939. 24·3×16 см. Стор. 228-360.

На зміст цього останнього випуску складаються: надгробні слова, при-

нагідні проповіді та промови з приводу різних національних імпрез. Маємо тут м. і. слово над могилою: Наталя Вахнянина, Я. Кулачковського, Дамяна Савчака, о. Й. Фолиса, Євгена Олесницького, проповіді з приводу повороту Митрополита Андрея з російської неволі, з приводу Берестейського мира 1918 р., як також з приводу різних шевченківських і шашкевичівських імпрез. Видання проповідей о. Лежигубського дуже дбайливе й зовнішньо естетичне. Їх повинен мати в своїй бібліотеці кожний український священник. Ціна дуже приступна. Всі проповіді найліпше замовляти разом і опісля оправити в один більший том.

ПЕДАГОГІКА

о. Юліян Дзерович, **Катихизи для першої і другої класи вселюдних шкіл**. Накладом гр. кат. Духовної Академії у Львові. 24,4×16,3 см. Стор. 223.

Оцей твір, як багата збірка катихитичних наук для найнижчих клас вселюдних шкіл, свідчить про велику працьовитість Автора. Мова й стиль легкі та приступні. Але, на нашу думку, цього твору годі вживати, як підручника в школі; він дає лишень багато цікавого матеріялу, що його може використати катихит при науці релігії. Рисунки, подані в книжці, є досить примітивні й тому не всилі викликати в душах дітей того почування, що його викликають артистичні картини. Також деякі терміни, що їх уживає Автор, потребують справлення. Всетаки можна цей твір поручити, як корисний і практичний підручник для початкуючих катихитів і світських учителів релігії.

О. Біленький

Katechizm dla konwertytów. Według dziełka ks. Dr E. Huszara. Nowe znacznie powiększone wydanie opracował ks. W. Danek. Kraków 1939. Wyd. Ap. Modlitwy (Ks. Jezuici). 18×12 cm. Sтор. 110. Ціна 1'30 зол.

Ціль брошури — допомогти конвертитам на католицьку віру краще пізнати цю віру, а радше познайомити їх, яка є різниця між їхньою дотеперішньою вірою, а католицькою вірою. Катихизм складається з 3 частей. I. Частина призначена для оглашених із жидівства (стор. 7-35), II. для тих, що навертаються з лютеранізму, кальвінізму й антитринітаризму, III. для православних, що бажають приймати католицьку віру, а IV. спільна для всіх конвертитів. Треба признати, що катихизм зладжений якнайкраще: нікого не зневажає, а всіх навчає ясно й приступно. Можуть скористати з нього не самі тільки конвертити. Подібний твір дуже придався би також і на українській мові.

КНИЖКИ РІЗНОГО ЗМІСТУ

Apostolstwo Modlitwy w teorii i praktyce. Pamiętnik I. Zjazdu Księży Dyrektorów od 19—21 września 1938. Zebrał i opracował ks. Józef Andrasz T. J. W-wo Ap. Modlitwy. Kraków, Ks. Jezuici, 1939. 21,5×14,5 cm. Sтор. 160.

Про дуже високу вартість книжечки свідчить її зміст, що поділений на три частини: 1) Відношення Ап. Молитви до Пресвятого ісусового Серця; 2) Ап. Молитви саме в собі. Його істота, організація й практичне життя; 3) Відношення Ап. Молитви до інших церковних товариств і зокрема до Католицької Акції. Кожна знову частина складається з рефератів (усіх рефератів є 7) і з дискусій по поодиноким рефератах. Всі реферати зладжені основно, а дискусії, що по них розвинулися, є вельми річеві. Книжечка

дуже придасться всім священикам і зокрема всім Провідникам Апостольства Молитви, що хочуть справді корисно працювати над поширенням і внутрішнім розвоєм того Апостольства, Зовнішнє видання дуже дбайливе. Книжка друкована на кращому папері.

Євген Мацелюх, **Тернистий шлях.** Повість з переслідування Церкви в Мексику. (Видавництво «Українська Книжка», ч. 4). Жовква, ОО. Василіяни, 1939. 17.5×12.2 см. Стор. 88. Ціна 0.95 зол.

Люте переслідування Церкви в Мексику в останніх десятиках літ загально відоме в світі, та трохи замало відоме в нас. Цю прогалину має подекуди заповнити оцей твір. Автор назвав його повістю. Та він заслуговує радше на назву картин. Але це зовсім не зменшує його вартости. Твір читається зі зворушенням. Молодий мекіканець, о. Про (Т. І., а не Редемпторист, як подає Автор), вибирається з дому студій у Бельгії до Мексики, щоб піддержувати на душі переслідуваних християн. Разом із ним їде теж того товариш о. Ернест, бельгієць. З Куби передістаються вони до Мексики, як звичайні робітники. В Мексику зустрічаються вони з головними провідниками католицького руху й притім бачать страшне переслідування католиків. Незабаром чимало провідників перенесли мученичу смерть, а о. Ернеста прогнали з Мексики. О. Про працює з подиву гідною ревністю разом зі своїм братом Гумбертом, аж поки вкінці й їх не стрінула мученича смерть. Оповідання переплетене описами мекіканської природи, описом залишків високої культури мекіканських ацтеків і побутовими картинами з мекіканського життя. Твір заслуговує на це, щоб знайшовся в руках кожного українця-католика.

Władysław Tarnawski, **Szekspir katolikiem.** (Archiwum Tow. Naukowego we Lwowie. Dział I, t. IX, zes. 2). Lwów 1938. Nakł. Tow. Naukowego z zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego (Skład główny: Księg. Al. Krawczyńskiego). 25.5×18 см. Стор 97. Ціна 3 зол.

Вже кількадесять років тому переклав П. Куліш твори Шекспіра на українську мову (появились вони накладом «Українсько-руської Видавничої Спілки»), але наша суспільність віднеслась до тих творів у перекладі на рідну мову досить байдуже. Причина цього зовсім ясна: наша суспільність не була підготована до читання творів одного з найбільших світових поетів-драматургів. Бо щоб розуміти належно Шекспіра, треба знати не тільки обставини, що серед них він писав свої твори, але треба також розуміти душу поета, його світогляд, спосіб думання, спосіб в слову і т. п.

Предметом драм Шекспіра є дуже часто релігійно-церковні проблеми та подекуди сатира на деякі духовні особи. Тому важне є знати, чи найбільший драматург Англії належав до англіканської, чи може до католицької Церкви. І саме на це останнє питання старається відповісти Автор, один із найкращих знавців Шекспіра. На основі докладного представлення середовища, серед якого жив Шекспір, як також на основі подрібної аналізи деяких його важніших творів, дає Автор досить поважні докази на те, що Шекспір був вихований у католицькому душі, з пошаною відносився в своїх творах до католицького духовенства та що його становище в деяких спірних питаннях між англіканською, а католицькою Церквою є чисто католицьке. У старших літах попав поет, щоправда, в якусь релігійну байдужість, але правдоподібно вмер «як папіст», тобто приймив св. Тайни з рук католицького священика (в Англії карали тоді за католицизм смертю). Ця цікава й дуже річева розправа про Шекспіра, написана в строго науковому душі, заслуговує на те, щоб ближче з нею познайомилися всі, що передовсім бажають ближче познайомитися з творами Шекспіра.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Др. Осип Назарук, **Вражіння з Волині**. З приводу зізду УВО. Львів 1938. Накл. УКО. (Відбитка з «Нової Зорі»). 17·5×12·5 см. Стор. 116.

Ця брошура повстала з приводу участі Автора в надзвичайному краєвому зізді політичної організації Волинського Українського Обеднання, що відбувся в Рівному дня 7. XI. 1937 р. Автор описує свою дорогу на Волинь, стрічу з різними людьми, цікавий хід засідання УВО, відносини на Волині, тощо. Та найцікавіші в брошурі рефлексії Автора — рефлексії глибокі, основані на життєвій практиці високоосвіченої людини. Таких брошур, як оця, небагато в нашій літературі. Не вистачить прочитати її, її треба передумати. Стиль легкий, описи принадні.

о. І. Л. ЧСВВ.

Maria Kisielewska, **W obcym gnieździe**. Powieść dla młodzieży z życia Polaków w Niemczech. (Biblioteka Młodego Lasu, seria I). Kraków 1939, Wyd. Ap. Modlitwy (Kopernika 26). 19×12·5 Стор. 207.

Молодий хлопчина, Войтіх, переїжджає до Німеччини, де його батьки працюють на німецькому фільварку. Національне життя польських переселенців жалюгідне. Власника фільварку, знічена полька, з великою ненавистю відноситься до всього, що польське. Тому ставляє колоди під ноги всім, що стараються про національне освідмлення польських робітників. Войтіх, що пригадує головного героя-хлопчину з повісті Сенкевича «W pustyni i puszczu», деякими своїми нерозважними кроками чинить свій дальший побут у Німеччині просто неможливим. Тому переїжджає знову до Польщі, але за його промахи покутують усі, що залежні від власнички фільварку. Читаючи цю повість, мимохіть насувається на думку, що не тільки німці до поляків відносяться з великою погордою й ненавистю. Тому ця повість пригожа не тільки для польської молоді. Описи живі й принадні, стиль вироблений, ясний, дуже багатий у слова. Видання дбайливе, на кращому папері.

Przemysław Dąbkowski, **Podział administracyjny województwa ruskiego i bełzkiego w XV wieku**. Z mapą. (Zabytki dziejowe. W-wo Tow. Naukowego we Lwowie, t. V). Lwów 1939. Wyd. Tow. Naukowego z zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego (Skład główny: Księgarnia Al. Krawczyńskiego, Lwów, ul. Rutowskiego 9). 25·5×17·7 см. Стор. VIII+337. Ціна 10 зол.

Хто цікавиться історією Галицької землі, з великою цікавістю та вдовolenням перегляне цей твір, що вимагав надзвичайної праці Автора. На основі цього твору можемо пізнати, більш-менш, стан Галицької землі в XV віці. Перед нашими очима виринають тодішні повіти, міста, села, власники міст і сіл, тощо. Цікавий є м. і. виказ дїбр, що належали до перемиського православного й римо-кат. єпископства, до львівського лат. архієпископства, до латинських капітул, до монастирів, ітд. Для всіх, що схочуть займатися історією Галицької землі, цей твір, написаний на основі джерел, є просто конечний, для інших вельми корисний. За подиву гідний труд належить Авторіві щира подяка й признання.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Jan Loho-Sobolewski, **Prawo opiekuńcze w dawnej Litwie**. Lwów 1937. Nakł. Tow. Naukowego (Skład główny: księgarnia Al. Krawczyńskiego). 23·5×16 см. Стор. 194. Ціна 6 зол.

На зміст праці складаються оці розділи: Поняття опіки; Поділ опіки; Опіка з приводу віку: А) Опіка над малолітніми — 1. Покликання до опіки. 2. Особа опікуна. 3. Перебрання опіки. 4. Виконування опіки. 5. Скінчення

опіки. 6. Опіка з приводу неприязности. 7. Батьківська опіка. Б) Опіка над незрілими. В) Опіки з приводу старшого віку; Опіка над жінками; Співопіка; Опікунчий надзір; Кінцеві завваги; Бібліографія (172-177). Автор використав усі джерела й літературу, що відносяться до литовського права й зокрема пам'ятники правничої практики (чого бракувало іншим працям на цю тему) й дав нам справді поважну монографію, з якою мусить познайомитися кожний історик польського права, а подекуди також історик українських земель за литовських часів.

Ziemiowit Zbigniew Socha, **Hiberna**. Studium z dziejów skarbo-
wości w dawnej Polsce. Lwów 1937. Nakł. Tow. Naukowego. (Skład główny:
księgarnia Al. Krawczyńskiego). 25,5×18 см. Стор. 97. Ціна 3 зол.

Перед нами лежить основна студія про удержання наємного війська в давній Польщі, почавши від XVI в. аж до її кінця в зимовій порі (звідсіля назва студії «Hiberna»). Вже в другій половині XV в. показалося, що «посполіте рушене», зложене з некарної шляхти, не має майже ніякого військового значіння: не всилі оборонити держави від ворогів і збирається завсіди за пізно. Тому королі почали тримати правильне наємне військо, що вліті перебувало звичайно в Україні, а взимі розміщувалося в глибині краю (часте в Галичині). Удержував те військо король зі своїх дібр (з четвертини доходів; звідсіля «войско кварцяне»). Шляхта й духовенство признавали, щоправда, konieczність держати постійне військо, але так, щоб якнайменше платити на нього. А коли вже й платили, то завсіди застерігалися (передовсім духовенство), що чинять королеві ласку. Дуже багато було м. і. клопотів зі стяганням податків на військо, з кватирами для війська, їтп. Зокрема давалися в знаки населенню самовільні «реквізиції» лихо платного війська.

Студія повинна зацікавити також українських істориків, бо наємне військо, як вище згадано, перебувало здебільша на території, де мешкали українці, а над «гібернами» часто радила на своїх соймках передовсім українська шляхта, що відчувала на собі їхній тягар разом з прочим українським населенням.

6) КНИЖКИ Й ЧАСОПИСИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ. LIBRI ET PERIODICI AD REDACTIONEM MISSI

1) КНИЖКИ

Albert Duléry-Reyval, **Le Père Coubé** (1857-1938). Paris, P. Téqui, 1939. 18·8×11·1 цм. Стор. 268. Ціна 15 фр.

P. Gennaro Gamboni S. J. **L' Enciclica Ad Catholici Sacerdotii commentata al Clero e agli alunni dei Seminari Theologici**. Parte I. Sublimità e Ministero del Sacerdozio cattolico. Torino-Roma, Marietti, 1938. 22×14·5 цм. Стор. 245. Ціна 8 лір.

Franciscus Ter Haar CSSR, **Casus conscientiae**. Vol. I. De praecipuis hujus aetatis peccandi occasionibus². Taurini-Romae, Marietti, 1939. 22×14·6 цм. Стор. VIII+184. Ціна 12 лір.

Franciscus Ter Haar CSSR, **Casus conscientiae**. Vol. II. De praecipuis hujus aetatis vitiis eorumque remediis². Taurini-Romae, Marietti, 1939. 22×14·6 цм. Стор. VII+201. Ціна 12 лір.

Josef Andreas Jungmann S. J. **Die liturgische Feier**. Regensburg 1939. Friedrich Pustet-Verlag. 18·8×10·7 цм. Стор. 111. Steif. Kart. Mk. 2·60.

R. P. L. Lajoie C. J. M., **À l'Ecole de saint Jean Eudes**. Tome VI. **Dieu et mon Ame**. Paris, Téqui, 1939. 18·4×11·5 цм. Стор. 144. Ціна 8 фр.

Ks. Dr Wiktor Filip Potempa, **Więcej psychologii w duszpasterstwie**. Włocławek 1939. Nakładem autora. Wydanie drugie uzupełnione. 24×16·6 цм. Стор. VIII+488. Ціна 7 зол.

Biskup Ottokar Prohaszka, **Pochód Ducha świętego**. Kraków 1939. Nakładem Ks. Dr Ferdynanda Machaya. 24×16 цм. Стор. 342. Ціна брош. 7 зол., опр. 7 зол.

Le R. P. J. Renié, S. M., **Manuel d' Ecriture Sainte**. Tome VI. **Les Epîtres de saint Paul**. Lyon-Paris. Emmanuel Vitte, 1938. 18×11·6 цм. Стор. 541.

Initiation Biblique. Introduction à l' étude des Saintes Ecritures, publiée sous la direction de A. Robert et A. Tricot, professeurs d' Ecriture Sainte à l' Institut Catholique de Paris. Tournai, Desclée et Cie, 1939. 23×15 цм. Стор. XXII+834+3 таблиці +8 колірних мап. Ціна брош. 12 бельгів (60 бельг. фр.); опр. 14 бельгів.

Dr Szczepan Szydelski, **Proroctwa mesjańskie a dzisiejszy rasizm**. Lwów 1939. Wyd. Wyższej Kultury Religijnej. 19·4×13·6 цм. Стор. 48. Ціна 0·80 зол.

Katharina von Siena, **Das Unbedingte**. Auswahl und Übertragung aus ihren Werken von Karl Hefele. München, Verlag Ars Sacra Josef Müller, 1938. 16·8×11 цм. Стор. 128+12 знімок поза текстом, Ціна опр. в пол. 2·80 Mk.

Biskup Tihamér Tóth, **O Eucharystii**. Z oryginału madziarskiego przełożył Robert Oleár. Kraków 1939. Nakładem ks. Dr Ferdynanda Machaya (Związek Górali Spisza i Orawy). 23·7×15·7 цм. Ціна брош. 5 зол.; опр. 7 зол.

Бог і Батьківщина. (Католицькі Читання, ч. 19). Жовква, ОО. Василяни, 1939. 16·6×12 цм. Стор. 23. Ціна 10 сот.

Ця, як також усі інші книжечки серії „Католицькі Читання“ надаються до масового поширення між нашими вірними. Поширенням повинні займатися передовсім священики й зокрема душпастирі.

о. Ярема Брода ЧСВВ., **Чи є пекло?** Жовква 1939. (Бібл. Рел. Освіти, ч. 27). 16·8×12 цм. Стор. 40. Ціна 20 сот.

Всесвітня Історія. Львів (Косцюшка 1а). (Історична Бібл. „Нового Часу“ XVII, XVIII. о. Маркіян Марисюк ЧСВВ., **Чи всі релігії на світі є однаково добрі?** Жовква 1939 (Бібліотека Релігійної Освіти, ч. 26). 16·8×12 цм. Стор. 29. Ціна 20 сот.

Леонид Маслов, **Архітектура Старого Луцька**. Львів 1939 (Квартальник Нашої Батьківщини). 16·7×11·7 цм. Стор. 51. Ціна 1 зол.

о. Петро Мінко, **Персоналізм і корпоративізм**. Львів 1939. Накл. Ген. Інст. Кат. Акції. 23·5×17 цм. Стор. 23. Ціна 30 сот.

о. Гриней Назарко ЧСВВ., **Святий політик**. (Відбитка з „Нової Зорі“), Львів, 1939. Накл. „Нової Зорі“. 16·3×11·7 цм. Стор. 31.

Зміст цієї брошури: Молоді літа й перші праці Томи Мора; його славний твір „Утопія“; Т. Мор, як державний діяч та мученик за католицьку віру. Ціль книжечки: „злука святости й життя на світі це ключ до розв'язки сьогоднішніх життєвих проблем“. Книжечка написана з полетом.

Я. Шерер, **Чому я люблю свою Церкву?** З нім. переклав. о. П. М., ЧСВВ. Жовква, ОО. Василяни, 1939. 16·8×11·7 цм. Стор. 108.

2) ЖУРНАЛИ

* Духовна Стража. Сомбор (Jugoslavija).

XI [1938], 2. — Одломци из тумачења прве посланице Коринћанима. — Грешни Григорије, Зашто се код нас скраћују богослужења. — Архим. Стефан Илкић, Хришћанство и социјална консолидација. — Ј. Арндт, Значај црквене песме код првобитних хришћана. — Архим. Стефан, Духовни див недавне прошлости. — Архим. Дионисије Миковић, Митрофан Бан. — Наше невоље, etc.

3. Одломци из тумачења прве посланице Коринћанима. — Монах Хелијил, Подвиг јуродства и његов значај. — Маринко М. Весин, Хришћанство као једина могућност за спас Европе. — Прот. Ненад Барачки, Може ли се укалупити наше осмогласно појање? — Јерођакон Георгије, Манастир Дреновац у Петровграду. — Препорука раваничким монасима за купљење милостиње у Русији. — Арх. Дионисије, Митрофан Бан. — Белешки, etc.

4. Јерођакон Никанор Илић, Символ св. Атанасија патријарха александриског. — Н, Из прошлости хришћанског васпитања. — Арх. Дионисије, Митрофан Бан. — Лазар Бабић, Литургија св. Јакова. — О. В-н јеромонах, Наше невоље, etc.

XII [1939], 1. — Протођакон Никанор (Илић), Личност Јуде Искариотског. — Правила хришћанског монашког живота. — О. В-н јеромонах, Потребе наших манастира. — Монах Хелијил, Каргузијанци. — Архимандрит Дионисије (Миковић), Митрофан Бан. etc.

2. Прот. П. Т. Трбојевић, Божаствена литургија св. Јована Златоустог. — Архимандрит Стефан, Проповед на дан полагања темеља Светосавском храму. — Протођакон Никанор Илић, Историја празника Рођења и Богојављења. — О. Јован Кронштатски, Побожна размислиња. — А. Ст. Примиче се сумрак манастирима. Архимандрит Дионисије, Митрофан Бан. — Белешке, etc.

Наша Батљивина. Львів (Сикестушка 43).

II [1938], 9, 10, 11, 12. — III [1939], 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Мисионар Пресвятого Ісусового Серця. Жовква (ОО. Василяни).

XLI [1938], 9, 10, 11, 12. — XLII [1939], 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Рідна Мова. Варшава 4 (Стальова 25 м. 10).

VI, [1938], 9, 10, 11, 12. — VII [1939], 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Піддержку цього надзвичайно корисного журналу дуже поручаємо.

Сіач. Львів, (Обертинська 29).

III [1938], 7-8, 9, 10, 11, 12. — IV. [1939], 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Українська Книга. Львів (Костюшка 5), (1939), 3.

Ateneum Kapłańskie. Włocławek (Sem. Duch.) 43 [1939], 5 (245). — Ks. A. Pawłowski, Żywotne wartości Soboru Florenckiego. — Ks. W. Gronkowski, Chrzest żydów w świetle nauki Kościoła. — O. A. Fic, Najnowsze badania archeologiczne w Mezopotamii a Księga Genезis. — Ks. S. Szydelski, Apologetyka chrześcijańska w ostatnim sześćdziesięcioleciu (D. c.) — Sprawy pasterskie i religijno-społeczne etc.

1. (246) — Ks. J. Czyj, Św. Augustyn a rasizm. — A. Kliszewicz, Totalizm współczesny i jego podłoże. — Ks. A. Szydelski, Apologetyka chrześcijańska w ostatnim sześćdziesięcioleciu (Dok.) — Sprawy pasterskie i relig.-społeczne etc.

Bogoslovska Smotra. Zagreb (Kaptol 27).

XXVII [1939], 3. — Oberški Dr J., Važnost iskopina u Ras eš-Šamra za biblijsku archeologiju. — Lach Dr J., Kodeks Tominog komentara Aristotelove etike iz zagrebačke metropolitanske knjižnice. — Dočkal Dr K., Povijest sirske crkve. — Prikazi izvještaji, biljiške, etc.

II Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata.

Badia di Grottaferrata (Roma). X [1939] 4 (101), 5.

Collectanea Theologica. Lwów (Uniwersytet J. K.)

XX. [1939], 2. — Ks. Zbigniew Burgielski, Nieśmiertelność duszy w świetle nauki św. Augustyna. — Emil Kula, Das Reich Gottes im alten und Neuen Testament (II). — Wilhelmina Lepikówna, Lampy starożytne w zbiorach Uniwersytetu lwowskiego. — Szczepan Szydelski, Apologetyka totalna ks. prof. Kwiatkowskiego. — Recensiones.

Cuvântul Adevarului. Mănăstirea Bixad (jud. Satu-Mare). XVII [1939] 5-6.

Duhovni Život. Zagreb (Kažotičev trg 4.)

XI [1939] 3. — H. Bošković, U pravdi je mir. — D. Budrović, Korist i potreba razmatranja. — R. Kupreo, Smisao kršćanskog ufanja. — J. Franko, Novi život. Liturgijski život, etc.

4. Pius Parsch, Sveta Misa. 1. Što je Misa. — 2. Kako se rozvila dananšnja

Misa. — 3. Predmisa. — 4. Prikazanje. — 5. Pretvorba. — Žrtvene gozba. — Bilješka: O slušanju sv. Mise, etc.

Homo Dei. Tuchów (Kr. Klasztor OO. Redemptor).

VIII [1939], 2 (42). — Doctor zelantissimus. — Setna rocznica kanonizacji św. Alfonsa — O. Marian Pirożyński CSSR., Udział kapłana w reformie społecznej. — X. Dr Stan. Ufniański, Kartoteka parafialna. — Ks. Ignacy Świrski, Dalki o dobrą książkę (dok.). — Zagadnienia teologiczno-duszpasterskie, etc.

3. O. A. Ruciński CSSR., Ad Cor Jesu, per Cor Mariae. — A. Syski, Creatores corporis Christi. — O. A. Górecki CSSR., Mariologia św. Alfonsa. — O. Dr Hipolit Legowicz O. Fr. M., Umiejętność i znaczenie wykorzystania wyobraźni w rozmyślaniu. — X. T. Gałdyński, Stowarzyszenia kapłańskie. — O. Marian Pirożyński CSSR., Wychowawca młodzieży. — X. Melchior, Uwagi praktyczne o egzaminie przedślubnym. — Nieco z praktyki duszpasterskiej, etc.

Kraljestwo Boże. Stična (Cistercijanski Samostan).

XIII [1939] 5. — Dr Tomaž Kurent, S. O. Cist.: Kako obhaja vzhodna cerkev skrivnost Gospodovega vstajenja. — Dr A. Cepon, Sv. Atanazij o božim učlovečenju. — Dr Andrej Snoj, Na sveto goro Sinaj. — A. Pelipenko, Ukraina plaka etc.

6. Dr A. Cepon, Sv. Atanazij o bożem učlovečenju. — Dr A. Snoj, Na sveto goro Sinaj. — A. Pelipenko, Ukraina plaka, etc.

7-8. P. Metod Turnšek, S. O. Cist., Sv. oče Pij XII. v slavo sv. Vladimiru Velikomu. — Sv. oče Pij XII. krščanskemu Vzhodu. — Kardinal Pellegrinetti o sv. Cirjlu in Metodu. — P. Emanuel Heufelder, O. S. B., Zakrament edinosti. — Dr A. Cepon, Sv. Atanazij o bożem učlovečenju. — Dr A. Snoj, Na sveto goro Sinaj. — A. Pelipenko, Ukraina plaka, etc.

Ku szczytom. Wilno. (Uniwersytecka 9-10).

[1939] 3. — Prof. dr Ludwik Chmaj, Pius XI. jako wychowawca ludzkości. — Ks. dr Józef Wojtukiewicz, Miłość bliźniego, etc.

Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy. Warszawa (Kanonja 18 m. 3).

XXVIII [1939] 5, — Głos Ojca i głos Ojczyzny. — Ks. B. K., Kazanie na uroczystość Królowej Polski — Ks. Mgr. B. Pagowski, Duch św. Andrzeja Boboli. — Ks. B. K., Nauka na święto Wniebowstąpienia. — Ks. J. Rychlicki, Na dzień matki. — Ks. Dr W. M., Pożegnanie maturzystów. — Ks. J. Kuropieska, Przemówienie do dzieci szkolnych na zakończenie roku szkolnego. — Z życia i ze szkoły, etc.

6-7. XX. Prefekci polscy. — Ks. dr A. Gerstmann, Profesor i katecheta: wspomnienie o śp. ks. Z. Bielawskim — Br. Załuski, Prefekt szkoły średniej: Na 20-lecie śmierci śp. ks. K. Kulwiecia. — A. B., Prefekt szkoły powszechnej: Wspomnienie o ks. Pawle Sulmie. — Ks. dr W. Granat, O idealny typ księdza prefekta. — Dydaktyka religii w szkole, etc.

Museum. Brno. (Antonińska 1). [1939], 4, 5.

Mysterium Christi. Poznań (Al. Marcinkowskiego 22 IV).

X [1938-39] 4. — Ks. dr Jan Ciemiński, Przeżycie chrztu świętego. — Ks. dr Władysław Śpikowski, Uroczystości Najsw. Serca P. Jezusa. Msza „Cogitationes” — Ks. dr Franciszek Mauthey, Człowiek nowoczesny a liturgia. — Ks. L. F. Rogalewski, Autorytet papieża a ruch liturgiczny. — Ks. P. M., Kult Najświętszego Sakramentu w świetle Uchwał Synodu. — Znaki mówią, etc.

Nova Revija Vjeri i Nauci. Makarska.

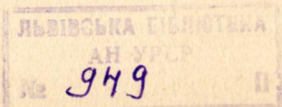
XVIII [1939] 2. — Dr Fra Krsto Kržanić, Dva značajna Pontificata. — Fra Gašpar Bujas, Katolička Crkva i naša narodna poezija. — Dr fra Bone Rado-mić, Pojam zakona u Duns Skotovam sustavu. — Kulturni pogledi, etc.

Oriens. Warszawa (ul. Rakowiecka 61).

VII [1939], 3. — J. U., Hołd Wschodu Piusowi XII. — Oskar Halecki, W drodze na sobór florencki. — B. Waczyński T. J. Opisy moskiewsko-ruskiego soboru florenckiego — Ks. J. Urban, Rosjanie haliacy a unia kościelna. — Zofja Licharewa, Jurodstwo, jako typ religijności rosyjskiej. — Ks. J. Urban, Szlachta zagrodowa i Polacy greckiego obrządku, etc.

Orientalia Christiana Periodica. Roma (Piazza Santa Maria Maggiore 1).

V. [1939], 1-2. — Ir. Hausherr S. I., Le „De Oratione” d'Evagre le Pontique en syriaque et en arabe. — J. M. Vosté O. P., Catalogue des manuscrits syrochaldéens de Kerkouk. — J. M. Hanssens, S. I., La liturgie romano-byzantine de Saint Pierre. — G. Hoffmann, S. I., Die Einigung der armenischen Kirche mit der katholischen Kirche auf dem Konzil von Florenz. — A. M. Amman, S. I., Wladimir, dem Apostelgleichen zum Gedächtnis. — G. de Jerphanion S. I., Un nouveau manuscrit syriaque illustré de la Bibliothèque Vaticane (Vat. Syr. 559). — Commentarii breviores, etc.

В) 3 католицького Сходу . . .	189-190
Г) 3 незединого Сходу . . .	190-191
Г) 3 католицьких місій . . .	191-192
Д) 3і світу . . .	192-196

Ex Oriente catholico . . .	189-190
Ex Oriente separato . . .	190-191
E missionibus catholicis . . .	191-192
Chronica-Varia . . .	192-196

V. Бібліографія — а) Рецензії:

V. Bibliographia — а) Recensiones:

Ks. Dr Sz. Szydzelski, Apologetyka chrześcijańska w ostatnim sześćdziesięcioleciu. *Ks. Dr Sz. Szydzelski*, Człowiek w świetle historii i etnologii (Isidorus Lub OSBM). — *Petrus Kurczyński*, De natura et observantia poenarum laiae sententiae (Dr B. Baran). — *Gn. Gruziński Lakoma*, Три Синоди перемиські й єпархіяльні постанови ваявські (Isidorus Lub OSBM). — *O. Roman Lukań ZSBW*, Autor dziejopisu Monasteru Krystynopolskiego O. Korneliusz Sroczyński ZSBW. — *O. Jacek Woroniecki O. P.*, Posłuszeństwo a przełożęństwo (I. L. OSBM). — *Dr Franciszek M. Willam*, Życie Maryi Matki Jezusa (I. Lub OSBM). — *Lucien Bézuiller CSSR*, Alfred Sousia (O. Bilenkyj) — *Eugen Kardinal Pacelli* (Pius XII), Der heilige Konrad von Parzharn (Is. L. OSBM). — *Bp. Tihamér Tóth*, Ojciec nasz I (Leo Bur-nadz). — *o. Teodosij Leżogubskij*, Проповіді та промови II, 2. — *o. Юліан Дзерович*, Катицизм для першої і другої класи вселюдних шкіл (O. Bilenkyj). — *Ks. W. Danek*, Katechizm dla konwertytów. — Apostolstwo w teorii i w praktyce. — *Євген Мацелюх*, Тернистий шлях. — *Władysław Tarnawski*, Szekspir katolikiem (Isidorus Lub OSBM). — *[Др] Осип Назарук*, Бражіння з Волині (Is. Lub OSBM). — *Maria Kisielewska*, W obcym gnieździe. — *Przemysław Dąbkowski*, Podział administracyjny województwa ruskiego i betzkiego (I. Lub OSBM). — *Jan Loho-Sobolewski*, Prawo opiekuńcze w dawnej Litwie. — *Ziemowit Z. Socha*, Hiberna 197-205

б) Книжки й часописи надіслані до Редакції	206-208
---	---------

Libri et periodici ad Redactionem missi	206-208
--	---------

„НОВА ЗОРЯ“, церковно-релігійний, політичний часопис. Видає: Українська Католицька Організація вже XIV-й рік, два рази тижнево. Річно: 24 зл. — Адреса: „Нова Зоря“, Львів, Гродзіцьких ч. 2/1.

„ПРАВДА“, ілюстрований тижневик для народу. Видає Інститут Неп. Зач. Пр. Д. Марії вже XIII рік. Передплата: річно 5 зол., півр. 2'50 зол., чвертьрічно 1'30 зол., місячно 50 сот. За кордоном 2 дол., або їхня рівновартість. Поодинокі число 10 сот. (Хто замовляє 100 примірників — платить по 5 сот. за число). — Адреса: „Правда“, Львів, Гродзіцьких 2/1. Телефон 105-72.

Найновіші видання БІБЛІОТЕКИ УКР. КАТ. ОРГАНІЗАЦІЇ

Осип Назарук: Галичина й Велика Україна	0'70
Узасаднення Скали	0'20
Пастирський лист трьох Владик . . .	0'10
Перша Бібліотека на Україні . . .	0'20
о. І. Братик: Останній Свят-вечір . .	0'20
Програма винародовлення Україн- ців і Білорусинів в Польщі . . .	2'00
Епопея сміху	0'20
Ол. Мох: Покажчик змісту „Н. Зорі“ .	4'00

Еп. Р. Челлонер: Розважування над правдами й обов'язками христі- янства	0'50
Осип Назарук: Рома Етерна. Вічний Рим	1'00
Про Книгу Голубину	0'50
Просвітнянський рух в Галичині . .	0'45
Осип Назарук: В княжій Крилосі . .	0'20
Теофіл Коструба: Православне ду- ховенство	0'20

Замовляти в Адміністрації „Нової Зорі“ (Львів, Гродзіцьких 2/1).

LEXIKON

FÜR THEOLOGIE UND KIRCHE

in 10 Bänden, mit 10448 Spalten, 27247
Stichwörter, 172 Kartenskizzen 1232 Text-
abbildungen und 86 Tafeln

Zweite, neubearbeitete Auflage des
Kirchlichen Handlexikons

In Verbindung mit Fachgelehrten und mit
Dr Konrad Hofmann als Schriftleiter

herausgegeben von

Dr MICHAEL BUCHBERGER

BISCHOF VON REGENSBURG

Jetzt vollendet (1938)

Band I-II broschiert je 23.40 Mark; in Leinwand je 27 Mark;
in Halbfranz je 30.60 Mark. — Band III-X broschiert je 26.—
Mark; in Leinwand je 30 Mark; in Halbfranz je 34.— Mark.
Preis des gesamten Werkes: broschiert 254.80 Mark; in Lein-
wand 294 M.; Halbfranz 333.20 Mark.

Diese Preise ermässigen sich nach dem Ausland um 25%

Ein Nachschlagewerk über alle theologischen und religiösen
Fragen, über das gesamte Leben und Wirken der Kirche, unent-
behrlich dem Theologen wie dem Seelsorger, wegweisend für
den gebildeten Katholiken und dem forschenden Andersgläu-
bigen zur Auskunft.

В Польщі найліпше висилати гроші чеком (чистий чек можна
дістати в кожному поштовім уряді) на адресу:

Herder & Co — G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung

Конто П. Щ. 194.184

Freiburg i/Br.

П-12.527

1939-3

2 -